

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sini Ojanperä

TUNTUUKO MISSÄÄN?
Miten televisiouutisten katsojat kokevat katastrofiuutiset

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

OJANPERÄ, SINI: Tuntuuko missään? Miten televisiouutisten katsojat kokevat katastrofiuutiset

Pro gradu -tutkielma, 69 s. + 10 liites.

Tiedotusoppi

Toukokuu 2008

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani, miten televisiouutisten katsojat kokevat katastrofiuutiset. Pyrin selvittämään, millaisia ajatuksia ja tuntemuksia uutiset erilaisista katastrofeista katsojissa herättävät. Selvitän, millaiset asiat tekevät katsojien mielestä katastrofiuutisista mielenkiintoisia tai päinvastoin kyllästyttäviä. Lähestyn vastaanottajia laadullisin teemahaastatteluin.

Tutkimukseni taustalla ovat keskustelu ja tutkimus yleisön mahdollisesta turtumisesta uutissisältöihin, joissa esitetään sotia, onnettomuuksia tai kriisejä ja niiden uhreja. Huolta kannetaan mediayleisön mahdollisesta myötätuntouupumuksesta, jonka katsotaan johtavan turtumiseen ja siten kansalaisten välinpitämättömyyteen sekä edelleen innottomuuteen osallistua esimerkiksi hyväntekeväisyyteen. Tutkimuksessani tarkastelen mahdollista turtumusta ennen kaikkea vastaanottoa haittaavana ilmiönä, joka saattaa tehdä osan journalistien työstä turhaksi. Yleisradion näkökulmasta kyse on myös julkisen palvelun tehtävän toteutumisesta.

Tutkimukseni valossa suomalaiskatsojat näyttävät turtuvan etenkin pitkään uutisoituihin sotiin. Esimerkiksi luonnonkatastrofit koetaan päinvastoin mielenkiintoisiksi, samoin niistä kertovat uutiset. Mielenkiintoa lisää ennen kaikkea tapahtumien läheisyys omaan elämään, mutta myös tarinallisuudella, seurannalla, kuvituksella ja taustoittamisella on suuri merkitys.

Turtumuksen ehkäisemiseksi ja yleisön mielenkiinnon ylläpitämiseksi uutistuotannossa tulisi kiinnittää huomiota näiden mielenkiintoa ylläpitävien seikkojen toteutumiseen katastrofiuutisissa. Televisiouutisissa hankalasti toteutettavaa taustoittamista voitaisiin viedä yhä enemmän internetiin. Pitkittyneiden kriisien uutisointia tulisi myöskin pohtia ja suunnitella pidemmällä tähtäimellä.

Sisältö

1. Johdanto.....	1
2. Katastrofiuutinen.....	3
2.1. Mikä on katastrofi?	3
2.2. Katastrofiuutisen synty ja anatomia	4
2.3. Kuvan rooli katastrofiuutisessa.....	8
2.4. Katastrofiuutiset muussa sisältöympäristössä	11
2.5. Katastrofiuutinen arjen keskellä	13
3. Väsynyt, myötätuntoinen yleisö?.....	14
3.1. Myötätunto	14
3.3. Myötätuntouupumus	17
3.4. Kuka ansaitsee myötätuntomme?	20
4. Turtumuksen toinen puoli.....	24
4.1. Tiedon puute	24
4.2. Infoähky.....	25
4.3. Katastrofiuutinen yleisön kiinnostuksen kohteena	26
4.4. Televisioyleisö ja väkivalta	27
5. Ääni yleisölle	30
5.1. Kohti yleisöä.....	30
5.2. Uutisten katsomisen ristiriidat	32
6. Tutkimusasetelma	33
6.1. Tutkimusongelma	33
6.2. Oma positio.....	34
6.3. Vastaanottotutkimuksella kiinni tutkimusongelmaan.....	34
7. Vastaanottotutkimuksen toteutus	37
7.1. Menetelmä	37
7.2. Keitä mukaan?	37
7.3. Haastattelun käsikirjoitus	39
7.4. Haastattelujen toteutus	40
7.5. Haastattelujen purku	41
8. Aineiston analyysi.....	43
8.1. Katastrofin käsittäminen.....	43
8.2. Turtumus sotautisiin.....	44
8.3. Katastrofiuutisen kiinnostavuus.....	49
8.3.1. Laajuus ja läheisyys katastrofin mittareina	49
8.3.2. Omakohtaisuus	50
8.3.3. Painoarvo ja tunteisiin vetoava aines	51
8.3.4. Läsnäolo, mitta ja reaaliaikaisuus	52
8.4. Kiinnostuksen ilmentymät.....	53
8.4.1. Tiedon himo.....	53
8.4.2. Tarinan tenho	54
8.5. Palaute uutisten tekijöille	55
9. Päätelmiä	58
10. Pohdintaa	61
Lähteet.....	66
Liitteet	

1. Johdanto

Onnettomuudet, luonnonmullistukset ja sodat ovat kiinteä osa television uutislähetystä. Uutisissa näytetään itkeviä omaisia, talojen raunioita ja palavia autoja. Kimmoke tähän tutkimukseen syntyi, kun huomasin, että saatan värähtämättä katsella ja kuunnella uutisia, joissa vaikkapa kerrotaan kymmenien ihmisten kuolleen. Sama tapahtui, kun joulukuussa 2004 sattuneesta Aasian tsunamikatastrofista uutisoitiin päiväkausia: En vain enää jaksanut seurata lähetystä, vaan koko juttu alkoi kyllästyttää. Tämä herätti kysymyksen, miten näin voi oikeastaan tapahtua. Miksi katastrofien uhreista voi tulla uutislähetysten tarjoamaa pakkopullaa?

Asiaa pohtiessani törmäsin sattumalta käsitteeseen *compassion fatigue*, myötätuntouupumus. Käsitettä on käytetty kuvaamaan juuri tällaista turtumusta, jonka uutiset sodista ja onnettomuuksista saattavat saada aikaisiksi. Purin käsitettä proseminarityössäni ja aihe alkoi kiinnostaa minua yhä enemmän myös uutistoimittajan näkökulmasta. Jos kerran yleisö voi turtua tietynlaisiin uutisiin, tämä pitäisi huomioida uutistuotannossa, jotta uutiset eivät menettäisi kokonaan sille tärkeintä asiaa – vastaanottajaa.

Suomalaisyleisöä ei ole kuultu nimenomaan siltä kannalta, väsyttävätkö katastrofiuutiset heitä. Esimerkiksi Yleisradiossa, jonka aluetoimituksessa itsekin työskentelen, katsojat, kuulijat ja lukijat nähdään kuitenkin yhä enemmän asiakkaina. Asiakkaat taas tekevät itse valintansa sen sijaan, että media sanelisi, millaista sisältöä yleisön pitäisi haluta. Muun muassa tästä näkökulmasta koin tärkeäksi kysyä yleisöltä itseltään, miten juuri he katastrofiuutiset kokevat. Silti lähestyn asiaa toimittajana, joka haluaa tietää, kuinka journalismi voisi palvella yleisöään paremmin.

Katastrofi on aina tunteikas tapahtuma. Koska televisio eräänlaisena ikkunana maailmaan on hyvin vahvasti myös tunneväline, valitsin tutkimuskohteeksi nimenomaan televisiouutiset. Televisio on myös mahdollisen turtumuksen kannalta erityisen mielenkiintoinen, sillä sen välityksellä uutiset tapahtumista tulevat koteihin nopealla tahdilla ja joskus jopa reaaliaikaisesti, joten siinä erilaisten sisältöjen väliltä on vaikeampi valita. Lehdessä katastrofiuutisen vierestä voi näppärästi siirtyä johonkin mielenkiintoisempaan uutiseen tai kääntää sivua. Televisiouutisen katsojalle jää vaihtoehdoksi lähinnä vaihtaa kanavaa, jolloin muutkin uutiset saattavat jäädä näkemättä. Onkin mahdollista, että television katastrofiuutisiin ehkä kyllästyneet katsojat kääntyvät kokonaan toisen välineen, kuten internetin, puoleen.

Kehitystä voidaan pitää huolestuttavana uutisten tehtävän toteutumisen kannalta, mutta myös moraalisesti. Jos uutisen vastaanotossa tapahtuu turtumista tai edes kyllästymistä, vastaanotto epäonnistuu, eikä uutisen sisältämä viesti mene perille. Toisaalta on arveluttavaa, ettei toisen ihmisen tragedia aiheuta minkäänlaista reaktiota. Onko mahdollista, että empatiakykymme kärsii myös käytännön elämässä? Hetkauttaako onnettomuus enää jonkin ajan kuluttua, vaikka se sattuisi takapihällämme? Kysymys liittyy vahvasti myös yhteiskunnan toimimiseen ja maailmanlaajuiseen ihmisten väliseen myötätuntoon sekä hädänalaisten auttamiseen.

Yleisöön kohdistuvassa huoleessa on kuitenkin ristiriitansa. Toisaalta väitetään, että suurin syy uutisväsymykseen on tiedon puute, jonkun mielestä kyse on tunnetason ylikuormittumisesta. Silti televisiouutisia katsotaan edelleen ja katsojat myös luottavat niihin yhä vahvasti. Toisaalta asia voidaan nähdä niin, että toisten hätä sekä kärsimys myös kiehtovat uutisyleisöä ja katastrofiuutiset jopa tuottavat heille tyydytystä.

Ilmiön yleisempi tutkimus on siis tarpeen. Jotta alkuun päästäisiin, on kysyttävä, miten televisiouutisten katsojat oikeastaan kokevat katastrofiuutiset. Ovatko he uupuneet niihin? Jos ovat, miten turtumus tai kyllästymisen ilmenevät, ja jos eivät, mikä heitä estää turtumasta? Pro gradu -tutkielmassani etsin vastauksia näihin kysymyksiin.

Aloitin tutkielmani käsittelemällä katastrofiuutisen olemusta ja sen roolia televisiossa. Sen jälkeen käsittelemän myötätunnon ja myötätuntouupumuksen käsitettä. Luvussa 4 tuon esiin aiempaan tutkimukseen nojautuen muita näkökulmia katastrofiuutisten vastaanoton tarkasteluun. Seuraavissa kolmessa luvussa esittelen lähestymistapaani ja vastaanottotutkimuksen toteutusta. Tämän jälkeen erittelen aineistoa ja siitä syntyneitä ajatuksia. Lopuksi pohdin, mitä opittavaa journalisteilla aineiston annista olisi.

2. Katastrofiuutinen

2.1. Mikä on katastrofi?

Tutkimukseni käsittelee laajasti uutisia, jotka käsittelevät joko fyysisesti tai psyykkisesti ihmisiin kielteisesti vaikuttavia tapahtumia ja niiden seurauksia. Koska alue on melko laaja, keskeiseksi kysymykseksi muodostuu alkuun se, millä yhteisellä nimellä sotia, väkivaltaisuuksia, onnettomuuksia tai luonnonkatastrofeja voitaisiin kuvata.

Aivan arkisesti voitaisiin puhua esimerkiksi ”huonoista uutisista”. Esimerkiksi Haskins (1981, 5) on määritellyt huonot uutiset tieteellisestikin *uudeksi tiedoksi tapahtumista tai asioista, joita pidetään yleisesti epämiellyttävänä ja haitallisina*. Tätä tutkimusta varten huono uutinen on kuitenkin käsitteenä liian laaja ja epämääräinen, sillä mikä tahansa uutinen voi olla ”huono” riippuen siitä, kenen näkökulmasta asiaa tai tapahtumaa tarkastellaan.

Vuoden 1995 kansainvälisessä uutisvirtatutkimuksessa erilaisista onnettomuuksia ja konflikteja käsittelevistä uutisista muodostettiin oma luokka, jossa näitä juttuja kuvattiin nimityksellä hajottava (*disruptive*) uutinen (Pietiläinen 1998, 104). Sana *hajottava* ei etenkään suomeksi käännettynä kuitenkaan kuvaa erityisen hyvin mainitunlaisia tapahtumia. Käsitettä ei käytetä yleisesti tutkimuksessa saati arkipuheessa.

Sekasortoisissa tilanteissa, joissa ihmishenkiäkin on vaarassa, voidaan puhua *kriiseistä*. Myös kriisin käsite on kuitenkin hieman hankala. Raittila (1996) käyttää käsitettä *kriisiviestintä* kuvaamaan sitä kokonaisuutta, johon kuuluvat niin jostakin suuresta ja hätkähdyttävästä onnettomuudesta lähtevä viranomaistiedottaminen kuin onnettomuutta koskeva journalismikin. Kriisi viittaa kuitenkin myös esimerkiksi tulehtuneeseen poliittiseen tilanteeseen, joka ei vielä välttämättä ilmene minkäänlaisena kärsimystä aiheuttavana fyysisenä toimintana, kuten pommi-iskuina.

Vettenranta (2005, 21-22) päätyi yhteneväisen käsitteen puuttuessa määrittelemään tutkimuksessaan erikseen katastrofiuutisen ja kriisiuutisen käsitteet. *Katastrofiuutinen* kattaa Vettenrannan määrittelyssä uutiset yllättävistä, laajamittaisista dramaattisista tapahtumista, joissa haavoittuu tai kuolee monia ihmisiä. *Kriisiuutisten* hän toteaa samoin käsittelevän yllättäviä muutoksia, dramaattisia tapahtumia, psyykkistä räsytystä tai koettelemusta.

Kriisiuutinen sopii siis monin tavoin samaan kategoriaan katastrofiuutisen kanssa. Silti, kriisi-sana viittaa myös tilanteisiin, jotka ovat melko kaukana katastrofeista. Esimerkiksi hallituskriisi ei ole verrattavissa hirmumyrskyyn, vaikka lievemmänkin kriisin seuraukset voivat olla toki dramaattisia ja kauaskantoisia. Kriisin käsite on myös kärsinyt jonkinlaista inflaatiota, koska sitä käytetään hieman kepeässä mielessä myös henkilökohtaisen elämän pienistä pulmista.

Sotauutista käytetään usein erillisenä käsitteenä, mutta mielestäni sota- ja katastrofiuutisissa on paljon samanlaisia piirteitä. Myös sotauutisissa kyse on lähes poikkeuksetta tapahtumista, jotka ovat vaatineet ihmisuhreja, ja sotien sekä katastrofien aiheuttamat seuraukset uhreilleen ovat usein samankaltaisia. Samoin kuin uutisissa vaikkapa myrskyistä tai liikenneonnettomuuksista, sotauutisissa pääosan saavat melko usein uhrit, ihmisten hätä ja kärsimys. Myös sotauutisten kuvasto on samankaltainen kuin onnettomuuksissa (Vanhanen 1991, 110).

Katastrofi-sanaa käytetään suomen kielessä hieman eri tavoin kuin esimerkiksi englannissa *disaster*-sanaa. Katastrofilla viitataan usein hyvin suuriin, monia uhreja vaatineisiin onnettomuuksiin. Sanakirjamääritelmän mukaan katastrofi on kuitenkin *tuhoisa tapahtuma, (suur)onnettomuus, romahdus, tuho* (Kielitoimiston sanakirja 2006). Katastrofiuutisten ei välttämättä tarvitsekaan käsitellä valtavan mittakaavan onnettomuuksia. Toisaalta katastrofin käsitteellä ei tarkoiteta pelkkiä onnettomuuksia, vaan mukaan tulevat myös esimerkiksi nälänhätä ja luonnononnettomuudet, tuhoisia tapahtumia kaikki tyynni.

Katastrofiuutisen käsite kattaa siis kovinkin erilaiset tilanteet. Tämän vuoksi sekä välttyäkseni erittelemästä jatkuvasti esimerkiksi onnettomuus- ja sotauutisia toisistaan käytän tässä tutkimuksessa pääasiassa katastrofiuutisen käsitettä. Yhdistämällä sotiin liittyvät uutiset katastrofiuutisen käsitteen alle teen samalla eron niihin konflikti- tai sotauutisiin, jotka liittyvät enemmänkin sodan politiikkaan sen sijaan, että ne kertoisivat esimerkiksi pommi-iskuista siviilejä vastaan. Erotan sota- ja katastrofiuutiset käsitteellisesti toisistaan vain, jos niitä on tarpeellista käsitellä erikseen.

2.2. Katastrofiuutisen synty ja anatomia

Katastrofit eivät ole mikään uusi uutisaihe. Turmat ovat kiinnostaneet ihmisiä aina luonnostaan, saattaahan esimerkiksi kolaripaikoille kerääntyä uteliasta väkijoukkoa seuraamaan pelastustöitä. Ei

siis liene ihme, että katastrofeista tullut osa välineellistäkin viestintää. Katastrofiuutisilla on tietysti ollut paljon muunlaistakin merkitystä kuin vain eräänlaista tirkistelyarvoa. Jos lähiympäristössä tapahtuu jotakin hälyttävää, tieto siitä voi olla ihmiselle välttämätöntä. Onnettomuudet, kriisit ja sodat eivät lisäksi vaikuta vain välittömään ympäristöönsä, vaan ne heijastuvat eri tavoin myös toisiin yhteisöihin ja jopa kansoihin.

Rajoja ylittävän uutisvälityksen muotoutuminen nykyiselle onkin kulkenut rinnakkain kaupankäynnin kanssa. Kauppakumppanin kohtaamista sodista tai muista vastoinkäymisistä on haluttu tietoa kaukanakin, ulkomailla. Sotajournalismi taas onkin yksi ulkomaan uutisoinnin vanhimmista muodoista ja sotakirjeenvaihtajat ovat olleet ensimmäisiä toimittajia (Uskali 2007, 185). Pikku hiljaa vaikkapa viestien funktio on muuttunut. Nykyisin uutiset sodissa kaatuneista ovat muodostuneet ”yleiseksi uutistiedoksi”, jolla ei välttämättä ole välitöntä käytännön merkitystä. Ennen viestit rintamalta olisivat olleet puhtaasti informaatiota, jonka avulla sodan heijastusvaikutuksista kärsivät tai sodassa mukana olevat voisivat toimia.

Länsimaisessa nyky-yhteiskunnassa jonkin tapahtuman uutisarvon määrittäminen tapahtuu yhä pitkälti samalla logiikalla kuin jo vuosisatoja aiemmin. Pohjalla voivat olla taloudelliset intressit; esimerkiksi Lähi-idän kriisien yhteydessä puhutaan usein niiden vaikutuksesta öljyn hintaan. Toisaalta etenkin kotimaan uutisissa katastrofissa voi olla kyse pienempimuotoisesta vaikutuksesta yhteiskunnan toimintaan; esimerkiksi suuri liikenneonnettomuus voi vaikeuttaa työmatkaliikennettä, hidastaa postin kulkua tai viedä väliaikaisesti viranomaisten resursseja muusta toiminnasta. Näin osittain käytännön kautta ovat syntyneet uutiskriteerit, joiden perusteella journalistit tekevät valintansa uutisvirrasta ja nostavat uutisiksi maailman tapahtumista juuri tietyt.

Galtung ja Ruge esittivät 1960-luvun ulkomaan uutistutkimuksessaan kaksitoista tekijää, jotka vaikuttavat siihen, ylittääkö esimerkiksi jokin tapahtuma uutiskynnyksen. Testeissä osoittautui, että tiettyjen kriteerien tai niiden yhdistelmien toteutuminen riitti herkemmin uutiskynnyksen ylittämiseen kuin joidenkin toisten. Tällaisia kriteerejä olivat esimerkiksi tapahtuman yllättävyys tai liittyminen niin sanottuihin eliittivaltioihin. (Galtung & Ruge 1965, 64-91.)

Myöhemmin ulkomaan uutisista on todettu, että mitä merkityksettömämpi jokin maa toiselle on, sitä pahempia tapahtumien on oltava ylittääkseen uutiskynnyksen (Kunelius 1997, 172). Perinteisesti suomalainen uutistoiminta on noudattanut pohjimmiltaan hyvin pitkälti tällaista journalismin ”klassista” uutiskriteeristöä. Kaukainen tapahtuma ylittää uutiskynnyksen varmasti, jos mukana on

suomalaisia. Suomessa tapahtuva kaksi uhria vaatinut kuolonkolari voi olla päivän kärkiuutinen, vaikka vastaavia tapahtumia olisi saman päivän aikana ollut maailma tulvillaan.

Tämä kaikki on johtanut siihen, että etenkin ulkomaanuutiset ovat enimmäkseen kielteisiä, tai ainakin tällainen vaikutelma vastaanottajalle jää. Galtung ja Ruge (1965, 69) toteavatkin, että kielteinen uutinen on journalisteille ikään kuin helpompi, sillä nopealuontoisessa uutisessa on hankalampi käsitellä positiivista kehitystä, joka vie usein aikansa.

Vaikka perinteinen uutiskriteeristö nähdäkseni vielä vallitseekin journalistisessa ajattelussa, käytännöt ovat todennäköisesti myös muuttuneet tai muuttumassa. Uskali (2007, 28) kertoo kirjassaan vuonna 2003 juuri rauhantutkija Johan Galtungin kanssa käymästään keskustelusta. Siinä klassisen uutiskriteeristön laatija nostaa viihteellistymisen uudeksi, tärkeimmäksi tapahtuman merkittävyyteen liittyväksi tekijäksi.

Tällainen lyhytjännitteinen ja viihteellinen tapahtumien käsittely on yhdistetty tabloidisaatiokehitykseen, jonka taas katsotaan olevan seuraus median kaupallistumisesta sekä kilpailusta lukijoista, kuulijoista ja katsojista. Tabloidisaatio, viihteellisen aineksen nouseminen perinteisten ”kovien uutisten” rinnalle lähtee iltapäivälehdistä, mutta sen on arveltu leviävän pikku hiljaa myös kohti laatulehtiä ja muita tiedotusvälineitä.

Uutisten viihteellistymistä tai ehkä paremminkin viihteellisyttä suomalaisessa mediassa on katastrofiuutisten osalta varmasti vaikea osoittaa. Eri tiedotusvälineillä uutiskriteerit ovat kuitenkin selvästi erilaiset. Iltapäivälehdille onnettomuuteen liittyvät yksittäiset ihmiskohtalot voivat toimia kimmokkeena lööpin ja jutun tekemiselle, kun taas esimerkiksi Yleisradiolla uutiskynnyksen ylittämiseen vaikuttaa ensisijaisesti tapahtuman laajempi merkitys. Viihdyttävät tai tarinalliset elementit ovat tosin tulossa jo hyvää vauhtia perässä, mutta niiden käyttö näyttäisi päällisin puolin olevan vaikkapa Ylessä vielä melko hillittyä.

Toisaalta viihteellisyys saattaa olla vain piilossa ”pinnan alla”. Laatulehdistökin on esimerkiksi jo pitkään julkaissut ulkomaansivuillaan palstoja, joihin kerätään uutistoimistoilta tulleita pikku-uutisia yksityishenkilöille tapahtuneista kummelluksista täysin hauskusmielessä. Palstoilla uutiskynnyksen ylittää usein onnettomuuskin; humalaisen norsun alle jäänyt intialainen kelpaa uutisen pääosaan - toisin kuin auton alle jäänyt intialainen. Tämä ei silti tietysti tee vaikkapa

maakuntalehdistä tabloideja, mutta kertoo siitä, että tietyssä kontekstissa laatulehtikin saattaa julkaista onnettomuus uutisen pelkän viihdearvon vuoksi.

Muistettava on, että uutiskynnyksen ylittymiseen vaikuttavat ajan virrassa muuttuvien painotusten lisäksi myös monet käytännön seikat. Uutiskynnys esimerkiksi madaltuu sitä mukaa, mitä vähemmän kaikkein vahvimmat uutisointia puoltavat kriteerit täyttävää uutismateriaalia on saatavilla. Toisin sanoen niin sanottuna hiljaisena uutispäivänä kelpaavat kaukana ulkomailla tapahtuneet suurehkot onnettomuudet, Suomessa tapahtuneista jopa kaikkein pienimmät. Sen arviointi, minkälainen katastrofi milloinkin ylittää uutiskynnyksen, muuttuu oikeastaan sitä vaikeammaksi mitä vähemmän kaikkein selvimpiä uutiskriteereitä uutinen täyttää. Kun uhriku ei ole valtaisa tai suomalaisia ei ole mukana, kuvaan astuvat todella monet muut tekijät, jotka määrittävät uutiskynnyksen ylittymisen.

Valinnanvaraa medioilla kuitenkin on runsaasti kotimaan ollessa hiljainen. Ulkomaan uutisten tarjonta on melko runsasta ja katastrofejakin on varmasti mistä valita. Muualta kuin Suomesta peräisin olevat katastrofiuutiset tulevat medioille pääosin länsimaisten uutistoimistojen kautta, mutta internet on tuonut mukanaan myös yhä laajemman uutiskentän. Sopimuksella tiedotusvälineiden käytössä olevat uutistoimistot ovat hyvin tärkeitä, mutta tietoa saadaan aiempaa helpommin myös niiden ulkopuolelta. Samalla tarjolla olevien näkökulmien määrä kasvaa.

Näkökulmien monipuolistumisesta hyvä esimerkki on maailmalla paljon seuratus CNN-uutiskanavan rinnalle tärkeäksi toimijaksi 2000-luvulla noussut qatarilainen arabi-tv-kanava Al-Jazeera. Sen välittämä uutismateriaali sai länsimaissa laajan huomion vuoden 2001 syyskuun yhdennentoista päivän terrori-iskujen jälkeen. Tuolloin televisioasemalle tuotiin nauha, jolla puhui iskujen takana oleva mies, Osama bin Laden. Samalla länsimaisen, eli pääasiassa yhdysvaltalaisen näkökulman rinnalle uutisiin tuli myös arabimainen näkökulma. (el Nawawy & Iskandar 2003.)

Katastrofiuutisen synty on siis huomattavasti monimutkaisempi prosessi, kuin pelkän uutiskriteeristön tarkastelu antaisi ymmärtää ja uutislaji on myös muutoksen kourissa. Olennaisinta vastaanottajan kannalta on se, että katastrofin uutisarvo määritellään joka tapauksessa ensin uutistoimistoissa, sitten toimituksissa.

Internetin tuoman uutistarjonnan vuoksi on tosin mahdollista, että etenkin kielitaitoinen yleisö pystyy nykyisin aiempaa enemmän tekemään omat johtopäätöksensä siitä, mikä uutinen on tärkeä.

Kaakkois-Aasian vuoden 2004 hyökyaaltokatastrofi oli ehkäpä esimerkki tästä; katastrofin laajuus tuntui valkenevan nopeammin nettiä jouhevasti käyttäville katsojille kuin televisiouutisten tekijöille. Uusi teknologia on pistänyt yleisön ja median roolia katastrofiuutisissa vielä merkittävämminkin sekaisin: Yleisöstä on tullut tiedonlähde ja sisällöntuotantoon osallistuja. Tämä toteutuu esimerkiksi silloin kun onnettomuuspaikoilta otetaan vastaan silminnäköjän kännykkäkameran kuvaa.

2.3. Kuvan rooli katastrofiuutisissa

Katastrofiuutisella ei ole juurikaan arvoa, jos todisteena ei ole kuvia. Mitä odottamattommasta ja hämmästyttävämmästä tapauksesta on kysymys, sitä enemmän myös kuvan todistearvo kasvaa. Televisiouutisissa kuvalla on hyvin merkittävä rooli myös tunteen, ei pelkästään tiedon välittäjänä. Esimerkiksi Anna Solovjewin (2007, 59) pro gradu -tutkielmassa MTV3:n, Nelosen ja Ylen uutisten tekijöiden haastatteluissa tärkeimmäksi tunteellisuuden keinoksi nousi nimenomaan kuva.

Kuvan tehoa katastrofiuutisissa lisää taatusti se, että tiedostamme hyvin vahvasti faktaohjelmissä näytettävien tapahtumien ja tunteiden olevan totta. Katsomme paniikissa juoksentelevia ihmisiä, elvyttäviä ja sammuttavia pelastustyöntekijöitä tai purkautuvaa tulivuorta kuin ikkunan läpi. Uskoo ken näkee -periaate toimii hyvin televisiouutisissa.

Kuvan voimasta kertoo sekin, kuinka hätkähdyttävimmistä katastrofeista välitetyt kuvat muuttuvat usein myös eräänlaisiksi ikoneiksi joko kuvaamansa tapahtumien vuoksi tai siksi, että niitä on toistettu jatkuvasti. Esimerkiksi vuoden 2001 terrori-iskusta New Yorkiin ei tarvitse näyttää kuin vilaus, ja katsojan muistiin palaa jo tusina muita kuvia sekä mahdollisesti jopa tunnetila ja paikka, jossa kuvan näki. Toisaalta monissa länsimaissa muistetaan esimerkiksi filminpätkä John F. Kennedyn murhasta 1963, joka sekin voidaan ehkäpä katsoa jonkinlaiseksi katastrofiuutiseksi. Suomessa kuvamateriaali on tullut tutuksi enemmänkin jälkikäteen, niin dokumenttien kuin populaarikulttuurin kautta. Ikoneita käytetään usein myös poliittisissa tarkoituksissa.

Syvälle mieleen syöpyneet kuvat katastrofiuutisista ovat toki vain pieni osa kaikesta lähetetystä kuvasta. Maailma on täynnä kuvamateriaalia sodista, luonnonkatastrofeista ja onnettomuuksista, joita kukaan ei enää kerran nähtyään muista. Tietynlainen kuvasto kuitenkin toistuu, vaikeivät tapahtumat edes liittyisi toisiinsa. Esimerkiksi nälkäkatastrofeihin on Suomessa jo 1970-luvun Biafrasta asti liitetty kuvamateriaali, jossa luurangonlaihdat lapset edustavat koko katastrofin

kauheutta. Kuvamateriaali nälänhädästä on usein niin samankaltaista, ettei toista nälkäkatastrofia olisi helppo erottaa toisesta, jos molemmista tehty uutinen esitettäisiin ilman toimittajan spiikkaamaa tekstiä tai uutisankkurin lukemaa sähköttä.

Parhaimmillaan kuva tuo siis katastrofiuutiseen todistusvoimaa, tunnetta, tunnistettavuutta ja tietyllä tapaa historiallista arvoa. Samat ominaisuudet voidaan kuitenkin nähdä myös kielteisemmässä valossa. Onko kuvalla todistusarvoa vai luulemmeko vain niin? Entä, jos kuvan tuottama tunne tekeekin siitä luotaantyöntävän?

Kuten uutiskynnyksen ylittymisestä, myös katastrofin visuaalisesta esittämisestä päätetään ainakin osittain toimituksissa. Nopeatempoisessa television uutistyössä kuvien valinnassa korostuu tietyllä tapaa pelkistäminen. Toimittajan on yksinkertaistettava myös visuaalinen viesti, jotta asia saadaan tehokkaasti perille. Kuvista journalisti valitsee todennäköisesti ne, joissa tapahtuu jotakin tai joista löytyy ainakin näennäisesti merkkejä tapahtuneesta. Kärjistettynä voidaan todeta, että 25 sekunnin sähkössä tilanteen on näytettävä juuri niin pahalta, kuin miltä se kuulostaakin.

Ulkomaan uutiskuvat kuitenkin tulevat ainakin Yleisradiossa usein uutistoimistoilta.

Uutistoimistomateriaalia käytetään joskus jopa silloin, kun kirjeenvaihtaja on antanut aiheesta raportin, mutta leikkaaminen hoidetaan Pasilassa. Jos kuva tulee toimistoilta ja sitä on runsaasti, journalistin on valittava, mitä osia materiaalista hän käyttää. Kuvien valitsijalla ei ole välttämättä minkäänlaista kontaktia niiden tuottajaan lukuun ottamatta tekstejä, joissa materiaalin sisältö avataan kirjallisesti. Näin ollen toimittajan on voitava luottaa siihen, että esimerkiksi luonnonkatastrofista välitetyt kuvat myöskin kutakuinkin vastaavat todellista tapahtumien kulkua. Ulkomaan uutisissa se, mistä uutistoimisto ei välitä materiaalia, ei välttämättä tule mitään muuta kautta tietoon – ainakaan yhtä nopeasti. Varmaa on, että jotain jää aina kuvan ulkopuolelle samoin kuin tekstinkin.

Uutistoimistojen välittämässä kuvassa voi olla mukana huomattavasti rajumpia elementtejä, kuin mitä Suomessa on totuttu näkemään. Joissakin muissa maissa irtonaisten käsien näyttäminen on uutisissa arkista, mutta esimerkiksi Yleisradiossa samanlaisen kuvan käyttöä ainakin harkittaisiin tarkkaan ja enimmäkseen moista vältetään. Katastrofien käsittelytapa uutisissa onkin koko kulttuuriympäristönsä summa; kuvitus suodattuu ruutuihin tietynlaisena osin lainsäädännön vuoksi, osin journalististen käytäntöjen tai kulttuuristen normien mukaisesti.

Arkisessa uutistyyössä journalistin on osin etäännyttävä itsensä kuvien sisällöstä, jotta työskentely ylipäättään olisi mahdollista, eli kuvien sisältöön ei voi paneutua yksityiskohtaisesti saatikka reagoida niihin voimakkaan tunteellisesti. Näin tapahtuu varmasti jonkin verran etenkin pitkään uutistyyötä tehneillä. Kuviin lienee tottunut jo myös yleisö. Vanhanen (1991, 136) toteaaakin, että

(k)uoleman kuvat ovat osa jokapäiväistä journalistista diskurssia. Niillä luodaan kuvaa kuolemasta. Kuoleman kuvien vastaanotosta on tullut rutiininomainen tapa, josta kuoleman vakavuus ja koskettavuus ovat usein kaukana poissa.

Sen lisäksi, että populaarikulttuuri on vauhdittanut monen uutiskuvan muodostumista ikoniksi, elokuvat ja muu televisiofiktio saattavat hyvinkin vaikuttaa myös siihen, miten järkyttävää kuvaa dokumentaarisisissa sisällöissä käytetään. Elokuvat pyrkivät yhä tarkemmin jäljittelemään todellisia tapahtumia, mutta tämä saattaa johtaa myös siihen, että uutiset pyrkivät jäljittelemään elokuvien kuvakieltä. Tämän osoittaminen vaatisi omaa analyysiaa, mutta jotain kertonee se, kuinka New Yorkin syyskuun 2001 terrori-isku tehtiin; jälkikäteen todettiin useaan otteeseen, että lentokoneiden törmääminen pilvenpiirtäjiin oli ”kuin elokuvasta”, ja tämä oli varmasti myös iskun suunnitelleiden tavoite. Jos Suomessa on käynyt samalla tavoin kuin Ruotsissa, uutiset ovat ajan saatossa väkivaltaistuneet ja kuvaukset raaistuneet (Cronström 1994 sit. Höijer 1994, 18-22). On täysin mahdollista, että katastrofiuutisissakin käytetään yhä rankempaa materiaalia siksi, että fiktiossa säätelyn vuoksi väkivallan määrä ei ehkä suhteessa enää kasva, mutta siinä haetaan sitäkin realistisempaa vaikutelmaa.

Katastrofiuutisen kuvan raakuudella tai muilla ominaisuuksilla onkin nähdäkseni erityisen paljon merkitystä televisiosta puhuttaessa. Televisiouutisen vastaanotto on erilaista kuin valokuvan vastaanotto. On eri asia selata kuvia lehtien sivuilta, sillä kuvat ovat muun sisällön seassa ja niitä on ehkäpä helpompi olla katsomatta. Valokuvassa ehtii toisaalta tarkastella yksityiskohtia liiankin kauan, mutta uskoisin, että katsojan on helpompi etäännyttää itsensä still-kuvasta kuin televisioruudulle joskus lähes äkkiarvaamatta ilmaantuvasta television videomateriaalista. Välillä ruudun kautta välitetään jopa reaaliaikaista kuvaa onnettomuuksista sekä sodista, mikä kiinnittää katsojan kuvan lisäksi tietyn hetkeen.

2.4. Katastrofiuutiset muussa sisältöympäristössä

Televisuutisilla on määrämittänsä, joten katastrofiuutinenkin kilpailee tilasta muiden sisältöjen kanssa. Kuten edellä totesin, uutiskynnyksen ylittymistä säätelevät monet tekijät, eikä katastrofikaan aina täytyä riittävästi uutiskriteerejä. Tästä huolimatta katastrofiuutisia tuntuu näytettävän televisiuutisissa hyvin paljon.

Suomalaisten televisiuutisten päälähetyksissä sotia ja onnettomuuksia ei kuitenkaan ainakaan 2000-luvun alkupuolella uutisoitu enemmän kuin muita aiheita. Salsteen (2000) tutkimusaineiston perusteella Yleisradion TV1:n pääuutislähetysten uutisluokkiin onnettomuudet sekä sota ja konfliktit sopi yhteensä 12 prosenttia uutisista. Nämä luokat yhdessä vastaavat käyttämäni katastrofiuutisen käsitettä. MTV3:lla sama lukema oli 17 prosenttia ja Nelosella 16. Esimerkiksi politiikkaa TV1:n ja MTV3:n uutisissa käsiteltiin lähes kaksi kertaa useammin kuin katastrofeja. Nelosella rikos- ja oikeusuutiset menevät ohitse yhdellä prosentilla yhteenlasketuista onnettomuus- sekä sota- ja konfliktijutuista. Toisaalta lähes saman verran uutisoitiin myös esimerkiksi sosiaalasioita. Kärkiuutisiksi katastrofit ylsivät ennen kaikkea MTV3:n pääuutislähetyksessä, jossa vain politiikka-aiheet olivat yleisempiä. Nelosen ja TV1:n lähetyksissä kärkiuutisista ja lähetysten muissa uutisista yhtä suuri osa käsitteli katastrofeja. (Salste 2000, 65-69.)

Näyttää siis siltä, että katastrofiuutiset ovat yleisimpien uutisaiheiden joukossa, mutta ne eivät varsinaisesti hallitse suomalaiskanavien pääuutislähetystiä – eivät ainakaan hallinneet vielä 1990-luvun ja 2000-luvun taitteessa. Uutislähetysten määrä on kuitenkin kasvanut viime vuosikymmeninä merkittävästi ja nykyisin etenkin Ylen pääkanavat lähettävät uutisia pitkin päivää. Esimerkiksi huhtikuussa 2006 Ylen yhden arkipäivän ohjelmistoon kuului Aamu-tv:n seitsemän uutislähetysten lisäksi vielä kahdeksan valtakunnallisten Tv-uutisten lähetystä. Taaja lähetystahti ja katastrofiuutisten sijoittuminen kärkiuutisten joukkoon saattavat ainakin osaltaan aiheuttaa sellaisen tunteen, että katastrofiuutisia tulee paljon.

Salsteen tekemä vertailu viittaisi siis siihen, ettei katastrofiuutisten osuus ole nykyuutisissa valtaisa, mutta pitkällä aikavälillä tällaisten aiheiden osuus television uutislähetyksistä on saattanut hyvinkin kasvaa. Televisiosta sopivaa vertailua ei ole käsillä, mutta ainakin printtimestiasta on tällaisia havaintoja tehtykin.

Koljonen ja Kunelius (2005) havaitsivat iltapäivä- ja aikakauslehtien osalta, että suuronnettomuudet saavat niissä tätä nykyä aiempaa enemmän tilaa. 1950-luvulla ja 1970-luvulla yhtä esimerkkitapahtumaa koskevien juttujen osuus lehtien painopinta-alasta sekä niiden kokonaismäärä olivat vielä melko pienet verrattuna siihen, miten paljon Konginkankaan vuoden 2004 bussiturmasta kertovat jutut saivat palstatilaa. Parhaimmillaan Ilta-Sanomien sivumäärästä Konginkankaan onnettomuutta käsitteli jopa 23 prosenttia, kun taas 1950-luvulta otettu vertailutapaus nieli lehdestä vain 8 prosenttia. (Koljonen & Kunelius 2005, 34-37.)

Suuntaus voi hyvinkin olla sama myös televisiossa. Arkihavaintoihin perustuen voi todeta, että esimerkiksi ylimääräisiä uutislähetystyksiä tai kokonaisia ”erikoislähetystyksiä” tehdään melko herkästi. Tämän osoitti esimerkiksi vastikään, huhtikuussa 2008 Espanjassa sattunut linja-auto-onnettomuus, jossa kuoli suomalaisia. Etenkin Yle ja MTV3 raivasivat sunnuntain ohjelmakartaltaan melko paljon tilaa lisälähetystyksille ja osa uutislähetystyksistä ei käsitelty mitään muuta.

Aivan täysin tämäkään ei todista katastrofien olevan aiempaa suositumpi uutisaihe. Lyhyessä television sähkölähetystyksessä muiden aiheiden pudottaminen pois saattaa olla kuitenkin myös paras tapa käsitellä katastrofia, sillä televisiouutisissa nopea siirtyminen katastrofista johonkin vähänkään kevyempään aiheeseen saattaa tuottaa hieman kiusallisen tunnun. Mikäli lähetystyksessä on muita aiheita, lähetystyksen taittaja joutuu pohtimaan tarkasti, miten uutiset järjestellään.

Siihen, millaisen osan lähetystyksistä katastrofit saavat, vaikuttavat myös muut uutistytön raadolliset tosiseikat. Katastrofiuutisten osuus voi myös olla suurempi muissa kuin pääuutislähetystyksissä, sillä illan päälähetystykset ovat muita lähetystyksiä pidempiä ja niihin mahtuu enemmän juttuja. Lisäksi uutistoimituksiin ei vielä aamuisin kantaudu kovinkaan paljon tuoreita uutisia kotimaasta, minkä vuoksi tuolloin käytetään enemmän uutistoimistomateriaalia ja myös kotimaan onnettomuusutiset ylittävät valtakunnan uutiskynnyksen helpommin.

Katsojan reaktioiden kannalta katastrofiuutisten määrä tai osuus on merkittävää. Olennaista on kuitenkin myös se, mitä uutislähetystyksen ympärillä tapahtuu ja millaisissa tilanteissa katastrofiuutisia vastaanotetaan. Suomalaisilla tv-kanavilla ennen ja jälkeen uutislähetystyksen saatetaan lähettää lähes minkäläistä ohjelmaa tahansa lasten piirretyistä väkivaltaisiin elokuviin. Katastrofiuutinen kytkeytyy näin hyvin erilaisiin ympäristöihin, ja tässä syntyvä kontrasti vaikuttaa varmasti myös siihen, miten uutinen koetaan. Jos tunnelma on ennen uutislähetystyistä korkealla, voisi kuvitella, että

katsoja kokee uutisen tuhansia uhreja vaatineesta maanjäristyksestä vähemmän kauheana - tai sitten nimenomaan sitäkin masentavampana.

2.5. Katastrofiuutinen arjen keskellä

Sodat ja onnettomuudet tulevat television välityksellä hyvin erilaisiin paikkoihin, hetkiin sekä arjen tilanteisiin. Katsoja ei välttämättä odota alkavaa uutislähetystä haukkana television ääressä, vaan paikalla voi olla muita ihmisiä ja hälyä tai samalla saatetaan tehdä jotain muuta. Olemme erilaisessa vireessä aamulla ja illalla tai iloisina ja surullisina. Tämä vaikuttaa varmasti myös siihen, miten katastrofaaliselta tilanne missäkin näyttää ja miten me siihen reagoimme.

On täysin mahdollista, että esimerkiksi vuoden 2004 Kaakkois-Aasian tsunamikatastrofiin reagoitiin niin tunteikkaasti osittain sen vuoksi, että luonnononnettomuus sattui juuri joulun pyhinä, tapanpäivänä. Suomalaiset kokevat joulun vahvasti perhejuhlanä ja siihen latautuu monenlaisia tunteita kuten turvallisuuden tunne, joten kuolonuhreja vaatinut ja perheitä erottanut tsunami saatettiin kokea rajumpana katastrofina kuin miltä se ehkä arkena sattuessaan olisi vaikuttanut.

Hyvin suuria ja vaikuttavia tapahtumia muistellaankin usein sitä kautta, millaisessa tilanteessa uutinen on vastaanotettu. ”Missä olit, kun...” -kysymykseen moni suomalainen osaa varmasti vastata esimerkiksi New Yorkin syyskuun 2001 terrori-iskujen osalta. Vähemmän vavisuttava katastrofi ei nivoudu niin vahvasti siihen aikaan ja paikkaan, jossa se vastaanotetaan.

Katastrofiuutisen viesti, sisältö tai merkitys ei siis ikään kuin pysy täysin vakiona sen siirtyessä lähettäjältä vastaanottajalle. Se, millainen onnettomuus on kyseessä ja miten se on kuvitettu, ei välttämättä suoraan ennusta sitä, miten voimakkaasti tai laimeasti se otetaan vastaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että uutiskriteereillä ei olisi mitään merkitystä. Vastaanottotilanne ei taas yksistään muuta perustaipumustamme olla kiinnostuneita tapahtumista, jotka joko käytännössä tai mielessämme koskettavat jotenkin meitä itseämme.

3. Väsynyt, myötätuntoinen yleisö?

Tutkimuskysymykseni pohjautuu osin etenkin Yhdysvalloissa käydylle julkiselle keskustelulle ja tehdylle tutkimukselle, jossa yleisön oletettua turtumusta median välityksellä näkemäänsä kärsimykseen tarkastellaan *myötätuntuupumuksen* käsitteen kautta. Käsite ei taivu täysin ongelmitta journalismin tutkimukseen, mutta ilmiön väitetyt vaikutukset uutisten vastaanottoon ovat niin merkittäviä, että siihen on syytä perehtyä lähemminkin.

3.1. Myötätunto

Puhuttaessa myötätuntuupumuksesta on tarpeen eritellä ensin hieman pelkkää myötätunnon (*compassion*) käsitettä. Suomen kielessä myötätunto kuvaa sananmukaisestikin myötäelämistä, toisen ihmisen ”rinnalla” tuntemista. Kielitoimiston sanakirjamääritelmän (Kielitoimiston sanakirja 2008) mukaan suomenkielinen sana myötätunto vastaa empatiaa. Monimutkaisemmaksi käsite menee, kun etsii englanninkieliselle sanalle ’compassion’ suomennoksen; tuolloin synonyymeiksi tarjotaan myötätunnon ohelle sääliä.

Sääliin kuitenkin liittyy mielestäni nykyisin negatiivinen, ylimielinen sävy. Sääli on ikään kuin myötätunnon murunen, luu, joka alemmassa asemassa olevalle heitetään. Sympatiassa on taas hieman kepeä maku. Suomen kielessä sanaa käytetään enemmänkin adjektiivimuodossaan ’sympaattinen’, millä voidaan esimerkiksi viitata ihmiseen, jolla on miellyttävä luonne.

Pelkästään suomennoksen perusteella sanat *empatia* ja *myötätunto* eivät merkitykseltään juuri eroa toisistaan. Nussbaum (2001, 301-302) kuitenkin erottelee englanninkieliset käsitteet *compassion* ja *empathy* siten, että empaattinen ihminen voi asettua kuvitteellisesti toisen ihmisen asemaan, mutta empatiaa tunteva ei koe esimerkiksi toisen ihmisen surua sen kummemmin kielteisenä tai myönteisenä asiana. Sen sijaan myötätuntoinen myöskin tiedostaa toisen henkilön tuskan ja ahdingon. Tässä tutkimuksessa ja myötätuntuupumuksen käsitteessä kyse on nimenomaan Nussbaumin määritelmän mukaisesta myötätunnosta.

Myötätunto on ihmisen perusominaisuus, joka kehittyy jo lapsuudessa. Kaikki eivät kuitenkaan myötäelä yhtä herkästi toisten tuntemuksia. Toiselle itkevän ihmisen katsominenkin tekee häijyä ja itku saattaa tarttua, toinen ei ymmärrä reagoida edes ystävänsä hätään.

3.2. Mediavälitteinen, julkinen ja globaali myötätunto

Eniten ja vahvimmin tunnemme varmasti myötätuntoa läheisiämme kohtaan. Myötätunto voi kuitenkin kohdistua myös tuntemattomiin ihmisiin ja myötäeläminen on siten mahdollista myös mediavälitteisesti. Katastrofiuutisissa on useimmiten kyse ihmiseen kohdistuvasta kärsimyksestä, ja siten niiden voi olettaa herättävän katsojissaan juuri myötäelämisen kokemuksen, joka johtuvat jonkinlaisesta ihmiselle luontaisesta samastumisesta toiseen. Katastrofin uhria kohtaan saatetaan kokea niin myötätuntoa, sääliä kuin jollain tapaa uhrin kanssa koettua surua. Herättäessään myötätuntoa uutinen todennäköisesti laukaisee meissä reaktion, jossa kuvittelemme itsemme toisen asemaan. Samaan reaktioon perustuu myös fiktio; elokuvan mielenkiinto syntyy osittain siitä, että katsoja samastuu ainakin johonkin tarinan henkilöistä, useimmiten päähenkilöön.

Ilmiön käytännön merkitys korostuu katastrofeissa, joihin tarvitaan humanitaarista apua. Hyväntekeväisyysjärjestöjen mainonta käyttää runsaasti tunteisiin vetoavaa kuvamateriaalia kärsivistä. Vetoamiseen ja myötätunnon herättämiseen käytetään hyvin erilaisia keinoja, kuten herättämällä ”entä jos se olisitkin sinä” -tyyppisiä kysymyksiä. Tällaisia mainoksia esitetään television varainkeruuilloissa, mutta myös esimerkiksi Music Televisionin mainoskatkoilla, millä taas todennäköisesti pyritään nappaamaan katsojan huomio hieman yllättäen, heittämillä kysymys välittämisestä kuin ”puun takaa”.

Mediavälitteisen myötätunnon herättämisen teho on tullut todistetuksi jo varhain television tultua Suomeen. Biafran 1960- ja 1970-luvun vaihteen nälänhätä oli ensimmäisiä television kautta suomalaisille tutuksi tulleita nälkäkatastrofeja (Punaisen Ristin verkkouutinen 6.7.2007). Kuvat sisällissodan seurauksena nälkiintyneistä ihmisistä järkyttivät sotakuviin tottumattomia katsojia ja vauhdittivat avun saamista alueelle Suomen Punaisen Ristin välityksellä. (Punaisen Ristin verkkohistoriikki.)

Mediasisältöjen välittämä tieto rakentaa siis osaltaan tietynlaista maailmanlaajuista myötätuntoa. Emme välittäisi pakistanilaisesta maanjäristyksen uhrista, jos emme edes tietäisi hänen olemassaolostaan. Televisiossa uutisista tulee myöskin todellisempia, sillä kuten aiemmin totesin,

katsojan on vaikeampi etäännyttää itsensä television näyttämistä tapahtumista kuin painetusta sanasta ja kuvasta.

Se, että ylipäätään välitämme muista kuin välittömästä perhepiiristämme, on taas historiallisen kehityksen tulos. Esimerkiksi Suomessa hyvinvointiyhteiskuntamme on kehittynyt niin, että täällä kaikille taataan sosiaaliturva. Näin ei ole kuitenkaan aina ollut, vaan ennen nykyisen sosiaaliturvan muodostumista myös täällä kukin on saanut vastata itsestään. Sosiaaliturvan synty on siten vaatinut tietynlaisen julkisen myötätunnon kehittymistä.

Sznaider (1998) on pohtinut niin sanotun julkisen myötätunnon olemassaoloa ja juuria länsimaisen yhteiskunnan eri vaiheissa. Julkisella myötätunnolla hän tarkoittaa kollektiivista kiinnostusta tai huolta yksilölle tuntemattomia ihmisiä kohtaan. Tarkemmin ottaen tämä kiinnostus voi ilmetä esimerkiksi muiden hyvinvointia edistävien lakien vaatimisena eli jonkinlaisena aktivismina tai hyväntekeväisyystoimintana. Schnaider katsastelee myötätuntoa osana markkinayhteiskunnan lainalaisuuksia ja demokratiakehitystä. Hän tuo esiin argumentteja, joiden mukaan myötätunto olisi kaupankäynnin sivutuote, pohjimmiltaan oman hyödyn tavoittelemiseen liittyvä ilmiö. Toisaalta hän esittelee katsantokantoja, joiden mukaan oman elinpiirin ulkopuolelle laajentuva myötätunto syntyy, kun yhteiskunnan lävistää ajatus kaikkien sen jäsenten yhtä suuresta tärkeydestä, tasa-arvosta.

Sznaiderin ajatuksista jatkaen yksi olennainen kysymys on, voiko myötätunto oikeastaan olla täysin universaalia? Kollektiivinen huoli toisen yhteisön tai yhteiskunnan jäseniä kohtaan voi olla julkista myötätuntoa. Silti edes me kaikki suomalaiset emme koe toisiamme myötätunnon arvoiseksi, emmekä varmasti välitä kenen tahansa tässä maailmassa elävän ihmisen kohtalosta, jos omat olomme ovat huonot. Mediavälitteiseenkin myötätuntoon vaikuttavat eittämättä se, missä yhteiskunnassa eletään ja millaisessa ilmapiirissä juuri tuona aikana eletään. Hyötynäkökulma on myös hyvä ottaa huomioon – oma napa saattaa sittenkin olla aina lähinnä myös toisen hyvää toivottaessa. Julkisen myötätunnon synty ja olemassaolo nivoutuvat mediaan myös esimerkiksi uutiskriteereissä.

Katastrofijournalismin kannalta mielenkiintoisinta on joka tapauksessa se, että media voidaan nähdä linkkinä kärsivän muukalaisen, televisiouutisen katsojan ja jopa valtiollisen politiikan sekä kolmannen sektorin toimijoiden välillä (Höijer 2004, 514). Ennen vastaanottajalle päätymistä uutinen ikään kuin kulkeutuu yhteiskunnan ja median lävitse. Se, minne julkinen myötätunto

ulottuu, saatetaan siten punnita jo ennen kuin yksikään kansalainen on tilanteeseen reagoanut. Yksinkertaisimmillaan tiedotusvälineillä on valta päättää, päätyykö esimerkiksi tieto maanjäristyksen uhrista vastaanottajalle vai ei.

Esimerkiksi katastrofiapu on yksi jonkinlaisen julkisen tai globaalin myötätunnon konkreettinen tulos. Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni kuitenkin ei ole tarkastella asiaa niinkään siltä kannalta, miten julkinen myötätunto vaikuttaa siihen, kuinka uhreja autetaan ja autetaanko heitä mitenkään. Sen sijaan jos myötätunnon synty sekä toisaalta sen sammuminen ja yleisön turtuminen esimerkiksi juuri katastrofiuutisiin vaikuttaa vastaanottoon, on olennaista tietää ja muistaa, miten media asettuu uhrin, yhteiskunnan ja vastaanottajan väliin.

3.3. Myötätuntuupumus

Viime vuosikymmenellä ja vuosituhaten alussa katastrofiuutisten vastaanottoa on tutkittu niin kutsutun myötätuntuupumuksen (*compassion fatigue*) kannalta. Lähestymistapa on lähtöisin Yhdysvalloista, jossa on käyty julkista keskustelua tiedotusvälineiden ja erityisesti television osuudesta ilmiössä, jossa yleisö turtuu näkemäänsä toisten ihmisten kärsimyksiin. Ilmiön on katsottu johtavan siihen, etteivät kansalaiset jaksa enää välittää ja lakkaavat osallistumasta esimerkiksi hyväntekeväisyyteen. Alun perin käsitettä on käytetty kuvaamaan auttamistyötä tekevien ihmisten väsymistä työssään kohtaamaan kärsimykseen ja siitä johtuvaa turtumusta. Keskustelu myötätuntuupumuksesta ja sen seurauksista on poikunut niin laadullista (Höijer 1996) kuin määrällistäkin (Kinnick jne. 1996) vastaanottotutkimusta sekä teoreettista pohdintaa (Tester 2001, Moeller 1999, Boltanski 1999).

Höijerin toteuttama vastaanottotutkimus uutisten väkivaltaisista sisällöistä, eli muun muassa sotauutisista, on antanut viitteitä siitä, että television katsojat kehittävät erilaisia ”suojautumiskeinoja” kestääkseen ikävät uutiset. Enemmistöllä naisista väkivaltaiset uutiset laukaisivat kielteisen tunnereaktion ja he saattoivat jopa itkeä, mutta etenkin monet miehet kertoivat, että heillä on tapana ikään kuin vain kovettaa itsensä estääkseen tunnereaktion. Osasta vastauksia paistoi turtumus ja kyllästyminen. (Höijer 1996, 6.)

Sosiaalisia ongelmia, kuten kodittomuutta ja väkivaltarikoksia käsittelevien ohjelmien kokemista tarkastelleet Kinnick ja kumppanit (1996) totesivat kyselytutkimuksen perusteella, että yleisön ”loppuunpalamista” todellakin esiintyi ja että tiettyyn aiheeseen kyllästyneimmät

todennäköisimmin myös välttelivät sisältöjä, jotka aihetta käsittelivät. Tutkimuksessa saatiin myös viitteitä siitä, että paljon mediasisältöjä kuluttavat eivät olleet yhtä pahasti loppuun palaneita kuin vähemmän mediaa käyttävät, eli jotkut yksilöt sietävät ”huonoja uutisia” paremmin kuin toiset. (Kinnick jne. 2006, 695-696.)

Aivan suoraan ja sellaisenaan myötätuntouupumusta ei kuitenkaan voi katsoa yleisön joukossa esiintyvän. Aiheeseen liittyvää määrällistä aineistoa artikkelissaan käsittelevä Höijer (2004, 519) myöntääkin, että yleispätevien johtopäätösten vetäminen siitä, minkä verran yleisö kokee myötätuntoa itselleen tuntemattomia ihmisiä kohtaan, on riskialtista ja vaikeaa.

Tester (2001) onkin kritisoinut keskustelua myötätuntouupumuksesta monin tavoin. Testeristä yksi arveluttava puoli keskustelussa on ollut väite, jonka mukaan journalistit olisivat syypäitä siihen, etteivät he ole kyenneet omalta turtumukseltaan välittämään raportoimiansa tapahtumia koskettavasti ja koko syvyydeltään. Toimittajan on kuitenkin vaikeaa raportoida esimerkiksi sodasta tunteisiin vetoavasti, kun samalla häneltä vaaditaan puolueettomuutta ja objektiivisuutta. Tester huomauttaa, että paljon olennaisempaa olisikin nähdä keskustelu myötätuntouupumuksesta vain yhtenä esimerkkinä journalistien pyrkimyksistä selittää, miksi yleisö ei reagoi konflikteista tehtyihin sisältöihin tarkoitetulla tavalla. Toisaalta hän tuo esiin myös näkemyksen siitä, että yleisöjen ei voi olettaakaan olevan myötätuntoisia aina ja kaikkialla, kaikkia kohtaan. Myötätunto toimii monimutkaisesti, joten se, millaisia reaktioita jokin sisältö herättää tuottaa, riippuu paljon nimenomaan yleisössä syntyvistä tulkinnoista ja niiden taustalla olevista vaikuttimista. (Tester 2001, 13-75.)

Myötätuntouupumus onkin sen verran monisyinen ja ehkäpä hieman hämärärajainen ilmiö, ettei sitä lienekään kovin mielekästä etsiä sellaisenaan. Arkitodellisuutta pohtiessa on myös hieman vaikea uskoa televisiouutisten aiheuttavan niin voimakkaita tuntemuksia, että katsojat sen vuoksi lakkaisivat täysin tuntemasta myötätuntoa näkemiään ihmisiä kohtaan. Myötätuntouupumuksen ja siitä syntyvän turtumuksen pelätään myös johtavan välinpitämättömyyteen. Tämä on kuitenkin epätodennäköistä. Alkuperäinen ajatushan on, että myötätuntouupumuksesta kärsivä on nimenomaan myötäelänyt toisten ihmisten kärsimystä, mutta tästä syntyneen liian suuren emotionaalisen painolastin vuoksi alkanut torjuntareaktiona turtua. Turtuneimpien vastaanottajien voi siten ajatella ovat nimenomaan heitä, jotka tuntevat kaikkein voimakkaimmin empatiaa mediassa näkemiään kärsiviä ihmisiä kohtaan. Kuinka heitä voitaisiin pitää välinpitämättöminä? Turtumus lieneekin ilmiönä monisyisempi ja kyse voi olla vain kyllästymisestä ja toiston

lamaanuttavasta vaikutuksesta. On myös syytä kysyä, onko lääketieteellisesti määritellyn posttraumaattisen stressioireyhtymän ja siihen liittyvä myötätuntouupumuksen tuominen suoraan viestintätieteelliseen vastaanottotutkimukseen ylipäättään toimiva soveltamistapa.

Aiheen hankaluus voi olla syynä myös siihen, että vaikka myötätuntouupumus on herättänyt keskustelua, ei siitä ole muodostunut polttavaa tutkimuskysymystä. Kinnick ja kumppanit (1996) toteavat mediatutkijoiden jo kauan esittäneet spekulatioita siitä, että joukkotiedotusvälineet voivat tehdä ihmisiä tunnettomiksi sosiaalisia aiheita kohtaan. Heidän mukaansa viestinnän tutkimuksen, psykologian tai sosiologian kirjallisuudessa ei silti ollut esiintynyt artikkelin kirjoittamista edeltävien viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana yhtään tutkimusta, joka kohdistuisi sosiaalisten ongelmien esittämisen ja niitä kohtaan tunnetun uupumuksen väliseen yhteyteen. (Kinnick ym. 1996, 686.)

Myös Tester (2001, 1) toteaa, etteivät myötätuntouupumukseen liittyvät kysymykset ole saaneet juuri lainkaan akateemista huomiota. Tämä on hänestä outoa, sillä ainakin suurin osa meistä katsoo televisiota ja lukee lehtiä, ja siten tiedostaa ongelman, jonka kärsimyksen ja tuskan kohtaaminen teksteissä meille tuottaa. Höijerin (2004, 513) mukaan erityisesti empiiristä tutkimusta, joka koskee yleisön tulkintoja ja reaktioita esityksiin kaukaisesta kärsimyksestä, on hyvin vähän.

Suomessa nimenomaan myötätuntouupumuksen esiintymistä tai vastaavaa ilmiötä ei tietääkseni ole tutkittu laajalti ainakaan viestintätieteissä. Viitteitä turtumisilmiöstä on kuitenkin ollut muissa uutisiin liittyvissä vastaanottotutkimuksissa. Yksi esimerkki on tutkimuksesta, joka käsittelee naisten ja miesten näkymistä televisiuutisissa sekä molempien sukupuolten edustajien arvioita uutissisällöistä. Siinä osa haastatelluista katsojista kertoi kokevansa toistuvat katastrofiuutiset turruttavina. (Aslama 1995, 189.)

Myös Seija Ridell (1998, 227-230) on sivunnut turtumusta väitöskirjassaan sen tullessa esiin haastatteluaineistossa. Tutkimuksen pääkohteena on enemmänkin uutinen lajityyppinä ja vastaanottoa Ridell tutkii hyvin monista näkökulmista. Tutkimuksen haastatteluissa kotimaisten katsojien uupumus esimerkiksi sotauutisia kohtaan tulee kuitenkin esille. Väitöskirjasta ilmenee, että turtumisen kokemisesta on merkkejä myös yllättäviä suuronnettomuuksia tavanomaisempien uutisten kohdalla.

Kotimaisesta tutkimuksesta aihetta lähimpänä on Johanna Jääsaaren Yleisradion omassa yleisötutkimusyksikössä tekemä tutkimus suomalaisten näkemyksistä Aasian joulukuun 2004 tsunamikatastrofin käsittelystä mediassa. Tutkimuksessa runsas 160 katsojaa tai kuulijaa tuotti aiheesta vapaamuotoisen kuvauksen. Jääsaaren tutkimustiedonanto aineistosta keskittyi etenkin Yleisradion uutisointiin. (Jääsaari 2005.)

Osa tutkimukseen osallistuneista tsunamiuutisten vastaanottajista mainitsi, että he eivät aluksi reagoineet uutisiin hyökyaallosta, koska vastaavanlaisia uutisia tulee niin paljon, että niihin on turtunut (Jääsaari 2005, 11-12). Jotkut vastaajista pitivät uutisointia jo liiallisena ja katsoivat, että liian pitkälle mennyt myötäeläminen sai ihmiset väsymään (Jääsaari 2005, 29). Tässäkin aineistossa on siis nähtävissä merkkejä myötätuntuupumuksesta tai vastaavasta ilmiöstä, vaikka lähtökohtaisesti nämä asiat eivät olleet tutkimuksen keskiössä.

Turtumus katastrofiuutisiin on tullut näissä tutkimuksissa esiin spontaanisti ilman, että keskustelua olisi käyty nimenomaan tästä aihepiiristä. Tämä kielii sen puolesta, että ”muut uutiset” eivät vastaavaa reaktiota tai reagoimattomuutta aiheuta. Turtumisilmiö näyttäisi siis tutkitustikin olevan olemassa myös Suomessa, ei pelkästään esimerkiksi Yhdysvalloissa tai Ruotsissa, joissa yhteiskunnallinen ilmapiiri ja siten varmasti myös julkinen myötätunto ovat tunnetusti hieman toisenlaisia kuin kotimaassamme. Aiemmat tutkimukset vahvistavat käsitystä siitä, että ilmiö on tutkimisen arvoinen myös suomalaisyleisöjen ja kotimaisen median kannalta.

3.4. Kuka ansaitsee myötätuntonne?

Vaikka myötätunto voidaan nähdä jonkinlaisensa universaalina, ihmisrodulle tyypillisenä tunteena, ei silti ole itsestään selvää, että samastuisimme kaikkiin samalla tavalla. Se, ketä kohtaan tarkalleen ottaen tunnemme myötätuntoa ja miksi, on monimutkainen ja henkilökohtainen kysymys. Osanotto on tietyllä tapaa halukysymys; myötätuntoa on huomattavasti hankalampi tuntea inhoamaamme kuin rakastamaamme ihmistä kohtaan. Kuten jo aiemmin totesin, meidän ja kaukaisen kärsivän muukalaisen välille jää monia raja-aitoja, jotka liittyvät omaan yhteiskuntaamme ja yhteisöömme. Etäisyys toiseen kärsivään ihmiseen voi olla pitkä maantieteellisesti, mutta myös esimerkiksi kulttuurisesti.

Television katastrofiuutisista puhuttaessa onnettomuuksien tai sotien uhrit ovat kuitenkin lähes poikkeuksetta meille vieraita ihmisiä. Ulkomaanuutisissa he ovat lisäksi vieraan kulttuurin edustajia. Sotatilanteissa ei aina ole ilmeistä, kuka on uhri ja kuka syyllinen katastrofiin, ja katsojat ovat näiden arvioiden suhteen usein osin journalistien varassa. Siksi ei ole aina itsestään selvää, että katastrofissa vahingoittunut saisi myötätuntonne. Länsimaisittain uhreihin liittyy monenlaisia olettamuksia. Moeller (1999, 107) toteaa, että esimerkiksi köyhyydestä kumpuavissa kriiseissä ihanteellisimpia uhreja ovat äidit ja lapset, kun taas väkivallantekoihin usein yhdistettyinä miehiä pidetään enemmänkin syypäinä tilanteeseen. Jossain muussa kulttuurissa uhriksi sopivuudesta saattavat vallita aivan muunlaiset normit.

Höijer (2004) taas kertoo haastattelututkimuksestaan, jossa norjalaisista tai ruotsalaisista koostuvilta ryhmittä kysyttiin muun muassa Kosovon sotaan liittyvistä kuvista. Tutkimuksessa esitettiin uutisjuttu, jossa pakolaisleirillä oleva keski-ikäinen mies itki ja aneli kameraan katsoen, että hänet haettaisiin Norjaan. Useimmissa haastateltavissa pätkä herätti suuttumusta, sillä katsojien mielestä miehen olisi pitänyt laittaa esimerkiksi raskaana olevat naiset tai pahasti loukkaantuneet etusijalle itsensä sijaan. Mies ei ollut vastaajien myötätunnon arvoinen, koska hän ei ollut tarpeeksi avuton tai viaton. (Höijer 2004, 521.)

Toisaalta uhri voi olla toisessa tilanteessa silmissämme vähemmän arvokas, vaikka hän toisessa yhteydessä olisikin hierarkian kärjessä. Näin voisi ainakin päätellä joidenkin tsunamikatastrofin uutisointia purkaneiden kansalaisten kirjoituksista. Joidenkin vastaanottajien ensireaktio tietoon suomalaisuhreista oli se, että Thaimaassa lomailleet suomalaiset olivat itse syypäitä kohtaloonsa. ”Ökyrikkaiden”, jouluperinteitäkin ulkomaille matkustamalla rikkoneiden suomalaisten henki ei tuntunutkaan yhtä kalliilta kuin ”tavallisten pulliaisten”. (Jääsaari 2005, 14.)

Kansallisuus ja kulttuurinen yhtäläisyys ei siis takaa pomminvarmasti, että jaksamme piitata jonkin katastrofin uhrista; kuilu meidän ja tuntemattoman kärsijän välillä saattaa olla myös sosiaalinen, oman yhteiskuntamme luokkajakoon liittyvä.

Ilmiössä ei sinänsä ole mitään ihmeellistä, sillä me-he-erottelu on ihmisille tyypillistä. Tarvitsemme omaa viiteryhmää, kansallisuutta, kulttuuria, mitä vain joukkoa, johon kuulumme. Tätä ryhmää voidaan kutsua *sisäryhmäksi*, kun taas sen vastakohtana on *ulkoryhmä*, toiset (Raittila 2004, 17-18). Myös uutiskriteerien taustalla olevat käsitykset toiseudesta määrittelevät hyvin pitkälti sitä, kenen kohtalosta ylipäättään piittaamme. Jos uutisiin turrutaan, koska myötätunnon kokeminen kaikkia

uutisissa esiintyviä katastrofien uhreja kohtaan on kerta kaikkiaan liian raskasta, ensimmäisenä listalta saattavat karsiutua ensin juuri ne ihmiset, jotka eivät täytä mielissämme ihanteellisen uhrin tunnusmerkkejä.

Uutistoimittajilla on silti jonkin verran mahdollisuuksia muokata uhreista mittapuullemme sopivampia. Anonyymi onnettomuuden uhri muuttuu heti inhimillisemmäksi, kun hänelle annetaan nimi ja hänestä kerrotaan jotakin henkilökohtaista. Melko usein kuitenkin pommi-iskujen tai mutavyöryjen keskellä olevat ihmiset jäävät ilman luonnehdintaa, he ovat vain uhreja ja siten varmasti huomattavasti helpommin ohitettavia. Jälleen hyvinä esimerkkeinä tätä vastaan taistelemisesta ovat auttamisjärjestöjen promootiovideot, joissa autettavat rinnastetaan erilaisin keinoin auttajiin, mahdollisiin rahan antajiin. Tämäntyyppistä journalistista sisältöä näkee ehkä useammin iltapäivälehdissä kuin niin kutsutuissa laatumedioissa.

Median valta siihen, millaisia uhrin silmissämme ovat, voidaan nähdä myös paljon laajempaan kysymyksenä. Herman ja Chomsky (1988, 37) ovat niin kutsuttua propagandamallia esitellessään käyttäneet uhriin suhtautumisessa käsitettä *worthy victim* ja sen vastakohtana käsitettä *unworthy victim*. Propagandamallissa lähtöolettamuksena on lyhyesti se, että vaikka media päällisin puolin vaikuttaisi riippumattomalta, sen julkisuuteen tuottamiin sisältöihin vaikuttaa muun muassa median omistus ja tiedotusvälineiden riippuvaisuus vallitsevan hallinnon tai taloudellisten voimien tahdosta (Herman & Chomsky 1988, 1-2). Propagandamalli valossa taas voidaan tarkastella, kuinka esimerkiksi uutiset ”suodattuvat”, kun mediaan vaikuttavat monet valtaapitävät tahot.

Propagandasysteemissä mediassa esitetyn uhrin asema perustuu yksinkertaisesti siihen, että Yhdysvaltain vihollisvaltioissa kärsimään joutunut, mutta USA:n kannalta poliittisesti hyödyllinen ihminen on ollut niin sanotusti *arvokas uhri* ja hänen kohtalonsa saa laajan huomion mediassa. Sen sijaan henkilö, joka esimerkiksi saa surmansa Yhdysvaltojen kanssa yhteistyötä tekevässä valtiossa, on *arvoton uhri*, sillä hänen kuolemansa saattaa liittolaisuuden huonoon valoon. (Herman & Chomsky 1988, 37.)

Suomalaisten viestinten uutistoiminnassa median tiedostamaton sitoutuneisuus eri vaikuttajaryhmiin ja valtion poliittisiin tavoitteisiin ei ole ainakaan yhtä räikeää kuin ehkäpä jossain muualla maailmalla. Selvää kuitenkin on, ettei ”empatiakelpoinen” uhri synny vain yleisön pään sisällä, vaan kuvaa siitä, kuka apuamme tai edes sympatioitamme tarvitsee ja kuka ne ansaitsee, maalaa juuri media. Periaatteessa journalisteja toki ohjaavat samat sisäänrakennetut käsitykset

maailmasta, meistä ja muista kuin muiltakin kansalaisia. Työssä toimittajaan alkavat kuitenkin vaikuttaa monet asiat, kuten se, kuinka paljon hän tiettyä aihetta käsittelee. Hirmumyrskyn uhri saattaa alkaa haastattelumateriaalia kahlaavasta journalistista tuntua jo liian kuluneelta, vaikka yleisö olisi vasta tiedostanut tuhojen laajuuden.

Iso kysymys tietenkin on, miksi ihmisten tarvitsisi ylipäättään olla myötätuntoisia ketä tahansa kohtaan? Tai pitäisikö journalistien pyrkiä kohtelemaan kaikkia katastrofien uhreja ”tasapuolisesti”? En aio tässä tutkielmassa ottaa tällaisiin kysymyksiin kovin vahvasti kantaa, koska tällöin liikutaan hyvin perinpohjaisten moraalisten ja mediaeettisten pohdintojen äärellä, ja jo niiden käsitteleminen vaatisi oman tutkimuksensa. Se, miten uhreihin suhtaudutaan, vaikuttaa kuitenkin todennäköisesti hyvin olennaisesti siihen, miten televisiouutisten vastaanottajat katastrofiuutisia katsovat – tai eivät katso. Siksi tämä on syytä pitää mielessä myös alettaessa tutkia katastrofiuutisten vastaanottoa yleisön palvelemisen näkökulmasta. Palaan kuitenkin myös moraalikysymykseen tutkielman loppupuolella.

4. Turtumuksen toinen puoli

Myötätuntouupumuksella on siis pyritty selittämään yleisön oletettua uutisväsymystä. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa tapa lähestyä turtumisilmiötä. Ihminen on moniulotteinen psykologinen kokonaisuus, joten reaktiot uutisiin eivät ole pelkästään emotionaalisia – sellaiseenhan ei uutissisältöjenkään ainakaan niin sanotussa laatumediassa katsota tähtäävän. Turtumukseen kohdistettua pohdintaa löytyy muun muassa uutisten tiedollisen eli kognitiivisen käsittelyn tutkimuksesta.

Argumentteja löytyy myös turtumisilmiön kääntöpuolelta. Katastrofiuutisten katselu ei välttämättä ole kaikille pelkkää torjuntaa, vaan onnettomuus saattaa myös kiehtoa. Katastrofiuutisissa voi olla jopa viihdyttäviä elementtejä.

4.1. Tiedon puute

Yleisön myötätuntouupumuksen tutkimuksessa puhutaan hyvin tunneperäisestä reaktiosta. Kielteisten tunteiden syntymisen on taas katsottu vähentävän yleisön mielenkiintoa toisten ihmisten kärsimystä esittäviä sisältöjä kohtaan. On kuitenkin osoitettu myös toinen yleisön kiinnostukseen vaikuttava tekijä. Esimerkiksi Israelin ja Palestiinan välistä konfliktia koskevien uutisten vastaanottoa tarkastelevassa tutkimuksessa esitetään, että merkittävä syy yleisön mielenkiinnon lopahtamiseen on taustatietojen puute. Israelilaisten ja palestiinalaisten välisiä kahnauksia käsittelevien uutisten seuraajat siis saattoivat kokea, etteivät he yksinkertaisesti ymmärtäneet asiaa kyllin hyvin reagoidakseen tilanteeseen mitenkään. (Philo & Berry 2004.)

Tulos on syytä ottaa huomioon erityisesti ulkomaan uutisista puhuttaessa, koska niiden ymmärtäminen vaatii vastaanottajalta todennäköisesti enemmän taustatietoja kuin kotimaan uutiset keskimäärin. Kuten on todettu, maantieteellisesti tai kulttuurisesti kaukaisista maista tulevat uutiset koskevat useimmiten jotakin suurta, inhimillistä kärsimystä aiheuttanutta äkillistä tapahtumaa. Tällaisissa tilanteissa on myös odotettavaa, ettei televisiouutisissa välitetä aluksi kuin välttämättömmimpiä taustatietoja kyseessä olevasta maasta ja tapahtumien taustoista, sillä tieto varsinaisesta uutistapahtumasta, uhrien lukumäärästä ynnä muusta on uutisissa ensisijaista. Taustatietojen puute saattaa siten olla yksi ongelmien aiheuttaja katastrofi- ja onnettomuus uutisten vastaanotossa. Myötätunnon kokemuksen puutteen sijaan turtumus voikin siis olla silkkää

mielenkiinnon lopahtamista. Jos katsoja ei jotakin ymmärrä, on täysin mahdollista, ettei hän ala asiaa selvittää ja kääntää mieluummin kanavaa.

Taustatietojen puute korostuu erityisesti televisiossa, toki myös radiossa. Näissä välineissä uutisilla tähdätään mahdollisimman nopeaan ja ytimekkääseen tiedon välittämiseen, ja esimerkiksi uutissähkeessä toimittajalla on käytettävissään vain muutama lause sekä niiden lukemiseen käytettävän ajan sisälle mahtuva kuvitus tai grafiikka. Vaikka kotimaisissa sanomalehdissäkin taustoittamiseen ei välttämättä ole yhtä paljon aikaa ja palstatilaa kuin aikakauslehdissä, sanomalehti pystyy silti antamaan lukijalle pienemmistäkin katastrofeista enemmän tietoa kuin televisiouutinen, ja tuon tiedon ehtii lukea uudelleen sekä itselleen sopivassa tahdissa. Televisiossa, etenkin uutisissa, ei ole tapana käydä mennyttä läpi kovin perusteellisesti; televisio elää tässä ja nyt. Nykyisin myös sähköiset viestimet voivat hyödyntää internetiä taustojen tuomisessa vastaanottajien ulottuville, mutta on täysin mahdollista, että pelkästään televisiouutisten perusteella tapahtumista jää katsojille edelleen hieman vajavainen kuva.

4.2. Infoähky

Kyllästyminen ja turtuminen voivat olla myös niin kutsutun informaatioähkyn tulosta. Koski (1998, 13-14) käyttää käsitettä kuvaamaan sitä tilaa, johon liikaa informaatiota ”nauttinut” ihminen voi joutua. Pahimmillaan infoähky johtaa stressiin ja jopa fyysiseen pahoinvointiin. Koski määrittelee turtumisen ja kyllästymisen infoähkyn yhdeksi ulottuvuudeksi.

Infoähkystä on käytetty myös käsitettä informaatiouupumus (*information fatigue syndrome*), jolla tarkoitetaan lähinnä monia tietoyhteiskunnan työntekijöitä vaivaavaa ongelmaa. Mielenkiintoinen yhteys syntyy siitä, ettei informaatiouupumus muistuta myötätuntouupumusta pelkästään käsitteenä vaan myös oireet ovat voivat olla samat. Pahimmillaan informaatiouupumus ilmenee muun muassa ahdistuksena, ärtymyksenä ja avuttomuuden tunteena (Koski 1998, 31 sit. Bird 1996).

Toisaalta juuri tämän vuoksi voi olla vaikeampi erottaa, mihin mahdollinen turruttava vaikutus oikeastaan liittyy. Onko kyse vain ajattelun ylikuormittumisesta vai tunteiden säätelystä, sitä ei välttämättä ole mahdollista edes selvittää. Kysehän voi olla myös syiden ja seuraamusten ketjuttumisesta. Tähänhän viittaisi jo sanontakin – tieto lisää tuskaa.

Infoähkyn käsitteen sisältämää kritiikkiä ei sinänsä ole kohdistettu mediaan, mutta sen soveltaminen olisi mielestäni täysin mahdollista. Jos uutisia tulee vastaanottajan mielestä liikaa joka tuutista, on mahdollista, että turtumusta syntyy myös muita kuin katastrofiuutisia kohtaan. Katastrofiuutiset taas saattavat olla negatiivisine vireineen ja uhrilukuineen vain se viimeinen pisara, joka saa infoähkyisen oireilemaan ja ehkäpä lopulta välttelemään oireiden lähdeä.

4.3. Katastrofiuutinen yleisön kiinnostuksen kohteena

Kun jotakin hätkähdyttävää tapahtuu, vastaanottajan reaktio uutiseen voi olla myös täysin päinvastainen kuin edellä, eli katastrofiuutisia saatetaan seurata hyvinkin suurella antaumuksella. Esimerkiksi vuoden 2004 tsunamionnettomuuden jälkeen tehdyssä vastaanottotutkimuksessa kävi ilmi, että osa suomalaisista innostui uutisista omasta tai muiden mielestä jopa hieman liikaakin eli jäi niihin ”koukkuun” (Jääsaari 2005, 22).

Harva varmasti uskaltaisi kuvailla uutisten seuraamista silti nautinnolliseksi, koska toisen kärsimyksiä kuvaavista uutisista ei ole yksinkertaisesti sopivaa saada myönteisiä tuntemuksia. Todellisuus voi kuitenkin olla toinen. Zillman ja Bryant (1994, 457) esittävät, että myös tunne viihdytetyksi tulemisesta tulisi lukea yhdeksi mediakäytön tuottamaksi seuraukseksi tai vaikutukseksi. Viihdyttäviä eivät välttämättä kuitenkaan ole pelkästään varta vasten tarkoitukseen tehdyt fiktiiviset sisällöt, vaan tyydytystä saatetaan saada myös traagisista tapahtumista tai huonoista uutisista.

Traagisista tapahtumista kertovien uutisten aiheuttamien tunnereaktioiden on todettu olevan negatiivisia (Zillmann & Bryant 1994, 452). Silti erään tutkimuksen mukaan huonot uutiset, kuten katastrofiuutiset, saattavat vetää puoleensa myös vaikkapa silloin, kun katsoja, etenkin mies, on huonotuulinen ja hänen voitaisiin luulla haluavan medialta vastapainoksi enemmänkin miellyttäviä tuntemuksia (Biswas, Riffe & Zillmann 1994, 694). Onkin ollut hyvin hankalaa osoittaa, miksi uutisia toisten onnettomuudesta saatetaan katsella jopa mielellään. Esimerkiksi Haskins (1981) on esittänyt, että huonojen uutisten kiehtovuus johtuu sairaalloisesta uteliaisuudesta. Sairaallinen on ehkäpä hieman liian voimakas sana. Itse ainakin valehtelisin, jos väittäisin, ettei esimerkiksi uutispätkä World Trade Centerin kaksoistorneihin törmäävästä lentokoneesta kiehtoisi yhä vain siksikin, että näkymä on niin uskomaton.

Arkisesti ajatellen katastrofien kiehtovuus voi perustua yksinkertaisesti siihen, että tunnemme tyytyväisyyttä ja helpottuneisuutta siitä, ettemme itse ole joutuneet samaan tilanteeseen. Tämä ei tietysti estä välttämättä tuntemasta myötätuntoa toisia kohtaan. Raadollisemmin ajateltuna on toki mahdollista, että nautimme jopa tilanteesta, jossa muilla menee huonommin kuin meillä. Tätä tuskin moni meistä täysin myöntäisi uutisten kohdalla, mutta ainakin fiktiossa tästä asetelmasta voidaan repiä jopa komiikkaa; komediaelokuvassa toisen satuttaminen fyysisesti saatetaan kääntää naurun aiheeksi.

On myöskin mahdollista, että isoissa, järjestyttävissä uutistapahtumissa uutisiin koukuttuminen johtuu osin siitä, että uutisia seuraavat ikään kuin pääsevät osaksi jotain yhteistä ja saavat siitä tyydytystä tai pääsevät siten purkamaan katastrofin mahdollisesti tuottamia tuntemuksia. Joka tapauksessa oletukset, joiden mukaan kielteisistä uutisista ollaankin ”liian” kiinnostuneita tai että ne aiheuttaisivat hyvin voimakkaita tunteita, asettuvat täysin vastakkaiselle puolelle kuin oletamus, jonka mukaan katastrofiuutisiin oltaisiin väsyttynyt ja turruttu.

4.4. Televisioyleisö ja väkivalta

Kaiken kaikkiaan vastaanottotutkimuksessa erityisen runsaasti huomiota on saanut väkivalta, joka on usein vahvasti läsnä myös katastrofiuutisissa, etenkin sotauutisissa. Tutkimuksin on pyritty pitkään selvittämään, vaikuttavatko joukkoviestinten, erityisesti television ja elokuvien, väkivaltaisillöt vastaanottajien käyttäytymiseen. Höijer ja Andén-Papadopoulus toteavat, että samassa yhteydessä on kuitenkin tutkittu melko vähän dokumentaarisen väkivallan vaikutuksia. He arvioivat fiktiivisen väkivallan kiinnostavan tutkijoita dokumentaarista enemmän sen vuoksi, että fiktion takaa on aina mahdollista löytää ”syyllisiä”, jotka saattavat esimerkiksi pyrkiä tuottamaan voittoa väkivallan avulla. Sen sijaan journalisti voi aina vedota siihen, että vaikkapa televisiouutisissa yksinkertaisesti näytetään todellisuutta, jossa väkivaltaa sitten vain sattuu olemaan. (Höijer & Andén-Papadopoulus 1996, 7.)

Mustonen (1997, 24) käsitteli väitöskirjassaan sekä television väkivaltaisista sisältöistä että väkivallan ja aggression välistä suhdetta. Tutkimuksessa olivat mukana olivat kaikenlaiset televisio-ohjelmat; sekä fiktiivinen että esimerkiksi uutisissa esitetty väkivalta. Ohjelmien erittelyssä kävi ilmi, että suomalaisien tv-kanavien lähettämässä faktaohjelmissa väkivalta oli vähäisempää, lievempää ja

vähemmän houkuttelevaa kuin samoilla kanavilla esitetyssä fiktiossa, esimerkiksi televisiosarjoissa ja elokuvissa.

Tietyllä tapaa suomalaiset televisiouutiset eivät siis anna syytä huoleen sen suhteen, että niiden katsojat ”altistuisivat” heille mahdollisesti haitallisille väkivaltasisällöille. Onko tällaisia potentiaalisia haittoja sitten ylipäättään olemassa? Väkivallan vaikutuksia koskevia tutkimuksia on kritisoitu voimakkaasti liiasta yksinkertaistamisesta, eikä suoraa yhteyttä medioissa esiintyvän aggressiivisuuden ja aggressiivisen käyttäytymisen välillä ole kritiikin mukaan voitu osoittaa.

Totta onkin se, että jos media vaikuttaisi meihin kaikkiin niin voimakkaasti kuin väitetään, olisivat seuraamukset jo olleet karmaat. On kuitenkin todennäköisesti myös niin, ettei jatkuva altistuminen fiktiiviselle tai mikä ettei dokumentaarisellekin väkivallalle voi olla täysin vaikuttamatta katsojaansa. Esimerkiksi vuoden 2007 Jokelan koulusurmista tekijä näyttää ottaneen mallia aiemmista vastaavista teoista, peleistä ja elokuvista, mutta selvää on, että hänen kohdallaan varsinaisen väkivallanteon laukaisseet syyt ovat olleet täysin yksilöllisiä.

Mediaväkivallan turruttavista vaikutuksista käytetään myös nimitystä *desensisaatio*. Tällaista turtumista voi itse vastaanottajan olla vaikea tunnistaa itsessään, sillä median ilmaisutavat tulevat suurkuluttajille tutuiksi ja itsestään selviksi, eivätkä kuvatut raakuudet välttämättä liikuta heitä. Käyttäjät menettävät herkkyyden kokea näkemiansä kuvausten tuottamia tunnereaktioita. Tämä taas johtaa herkästi siihen, että esimerkiksi televisiokanavien on houkuteltava katsojia aina vain elämysvoimaisemmalla sisällöllä. Sisällöt taas ruokkivat katsojan turtumusta entisestään ja samalla madaltuu vastaanottajan kynnyksen suhtautua väkivaltaan hyväksyvästi. (Mustonen 2000, 68.)

Väkivaltaa tai sen seuraamuksia käsittelevien sisältöjen suurkuluttajaksi on ainakin helppo ryhtyä, sillä tarjontaa on paljon, internetin ansiosta varmasti aiempaa enemmänkin. Katastrofiuutisilla voi periaatteessa tätä kautta olla samankaltaisia vaikutuksia kuin fiktioväkivallalla, mikä voidaan nähdä vielä astetta huolestuttavampana asiana kuin mahdollinen myötätuntouupumus tai sen tapaisen ilmiön aiheuttama turtumus. Kärpäsestä on kuitenkin turha tehdä härkästäkään; uutisissa esitetty väkivalta on kuitenkin mielestäni yhä eri asia kuin elokuvien, sarjojen ja pelien väkivalta. Suomalaisissa uutislähetyksissä näytetään vielä enimmäkseen väkivallan seuraamuksia, ei varsinaisia väkivallantekoja ja teot esitetään kielteisessä valossa. Tapauksissa, joissa fiktioväkivalta tai dokumentaarinen väkivalta kiinnostaa ja ruokkii väkivaltaista mieltä sekä edesauttaa turtumista

toisten tunteille, ei voidakaan enää puhua myötätuntouupumuksesta vaan enemmänkin myötätunnon puuttumisesta.

5. Ääni yleisölle

5.1. Kohti yleisöä

Katsojien ajatuksia, tunteita ja kokemuksia tutkittaessa on syytä avata hieman myös sitä, millä tavalla yleisö tässä tutkielmassa nähdään. Lähestymistapa on jo seuraavassa luvussa esiteltävän tutkimusongelmankin vuoksi selvästi yleisölähtöinen. *Yleisöllä* tarkoitan tässä tutkimuksessa koko sitä joukkoa ihmisiä, joiden ulottuvilla televisiouutiset ovat. Tässä tapauksessa yhteinen tekijä näiden yksilöiden välillä on media, televisio. Katson, että tämä joukko on monimuotoinen ja sen sisällä on hyvin erilaisia median käyttäjiä. Vaikka rajaus onkin televisiouutisten katsojissa, viittaen paikoin yleisöllä myös muiden välineiden katsojiin, lukijoihin tai kuulijoihin.

Työskennellessäni journalistina sähköisissä medioissa ja printtimedioissa olen ihmetellyt usein tapaa, jolla yleisöön suhtaudutaan uutistoimituksissa. Toimittajilla, itseni mukaan lukien, ja uutispäälliköillä tuntuu hyvin usein olevan hyvin selvä kuva siitä, mitä lukijat, katsojat tai kuulijat haluavat tai tarvitsevat. Arjen keskusteluissa medioiden kuluttajien kanssa kuitenkin selviää usein, etteivät olettamukset välttämättä ollenkaan vastaa todellisuutta. Toimituksissa yleisöpalautteeseen suhtaudutaan usein hieman varovaisesti osin siksi, että yleisöpalaute on enimmäkseen negatiivista ja palautteen antajat monesti ”vanhoja tuttuja”, joilla on aina vain sama virsi laulettavanaan.

Yleisön tuntemiseen ja sen tarpeiden palvelemiseen käytetään suomalaismedioissa muun muassa RISC-analyysia. Finnpanel mittaa enimmäkseen esimerkiksi television katsojalukuja, mutta laadulliselle yleisötutkimukselle ei ole samankaltaista järjestelmällisesti toimivaa organisaatioita. Yleisradiossa tehtiin vielä joitakin vuosia sitten laadullistakin yleisötutkimusta omassa yksikössään, mutta tätä nykyä yksikkö on hajautettu.

Tilaustyönä tiedotusvälineet voivat tutkimuksia teettää, mutta yleisön tuntemus vaikuttaa olevan melko hataralla pohjalla. Muun muassa internetin tulo niin lehtien kuin sähköisten medioiden jatkeeksi ja kilpailijaksi on kuitenkin nostanut journalismissa yhä enemmän tietynlaisen asiakkuusajattelun pintaan. Katsoja, kuulija tai lukija nähdään yhä useammin maksajana, joka päättää, mitä hän kuluttaakseen valitsee sen sijaan, että asiasta päätettäisiin hänen puolestaan.

Myös tässä tutkimuksessa haluan lähestyä televisiouutisten katsojia ikään kuin asiakkaina. Tätä nimitystä en silti halua heistä käyttää, sillä se ei mielestäni käytännössä vielä täysin vastaa sitä suhdetta, joka medioilla ja vastaanottajilla on. Esimerkiksi Yleisradiolla suhde on yhä melko monimutkainen; tv-luvan maksaja ei tällaisesta ajattelusta huolimatta suoraan pysty vaikuttamaan sisältöihin. Sen sijaan korostan nimenomaan yleisön roolia valitsijana ja vastaanottajana, jota ilman mediasisällöillä ei ole mitään virkaa.

Tämän vuoksi on myös itsestään selvää, että tässä tutkimuksessa viestintää ei ymmärretä vanhakantaisesti ”taikanoili-prosessina”. Tutkielmassani vastaanotto on ymmärrettävä monikerroksisena tapahtumana, johon vaikuttavat myös monet sellaiset seikat, joilla ei välttämättä ole mitään tekemistä itse sisältöjen kanssa.. Vastaanottaja on aktiivinen ja sisällöntuottajan kanssa tasa-arvoinen viestintäprosessin osapuoli.

Vaikka korostankin yleisön aktiivisuutta, on silti syytä muistaa, ettei tutkimani yleisö välttämättä kuitenkaan itse näe rooliaan näin vapaana. Vanhat roolitukset uutisjournalistien kaikkietävyyydestä ja -voipaisuudesta saattavat istua tiukasti tiedotusvälineiden sisällä, mutta yhtä lailla ne saattavat istua vastaanottajien korvien välissä. Tästä voi myöskin syntyä ristiriita, jota esittelen seuraavassa kappaleessa.

Pieniä merkkejä siitä, että yleisö tiedostaa oman arvonsa ja alkaa ”kapinoida”, on ollut nähtävissä. Jokelan kouluampumisien jälkeen syksyllä 2007 yksityishenkilöt ja jokelalaiset nuoret keräsivät adressin, jolla arvosteltiin median toimintatapoja muun muassa uhrien kohtelussa. Tapahtuma oli toki erityisen tunteita herättävä ja järkyttävä, joten sen luonne saattoi edesauttaa tällaista toimintaa; adressin allekirjoittamisella moni varmasti halusi samalla tehdä jotakin hyvää, auttaa uhreja. Tällainen liikehdintä ei silti välttämättä olisi lauennut, jos sama olisi tapahtunut muutamia vuosia sitten. Tiedotusvälineiden kritisoimista ääneen ovat edesauttaneet myös muut tapahtumat, joissa median uutisointitapa on noussut julkisen keskustelun aiheeksi. Kehitys ei koske vain poikkeuksellisia katastrofeja. Näin on käynyt esimerkiksi kiistassa siitä, onko pääministeri Matti Vanhasen yksityiselämää koskevien asioiden julkistaminen ollut tarpeellista ja oikein vai tarpeetonta ja väärin.

5.2. Uutisten katsomisen ristiriidat

Uutisten seuraamista pidetään yleisesti tärkeänä, ja tämä on tullut esiin myös monissa televisiouutisten katselua koskevissa vastaanottotutkimuksissa. Televisiouutisten katselua pidetään jopa jonkinlaisena kansalaisvelvollisuutena (Hagen 1992). Maailman tapahtumista perillä olemisen saatetaan katsoa olevan myös edellytys erilaisten sosiaalisten ryhmien kuten työyhteisön jäsenenä toimimiselle (Ridell 1998). Suomessa uutisten arvostuksen on todettu olevan moniin muihin televisio-ohjelmiin nähden on hyvin korkealla ja yleisö sijoittaa ne ohjelmatyypin moraalisisessa hierarkiassa ylimmäksi selittämättä sen kummemmin, miksi (Alasuutari 1992, 563-565).

On kuitenkin myös todettu, että ihmisten julkilausuma uutisten ”seuraamisvelvollisuus” voi olla ristiriidassa heidän katsomiskokemuksensa kanssa. Aiemmista tutkimuksista ilmenee, että haastateltavat väittävät televisiouutisten katsomista mielekkääksi, vaikka tosiasiasa uutisiin oltaisiin tyytymättömiä tai niitä seurattaisiin sisällölle turtuneina (Ridell 1998, 241-245, Hagen 1992, 179-201). Tällä tavoin ”kansalaisvelvollisuuttaan” toteuttavilla ihmisillä on taipumus puhua televisiouutisten seuraamisesta eräänlaisessa virallisessa diskurssissa, jolloin he saattavat hyvin eri tavoin peitellä todellisia mielipiteitään tai käsityksiään katselukokemuksesta.

Ottaen huomioon tutkimusaiheen, näiden uutisiin liittyvien puhetapojen voi odottaa tulevan vastaan myös tämän tutkimuksen aineistoa kerätessä ja eritellessä. On vaikea arvioida, onko minulla tutkijana mitään mahdollisuuksia päästä näiden diskurssien ”ylitse”, mutta uskon, että tämän puhutavan tiedostaminen voi jo olla avuksi pyrkimyksissä ymmärtää uutisyleisön kokemuksia. Katastrofiuutisten vastaanoton tutkimusta olisikin melko mahdotonta toteuttaa näin pienimuotoisesti, jos lähtisin hakemaan vastaanottajilta jonkinlaista ”puhdasta” tietoa heidän ajatuksistaan ja tuntemuksistaan. Painolastia syntyy joka tapauksessa jo siitä, että ihminen keskustelelee toisen ihmisen kanssa, olemmehan tottuneet mukauttamaan sanomaamme kulloisenkin sosiaalisen tilanteen mukaan.

6. Tutkimusasetelma

Katastrofiuutisilla voi siis olla yleisöön turruttavia vaikutuksia, jotka saattavat liittyä sisällön laukaisemiin tunneperäisiin tai tiedollisiin reaktioihin. Tutkimukset viittaavat siihen, että keskustelu ilmiöstä ei ole syntynyt tyhjästä, mutta katastrofiuutisten vastaanotosta on silti melko vähän tietoa. Koska turtumus tai kyllästyminen melko varmasti vaikeuttaisi sisältöjen vastaanottoa, myös journalistien olisi syytä kiinnittää asiaan huomiota. Paras oman kokemuksensa asiantuntija on yleisö itse, joten ilmiön tutkimiseksi on tutkimuskysymykset on kohdistettava juuri heille. Tästä muodostuu tutkielmani tutkimusasetelma.

6.1. Tutkimusongelma

Pyrin selvittämään tutkimuksessani, miten televisiouutisten katsojat kokevat televisiouutiset. Tarkastelen, mitä ja miten vastaanottajat kertovat suhtautumisestaan katastrofiuutisiin sekä kokemuksistaan niiden katsojina. Lähestyn ongelmaa kysymällä, mitä mieltä vastaanottajat ovat katastrofiuutisista ja miten heidän kokemuksensa katastrofiuutisista poikkeaa muiden uutistyyppien kokemisesta. Pyrin saamaan katsojat kertomaan niistä syistä, jotka saavat heidät kiinnostumaan katastrofiuutisista ja toisaalta niistä seikoista, jotka voivat laimentaa kiinnostusta. Lopulta pyydän heitä antamaan palautetta katastrofiuutisten tekijöille.

Katsojia on syytä kuulla siksi, että nähtiin televisiouutisten funktiona sitten tiedonvälitys tai esimerkiksi yhteisen todellisuuden tuottaminen, olisi mahdollinen kiinnostuksen menettäminen uutisten vastaanottoa haittaava tekijä. Jos katsojat kertovat lakanneensa yksinkertaisesti huomioimasta tietynlaiset uutiset, journalistit ovat saattaneet epäonnistua työssään. Mikäli katsojien kertomasta käy ilmi, että katastrofiuutiset saatetaan kokea esimerkiksi turruttavina, on hedelmällistä pohtia, voisiko siltä välttyä esimerkiksi muuttamalla käytännön uutistyötä. Tavoitteenani onkin löytää tutkimuksen keinoin ohjenuoria, joita esimerkiksi journalistit voisivat hyödyntää pohtiessaan uutisointitapoja ja toimituskäytäntöjä.

Ulotan tutkimuskysymykseni koskemaan kaikenlaisia katastrofiuutisia. Mielestäni ei ole mielekäästä lähestyä yleisöä pelkästään poikkeuksellisten tapahtumien uutisoinnista, koska poikkeustilanteita analysoidaan myös medioiden sisällä huomattavasti herkemmin kuin jokapäiväisen uutistuotannon tuloksia. Sen sijaan pyrin tuottamaan tietoa myös ”arkisten”, vähemmän hätkähdyttävien katastrofiuutisten katselusta.

Puhuttaessa uutisista, jotka esittävät inhimillistä kärsimystä, turtuminen tai kyllästyminen voidaan nähdä myös moraalisenä tai yhteiskunnallisena ongelmana. Yhteiskunnallisten, sosiaalisten tai poliittisten kysymysten pohtiminen ei ole olennaisinta tässä tutkimuksessa, mutta pyrin ottamaan ne huomioon tulosten tarkastelussa asettaakseni ne myös laajempaan viitekehykseen.

6.2. Oma positio

Rooliani katastrofiuutisten vastaanoton tutkijana värittää vahvasti se, että työskentelen itse tällä hetkellä uutistoimittajana Yleisradion aluetoimituksessa. Olin Yleisradion leivissä kerätessäni haastatteluaineistoa keväällä 2006 ja tämänjälkeisen kesän aikana seurasin läheltä myös katastrofi- ja sotauutisten tekemistä valtakunnan kattaviin televisiolähetysiin Ylessä. Joitakin näistä uutisista toimitin itsekin. Työhistoriani vaikuttaa väistämättä siihen, miten aiheittani lähestyn.

Näkökulmani on nimenomaan toimittajan, joka haluaa tietää enemmän yleisöstään ja siitä, millaisia vaikutuksia omalla työllä ja journalistisilla valinnoilla on, kun tuotokset saavuttavat vastaanottajansa. Vaikka pyrin olemaan avoin katsojien näkemyksille, on täysin mahdollista, etten osaa käsitellä esimerkiksi osaa mahdollisesta kritiikistä. Uskon kuitenkin pysyväni välttämään melko hyvin tällaista puolustuskannalle asettumista, sillä koen yleisön kuulemisen olevan harvinainen ja arvokas tilaisuus itseni kehittämiseksi journalistina. Mielestäni on myöskin tieteelliseltä tai journalismin kehittämisen kannalta tärkeää etsiä näkökulmia journalististen sisältöjen kriittiseen tarkasteluun myös yleisön keskuudesta sen sijaan, että kehityskohtia etsittäisiin vain journalismin tutkimuksen tai tiedotusvälineiden sisällä.

Olen taustani vuoksi kiinnostunut nimenomaan Yleisradion uutisten vastaanotosta, mutta myös muut eroavaisuudet puoltavat mainosrahoitteisen television ja Ylen uutisten käsittelemistä erikseen. Näiden eroavaisuuksien vuoksi on myöskin helpompaa lähestyä tutkimusongelmaa yhdenlaisen toimituskulttuurin kulmasta. Tämä ei toki estä tutkimuksen lukijaa pohtimasta tuloksia myös muiden medioiden kannalta.

6.3. Vastaanottotutkimuksella kiinni tutkimusongelmaan

Tässä tutkimuksessa ensisijainen tavoitteeni on siis kuulla televisiouutisten katsojien kokemuksia. Tätä tietoa taas haluan käyttää sen pohdiskelemiseen, miten journalismin tuottajat voisivat mahdollisesti vastata paremmin yleisönsä tarpeisiin. Tällaisen tiedon tuottamiseen parhaita ovat vastaanottotutkimuksen keinot.

Vastaanottotutkimusta voi tehdä monin tavoin. Tavanomaisin menettelytapa on haastatella ihmisiä heidän ajatuksistaan, havainnoistaan, päätelmistään ja tunteistaan, jotka liittyvät heidän vastaanottamiinsa mediasisältöihin. Tämän jälkeen näitä tulkintoja voidaan verrata vastaanotetun tekstin tiettyihin piirteisiin. Tutkija voi esimerkiksi etsiä luentoja, jotka poikkeavat tekstin tuottajan tarkoituksesta. Päinvastoin taas on mahdollista pyrkiä selvittämään, miten vastaanottajat hyväksyvät, rekonstruoivat tai torjuvat tekstin lähettäjän tarkoittaman tulkintamallin. (Lindlof 1995, 55.)

Lindlofin kuvaus vastaanottotutkimuksesta sopii hyvin tutkimusongelmani lähestymiseen, kysehän on katsojien vastaanottaman tekstin tuottamista reaktioista ja tekstin kokemisesta. En kuitenkaan poraudu aivan näin syvälle tarjottuihin tulkintamalleihin ja tulkintoihin. Kokeminen tai suhtautuminen uutisiin on eri asia kuin sisällön tulkinta, vaikka ne liittyvätkin tiiviisti toisiinsa. Lisäksi käsittelen uutisten katselukokemusta yleisesti enkä keskity pelkästään tiettyihin teksteihin eli yksittäisiin uutissähkeisiin tai -juttuihin.

Vastaanottotutkimuksella ei pääse käsiksi katsojien todelliseen kokemukseen, vaan siihen, mitä he kokemuksestaan kertovat. Vastaanottoa voisi lähestyä esimerkiksi fenomenologisesta näkökulmasta, jolloin tutkija todennäköisesti myös tarkkailisi vastaanottotutkimukseen osallistuvaa ihmistä vastaanottotilanteessa ja pyrki siten lukemaan vaikkapa ilmeistä myös niitä reaktioita, joita vastaanottaja ei sanallisesti tuo esiin. Koen tällaisen tavan lähestyä katsojaa olevan kuitenkin hyvin vaativa ja edellyttävän sellaista opillista taustaa, jota itselläni ei ole. Esimerkiksi perinteisin haastatteluin tehty vastaanottotutkimus on mielestäni myöskin täysin riittävä palautteenomaisen tiedon keräämiseen.

Oleennaista vastaanottotutkimuksessa on myös se, millaisena vastaanottaja ymmärretään. Kuten jo yleisön käsitettä pohtiessani totesin, ajatus esimerkiksi juuri televisiouutisten vastaanottajista kaiken sellaisenaan nielevänä massana on jo aikansa elänyt. Toisaalta uutiset itse ja ympäröivä kulttuuri ohjaavat luentoja samaan suuntaan, joten tämän tutkimuksen kohteita ei voi pitää myöskään täysin uniikkeja tulkintoja muodostavina vastaanottajina.

Pyrinkin muodostamaan yleisökäsitykseni jonkinlaiselle kultaiselle keskitielle, eli suhtaudun televisiouutisten katsojiin ennen kaikkea oman yksilöllisen kokemuksensa asiantuntijoina, jotka ainakin pyrkivät vastaanottamaan sisällöt lähtökohtaisesti suunnilleen lähettäjän tarkoittamalla tavalla. Silti on hyvä, että tutkimukseen mukaan tulevat katsojat muun muassa kuuluvat

samantyyppiseen katsojaryhmään ja ovat samaa kansallisuutta sekä siten jakavat samantyyppisen kulttuurisen taustan.

7. Vastaanottotutkimuksen toteutus

7.1. Menetelmä

Tutkimuskysymykseni koskee uutisten katsojan henkilökohtaista kokemusta, ajatuksia ja tunteita, joten sitä on järkevintä lähestyä laadullisin menetelmin. Laadullinen menetelmä takaa sen, että televisiouutisten vastaanottajat voivat kertoa katastrofiuutisten katselustaan mahdollisimman monipuolisesti, omin sanoin ja ilman tiukkoja reunaehtoja. Samalla on mahdollista välttyä uutisten katselusta puhumiseen liittyvän ”virallisen” diskurssin liialliselta korostumiselta, sillä laadullinen aineisto sisältää muutakin, kuin vain suoran vastauksen suoraan kysymykseen.

Aiemmassa tutkimuksessa on jo tuotettu viitteitä siitä, miten yleisö kokee katastrofiuutiset, mutta niiden kohderyhmät ja tutkimuskysymykset eivät täysin vastaa tätä tutkimusta. Näin ollen tiedon keruu on aloitettava ikään kuin nollasta, jolloin aineistoon on jäätävä liikkumavaraa, mahdollisuuksia käännteisiin ja olettamusten ravisteluun. Laadullinen lähestymistapa antaa tilaa aineiston ”puhumiselle”.

Vaikka tavoitteena onkin vapaamuotoisuus, laadullisen tutkimusaineiston hankkimisessa on oltava jonkinlainen muoto ja rakenne. Parhaiten menetelmäksi soveltuu mielestäni teemahaastattelu. Teemahaastattelu on haastattelumetodi, jossa haastattelua varten laaditaan tiettyihin teemoihin jaotellut kysymykset. Teemahaastattelu voidaan kuitenkin toteuttaa puolistrukturoituna, jolloin kysymykset lähinnä auttavat tutkijaa pitämään keskustelun aiotussa aihepiirissä. Näin aineiston on mahdollista elää myös haastattelutilanteessa, ja samalla syntyy myös sellaista aineistoa, joka saattaisi jäädä jyrkän rajauksen ulkopuolelle. Teemahaastattelu on nimenomaan metodi, jolla katsotaan voitavan tutkia ihmisen kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48).

7.2. Keitä mukaan?

Teemahaastattelulla toteutettu laadullinen vastaanottotutkimus voidaan tehdä joko ryhmille tai henkilökohtaisesti. Kuten aiemmin totesin, puhe tv-uutisista on usein ”virallista”, eli koska uutisia ikään kuin oletusarvoisesti pitäisi arvostaa, ei niitä välttämättä ääneen arvostella. Pidänkin yksilöittäin tehtyjen teemahaastattelujen etuna sitä, että niissä ainakaan muiden ihmisten läsnäolo ei

pääse vaikuttamaan liiaksi siihen, mitä haastateltavat kertovat. Kahden kesken tehdyssä haastattelussa on mahdollista välttyä esimerkiksi siltä, että haastateltavat piilottaisivat kielteisiä mielipiteitä ja kokemuksia. Niissä on myös helpompi päästä yli ”virallisesta diskurssista” ja mahdollisuus suunnata syvemmälle. On toki mahdollista, että jo pelkkä haastattelijan läsnäolo saa ihmiset esittämän asiansa toisin kuin mitä he todellisuudessa ajattelevat, mutta tämä on joka tapauksessa lähes väistämätöntä tällaisessa tutkimuksessa – kysymysten kysyjää kun ei ole mahdollista häivyttää kokonaan pois. Toisaalta tutkijan kannalta yksilöhaastattelu tarjoaa mahdollisuuden keskittyä yhden ihmisen ajatuksenkulkuun, mikä helpottaa tulkintojen tekemistä haastateltavan puheesta.

Tutkimuskysymykseni koskee ketä tahansa televisiosta uutisia katsovaa ihmistä, joten itse ongelma ei anna vastausta siihen, miten haastateltavat tulisi valita. Tämän vuoksi käytän haastateltavieni valinnassa hyvin yksinkertaisia kriteerejä, joiden avulla tähtään siihen, että aineistosta tulisi tietyllä tapaa ”tasainen” ja haastatteluista keskenään edes jossain määrin vertailukelpoisia.

Koska tärkeintä on juuri katseleminen, asetin ikärajan sen mukaan, ketkä uutisia eniten katsovat. Finnpanelin katsojalukututkimuksesta (marras-joulukuu 2005) ilmenee, että kaikista ohjelmatarjonnasta uutisia katsovat selvästi eniten yli 65-vuotiaat. Määrällisesti maan suurimman televisioutisten katsojakunnan muodostavat kuitenkin 45–64-vuotiaat. He ovat siten myös sopiva kohderyhmä tämän tutkimuksen teemahaastatteluille, sillä heidän historiansa ja kokemuksensa voi olettaa olevan melko samansuuntainen. 1940–1960-luvuilla syntyneet eivät ole esimerkiksi varsinaisesti kokeneet itse sotaa. He muistavat mahdollisesti ajan ennen televisiota, mutta televisioutisia on lähetetty lähes koko heidän elinaikanaan.

Yhteiset nimittäjät haastateltavien kesken ovat taas on tärkeitä, jotta myös aineistosta tulisi suhteellisen yhtenäinen. Esimerkiksi nuorten kokemus televisioutisista voisi olla hyvin erilainen. Haarukka jää silti melko suureksi, mikä taas yksinkertaisesti helpottaa haastateltavien löytämisestä.

Iän lisäksi aineistoon vaikuttaa haastateltavien sukupuoli. Jotta mahdolliset sukupuolten väliset erot eivät veisi pientä aineistoani liiaksi johonkin suuntaan, haastattelin tutkimuksessani sekä miehiä että naisia, molempia yhtä monta. Kuusi teemahaastattelua oli mielestäni sopiva määrä toteutettavaksi, litteroitavaksi ja analysoitavaksi, joten mukaan tuli kolme naista ja kolme miestä.

Haastateltavat hankin tuttavien avulla, mutta pyrin löytämään ihmisiä, joita en tuntenut etukäteen hyvin. Näin saatoin taata sen, että haastateltavat olivat kyllin motivoituneita osallistujia, mutta minun oli helpompi lähestyä heitä ulkopuolisena tutkijana. Tuttavapiiristäni löysinkin sopivia henkilöitä. Jututettavana oli kaksi avioparia. Loput kaksi haastateltavaani, mies ja nainen, ovat naimattomia ja lapsettomia. Aviopareistakin haastattelin vaimon ja miehen erillään.

Tehtyäni ensimmäiset haastatteluni avioparille huomasin, että heidän vastauksissaan oli jossain määrin yhtäläisyyksiä – mikä on täysin luonnollista yhteistä arkea eletessä. Pohdin, olisiko tämä aineiston kannalta ongelmallista, ja että teenkö näin ikään kuin saman haastattelun kaksi kertaa. Totesin kuitenkin, että aviopuolisoiden kokemukset erosivat kaikesta huolimatta toisistaan eli uutisten käyttötottumukset ja niiden kokeminen voi olla erilaista saman arjenkin sisällä. Siten avioparien jututtaminen ei osoittautunut olevan mitenkään ristiriidassa tutkimuksen tavoitteiden kanssa.

7.3. Haastattelun käsikirjoitus

Teemahaastattelua varten laadin haastattelurungon (liite 1), johon kirjasin muutamia kysymyksiä aihealueittain. Vaikka halusin jättää tilaa keskustelulle, laadin melko runsaasti kysymyksiä, sillä halusin varautua siihen mahdollisuuteen, että juttu ei luistaisikaan haastateltavan kanssa niin hyvin kuin olisin odottanut. Rungon laatimisessa minua auttoi syksyllä 2005 tekemäni testihaastattelu. Pyrin paikkaamaan varsinaisessa kysymysrungossa puutteita, joita arvioin testihaastattelussa olleen.

Haastattelurunko koostui useista yläotsikoista. Aluksi kysyin ja kirjasin ylös haastateltavien taustat, kuten tiedot koulutuksesta ja perhesuhteista. Toiseksi kysyin haastateltavien televisiouutisten katsomistottumuksia, eli esimerkiksi kuinka usein he televisiouutisia katsoivat. Lisäksi tiedustelin, mitä muita tiedotusvälineitä he seurasivat. Kysyin haastattelun alussa myös sitä, mitkä haastateltavat kokivat tärkeimmiksi syiksi uutisten seuraamiseen. Tämän jälkeen sisällytin suunnitellusti haastattelurunkoon kohdan, jossa kysyin haastateltavalta hänen mielipidettään siitä, mitä katastrofiuutinen tarkoittaa ja selvitin, mitä itse ajattelen käsitteen sisältävän.

Ensimmäinen varsinainen keskusteluteema oli se, väsyttävätkö katastrofiuutiset haastateltavaa. Kysyin myös sitä, millaiset katastrofiuutiset haastateltavaa ehkä kiinnostavat. Selvitin myös,

vastaavatko katastrofiuutiset haastateltavan tarpeisiin televisiouutisen katsojana. Eräänlaisena palautteena pyysin mahdollisia parannusehdotuksia katastrofiuutisten toteuttamiseen.

Virikkeenä keskustelussa käytin helmi-huhtikuussa 2006 Yleisradion uutislähetysistä digitaalisesti tallentamiani uutisjuttuja. Koostin erilaisista katastrofiuutisiksi katsomistani jutuista uutiskimaran (liite 2), joka sisälsi erimuotoisia uutisia, joista yksi oli kotimaasta. Otanta oli joteensakin summittainen: seurasin runsaan kahden kuukauden ajan mahdollisuuksien mukaan uutistarjontaa Yleisradion internet-sivuilta ja uutislähetysistä. Otin lähetysistä talteen uutisia, jotka täyttivät määrittelemäni katastrofiuutisen kriteerit. Rajasin tallennukset Ylen uutisiin, koska vain yhden tv-yhtiön uutistarjonnan tarkkailu vaati jo melko paljon aikaa. Toiseksi tarjontaa oli hieman enemmän, sillä saatoin tallentaa lähetysiä myös keruun aikana toimineelta digitaaliselta Yle24-kanavalta. Lisäksi valintaan vaikutti jo aiemmin mainitsemani motivaatio tarkastella aihetta ”yleläisestä” näkökulmasta. Uutisten teko- ja esittämistapa kuitenkin poikkeavat hieman kanavien välillä, joten valinta tuntui järkevältä uutiskimaran yhtenäisyydenkin kannalta.

Ajanjaksolle ei osunut nähdäkseni mitään erityisen suurta tai järjestyttävää katastrofia, kuten tarkoitus olikin. Näistä ”arkisista” katastrofiuutisista editoimani uutiskimara oli noin yhdeksän minuutin mittainen. Esitin kimaran haastateltaville haastattelun alkupuolella ja tein heille myös katsottuja uutisia koskevia kysymyksiä. Katsomisen jälkeen käytin kimaran uutisia jonkin verran myös esimerkkeinä selventämään, mitä joillakin kysymyksillä ajoin takaa.

7.4. Haastattelujen toteutus

Jututin viisi haastateltavaa heidän olohuoneissaan. Yksi haastateltavista kertoi kokemuksistaan sukulaisensa kotona. Pyrin helpottamaan kodinomaisella ympäristöllä haastateltavien avautumista ja toisaalta halusin, että arkinen televisionkatselutilanne olisi ikään kuin fyysisestikin mahdollisimman lähellä, jolloin siihen olisi helpompi palata. Minun ja haastateltavan lisäksi haastattelutilanteessa ei ollut muita läsnä. Yhdessä haastatteluista seuraavaksi jututettava aviopuoliso oli osin samaan aikaan kotona, mutta suljettujen ovien takana, joten aviomiehen haastattelun ei pitäisi olla suoraan vaikuttanut vaimon puheisiin.

Pyrim antamaan haastateltaville tilaa pohdiskella katsomiskokemuksiaan. Yhdessä haastatteluista en onnistunut innostamaan haastateltavaa kovin vapaamuotoiseen keskusteluun, mutta vaikka kontakti

muodostui hieman heikommaksi kuin muiden kohdalla, se ei estä kyseisen haastatteluaineiston hyödyntämistä. Teemojen painotus myöskin vaihteli hieman haastatteluittain, koska pyrin laajentamaan aina luonnostaan esiin tulleiden aihepiirien käsittelyä sen sijaan, että olisin noudattanut orjallisesti kysymysrunkoa. Mielestäni tämä onnistui lähes kaikissa haastatteluissa hyvin. Haastatteluista ei täten muodostunut täysin samaa rataa kulkevia, mutta koska yksilöiden vastaukset olisivat joka tapauksessa poikenneet toisistaan, en pidä poikkeamia painoituksissa ongelmallisina.

Tein haastattelut pääasiassa laatimani rungon mukaisesti, mutta joitakin muutoksia ja lisäyksiä syntyi vielä haastattelujen aikana. Jo ensimmäisessä haastattelussa haastateltavani halusi erottaa toisistaan aktiivisen ja passiivisen uutisten katselun. Ajatus ei ollut juolahtanut mieleeni runkoa laatiessani, mutta koska erottelu oli mielestäni olennainen, tähdensin myös muiden haastateltavieni kanssa, katselivatko he uutisia keskittyneesti vai esimerkiksi muuta samalla puuhastellen. Toinen itselleni odottamaton seikka oli sota- ja katastrofiuutisten erottaminen toisistaan. Tämä tuonnempina aineiston analyysissä tarkemmin käsiteltävä käänne sisältyi käytännössä haastattelun käsitteenmäärittelyosioon.

Haastattelujen kesto oli keskimäärin 55 minuuttia. Haarukka kestossa oli 47 minuutista 73 minuuttiin. Mukana haastattelujen mitassa on myös uutiskimaran katselu. Yhdessä haastatteluista talteen tarttui muutamia minuutteja myös jo hieman asian vierestä menevää keskustelua, joten tämän osan jätin myöhemmin litteroimatta.

7.5. Haastattelujen purku

Litteroin tallennetut haastattelut sanasta sanaan. Esimerkiksi sanojen painotuksia en kirjoittanut tarkemmin auki, mutta merkitsin kolmella pisteellä pitkät ajatustauot puheessa ja selvästä naurusta laitoin maininnan tekstiin. Toimin näin lähinnä siksi, että esimerkiksi haastateltavan vitsailu tai ironian käyttö tulisi esiin myös haastattelujen kirjallisessa versiossa.

Litteroituani haastattelut aloitin erittelyn etsimällä niistä usein esiintyneitä, yhteneväisiä teemoja. Lisäksi poimin haastatteluista yksittäisiä tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja tai odottamattomia aihepiirejä. Näistä teemoista muodostin suurempia kokonaisuuksia ja rajasin pois aiheet, joiden en katsonut olevan tutkimuksen kannalta olennaisia.

Käytännössä tämä tapahtui siten, että luin haastatteluja läpi. Lukemisen jälkeen lajittelin haastateltavieni sanomisia teemojen alle, jotta aineiston erittely olisi järjestelmällistä ja toisaalta sujuvaa.

8. Aineiston analyysi

8.1. Katastrofin käsittäminen

Pohtiessaan katastrofiuutisen käsitettä tai niiden vetovoimaa kolme haastateltavaa analysoi asiaa erottelemalla ihmisen aiheuttamat katastrofit ja toisaalta luonnonvoimien aiheuttamat, ”hallitsemattomat” katastrofit. Sodat he erottivat vahvasti ihmisen omassa kontrollissa oleviksi, minkä vuoksi he katsoivatkin sotautuisten kiinnostavankin vähemmän ja aiheuttavan toisaalta enemmän turhautumisen tunnetta.

N2: Luonnonvoimillehan ihmiset ei voi mitään, et ne niinkun ymmärtää paremmin että.

Haastateltavat kuitenkin osoittivat, että sotien ja selkeiden hallitsemattomista luonnonvoimista johtuvien onnettomuuksien välillä on myös jotain sille välille asettuvaa: vahingosta ja ikään kuin onnettomasta sattumasta johtuvat onnettomuudet.

M2: Toisethan on niinku luonnon aiheuttamia ja nää muut sattuu näähän tulipalot on vaan vahinkoja. Sotahan on sellai et sen on ihmiset nehän on päättänyt sen. Onhan se niille, ketkä siellä asuu niin sellai tavallisille ihmisille.

Osa haastateltavista toi esiin myös vahinkojen tuottamuksellisen puolen; vahinkokin aiheutuu usein ihmisen huolimattomuudesta, eikä toisaalta nälkäkatastrofissa voi täysin erottaa, johtuuko se ihmisen valmistautumattomuudesta vai kenties ilmaston kuivuudesta.

Tämä ajatus sinänsä on voinut haastattelujen teon jälkeen muuttua radikaalisti, sillä parina vuotena ennen tämän tutkimuksen valmistumista ihmisen rooli ilmastonmuutoksen ja siten myös luonnonkatastrofien aiheuttajana on alkanut osoittautua yhä suuremmaksi - tai tällaiseksi katsantokanta on ainakin mediassa muuttunut. Kaksi haastateltavaa sivuaa luonnonkatastrofeja pohdiskellessaan myös ilmaston lämpenemisen merkitystä, mutta tuolloin he eivät maininneet alkulähteeksi ihmistä, kun taas tänä päivänä se olisi täysin mahdollista.

Ihmisen syyllisyys tai syyttömyys vitsauksiinsa kuitenkin varmasti joka tapauksessa muuttuu mielissämme aikojen kuluessa ja maailman muuttuessa. Sodan ollessa lähellä meitä sitä on tuskin voitu suoraan ajatella jokaisesta yksilöstä lähteväksi valinnaksi, kun taas tänä päivänä suomalaisen -

kuten haastateltavienikin – on huomattavasti helpompi kritisoida kaukaisia kansoja jatkuvista väkivaltaisuuksista.

Oli siis ilmastonmuutoskeskustelua tai ei, katastrofiuutisen merkitys tuntuu näiden haastattelujen perusteella luokittuvan joidenkin katsojien mielessä sen mukaan, miten paljon he kokevat ihmisellä olleen niihin vaikutusvaltaa. Vaikka tieto ei näin pienellä otoksella ole suoraan yleistettävissä, tuo se oman näkökulmansa sen pohtimiseen, minkälaisien tapahtumien kulloinkin annettaisiin ylittää uutiskynnys niitä televisioon valittaessa.

Osin tästä johtuen oma tapani yhdistää onnettomuudet ja sodat yhden käsitteen alle ei kohdannut haastateltavieni tapaa jäsentää asiaa. Osa haastateltavista myönteli kyllä selittäessäni ehkä hieman liiankin päällekkäyvästi käsitteen käyttöä tutkimuksessani. Tästä huolimatta kaikkien kohdalla kävi kuitenkin jossakin vaiheessa haastattelua ilmi, että sodat ja onnettomuudet kuuluivat heidän mielessään tavalla tai toisella eri kategorioihin.

8.2. Turtumus sotauutisiin

Sodat ja isommat tai pienemmät onnettomuudet erottuivat siis haastateltavien mielessä toisistaan uutistyyppinä. Samoin ne erottuivat toisistaan myös katselukokemuksena. Lähes kaikki haastateltavat kuvailivat jonkinlaista turtumuksen tunnetta etenkin yleisimpien sotauutisten katselussa.

Turtumus tai kyllästyminen mainittiin haastatteluissa ilman, että siitä suoraan kysyin. Haastateltavat ottivat esille etenkin Irakin sodan ja Lähi-idän tilanteen, osa tosin vasta uutiskimaran katsomisen jälkeen. Tunnetta kuvailtiin enemmänkin kyllästymisen tai passivoitumisen kaltaisena.

N2: Niin noihin sotajuttuihinkin, niihinkin alkaa silleen turtua, ettei ne enää niin silleen kauheen pahalta varmaan tunnu, kun niitä tulee ihan päivittäin.

M2: Siihen on turtunu sitten varmaan, jossain Irakissa sattuu jotain, niin se on ihan ulkopuolinen juttu, melkeen.

M3: No sitä mä tarkotin lähinnä niinkö Irakinkin tosta sodasta niin siellon vaan uutinen uutisten joukossa, sitä pidetään niinkö...se on yleisesti hyväksytty niinkö ku kuuntelee ja kattoo niin ihmiset on että aha, joo taasko siellä viiskymmentä tuota sai pommista. Se ei enää synnytä se, et ihmiset ois hirveesti tekemässä jotakin. Eurooppa vaan huokasoo helpotuksesta: onneks ei meillä vaa.

Turtumus pommi-iskuja ja loputtomalta näyttävää sotaa kohtaan ei ikään kuin täyttänyt myötätuntouppumuksen oireita, joita aiemmissa tutkimuksissa on havaittu. Uutiset Irakista tai Israelista ja Palestiinasta eivät erityisemmin ahdistaa saatikka aiheuta pahaa oloa. Sen sijaan katsojista alta puskee katsojan harmi ja turhautuminen tilanteeseen.

N3: No sitten nää Iranin (tarkoittaa Irakin) pommi-iskut ja yleensä sieltä tulevat uutiset, niin niihin on jotenkin turtunut ja ärsyyntytykin, et niillon ihan erilainen vaikutus ja... Ja se, että onko nyt kuollut tällä kertaa kaksikymmentä, onko löydetty kaks vai neljäkytä ruumista, nyt eilen tuli vissiin et on taas löydetty neljäkymmentä tapettua ihmistä, niin... semmonen jotenkin tympee olo siitä, että ei hyvänen aika, että eletään kuitenkin näin lähellä ihan sivistynyttä maailmaa, et jo on kumma että ei tää, et kukaan ei voi mitään, ja tahtooko ne itsekään voida mitään voi, niin, tehdä sille tilanteelle, että onkse jotenkin täysin hallitsematonta tää tämmönen silmitön listiminen.

Turtuminen voi tosin olla vain seuraava keino käsitellä sodasta syntyvää ahdistusta. Tällainen ei omasta mielestäni kuitenkaan paista haastateltavistani, vaan enemmänkin esimerkiksi Lähi-idän tilanne on heistä joteensakin ikävyyttävä. Katastrofiuutiset ja muiden ihmisten kärsimys sinänsä kyllä laukaisee surua ja ahdistusta, mutta näiden arkisiksi muuttuneiden sotien kohdalla tilanne on toinen.

Osa haastateltavista ottaa esiin muitakin turtumisen syitä kuin toisteisuuteen väsyminen. Ne molemmat liittyvät tietynlaiseen henkiseen etäisyyteen sotaa käyvistä osapuolista. Pommi-iskuilla käytävälle sodalle ei heru ymmärrystä ja mediakin saa osakseen kritiikkiä ”mukaan menemisestä”.

N3: ...sitten tietysti sanotaan noissa pommi-isku-uutisissa, mitä tuolta Irakista tulee, niin niissä se tällanen kulttuurinen erilaisuuden varmaan, totta kai kun sitä kattoo omasta kulttuurista käsin, niin sitä, et haluaisi ymmärtää enemmän sitä, mutta kun ei ymmärrä vaan ärsyyntyty...

M1: ...mut pitää sanoa niinkö Israelin juttu niin... Siton tullut nyt vuosikausia, vuosikymmeniä tuota että kyllähän se siihen turtuu sillä tavoin. Ja sitten aina vaan harmittaa, ku tiedotusvälineet

tekee niistä juttuja, koska... Mä muista aina silloin kun oltiin nuoria kaver, ku oli kysytty yhdeltä, et miks sivullisia pitää tuota tappa ja muuta niin tai kysyttiin, että miks miks te teette kö sivullisia, niin siinä vaan sanottiin ihan selkeesti näin että vasta silloin uutisväki on kiinnostunut, kun mennee sivullisia...

Kaksi haastateltavaa puhuu myös siitä, minkälainen osuus toistuvalla sotakuvastolla on kyllästymiseen.

N3: No se ärsyntyminen on ainakin varmaan se, mitä minussa tapahtuu, tietyllä tasolla. Et totanoin ja kun se kuva-aineistokin ja uutisaineisto niin se toistaa sitä samaa, et on löydetty tietty määrä ruumiita, sit autot palaa, kivet lentää ja sitten näitä epämääräisesti hulinoitsevia miehiä ja välillä on konepistooli selässä käveleviä miehiä ja tota palavia autoja, palavia asuntoja, raunioita, siis se, jonka nyt pitäis tietysti herättää jotakin, mutkun se ei vaan herätä samanlailla.

H: ...siellä näky esimerkiks verta maassa ja muuta tällasta, niinnin huomaako sellasta, jos ihan muuten päivittäin kattoo niin.

N1: Ei varmaan, koska mä en kiinnittänyt siihen sen kummemmin huomiota. Jos sitä nyt enemmän niitä verilammikoita on siellä ja näytetään silvottuja ruumiita, niin ehkä siin nyt sitten jonkun näkönen turtumus on tullut siihen, että mitä pystyy katsomaan hätkähtymättä.

Osa haastateltavista arveli turtumisen johtuvan yksinkertaisesti siitä, että uutisia tulee niin paljon. Yhden haastateltavan kanssa keskustelin myös siitä, ovatko sotauutiset aina tuntuneet yhtä tyhjänpäiväisiltä, ja vastaus oli kieltävä.

N2: No kyllä kait ne on tota aikasemmin ollu semmosia pelottavampiakin, että. Mut nythän niit tulee ihan päivittäin. Sanotaan nyt kymmenen-viistoista vuotta sitten, niin eihän niit sillä lailla joka uutislähetyksessä ollut, mut nythän on harvoin on semmosta uutislähetystä, jossa ei olis jossain joku pommi räjähtänyt ja.

Usein toistuvina sotauutisina haastateltavat mainitsivat siis Israelin ja Palestiinan välisen tilanteen sekä Irakin. Kaksi miehistä kuitenkin piti toista konflikteista kiinnostavampana kuin toista. Toinen heistä ei sinänsä ollut kiinnostunut Irakin tapahtumista, mutta piti aihetta siihen liittyvien intressien ja poliittisen toiminnan vuoksi mielenkiintoisempänä.

M1: ...kyllähän niinkö esimerkiks nyt kiinnostaa niinkö jos otataan tää helpoin esimerkki tää Irak niin kiinnostaa se, et miten muut reagoi, millä tavalla se uutisoidaan esimerkiksi, onksen uutistointi muuttunut niinkö esimerkiks jopa tämmöstä kriittisemmäks niinkö ennen, kenen näkökannalta niitä uutisia niinkö esitetään ja millä tavalla ne esitetään...

M1: ...Irakhan on nyt niin kaukana, että sitä voi aina sinänsä ajatella, mut sillon kun se oli Balkanin sota esimerkiksi, sehän oli paljon tiukempi juttu. Mun mielestä. Se oli Euroopan niin sillon sitä seurasi hivenen eri tavalla, se oli vähän niinkö tossa kotinurkilla. Et sillon tuli taas nää muut tekijätkin mukaan. Kyllä mua joka kerta sillä tavalla, mut pitää sanoa niinkö Israelin juttu niin... Siton tullut nyt vuosikausia, vuosikymmeniä tuota että kyllähän se siihen turtuu sillä tavoin.

Toinen haastateltavista sen sijaan koki turtuneensa uutisiin pommi-iskuista Irakissa, mutta Lähi-idän tapahtumissa mielenkiinto on pysynyt yllä.

M2: ...Israelissa on kumminkin et nehän on selvästi ne on eri palestiinalaiset ja israelilaiset, niin näähän on kato, näähän on sokeesti tappaa ihan ketä vaan siellä Irakissa, ei niillä oo oikein mitään väliä ketä ne, ei ne oo aina amerikkalaisia, vaan menee johkuu vaan räjäytetään. Mä en tiedä tää, onhan siel Irakissakin, eiks siellä oo kolme kansaahan siel on, sunnit ja kurdit ja mitäs ne nyt on nää... juu shiiathan ne on niin, uskontoa.

M2: Monta kertaa ne on johkuu ravintolaan ne pommit Israelissa tulee tai johku bussiin tai johku tälläseen, missä on ihan ulkopuolisia ihmisiä ja sitte tulee yks ihminen ja räjäyttää.

H: Mmm. Onks sillä merkitystä sillä siviilien osuudella?

M2: Kyl sillä jonkun verran on merkitystä. Mut toi on ihan tuo... Niin ja siel Irakissa ei oo minkäänlaista haluakaan, että ne sopis niistä asioista, mun mielestä, että ne vaan tappelee siellä tai sokeesti räjäyttelee. Tai nehän on ollut melkein ulkopuolisia Irakissa, ketkä räjäyttää pommeja.

M2: Niin taikka nekin on niinku kaks ryhmää, palestiinalaiset ja israelilaiset siellä, mitkä tekee niitä juttuja.

H: Onkse sit jotenkin selkeempi?

M2: On se selkeempi varmaan, taikka vastakkainasettelu on selvempi.

Jututtamani katsojat tuntuivat kaikki pitävän turtumista kielteisenä asiana, mutta kaikkien kanssa en asiaa käynyt läpi sen tarkemmin. Kahdessa haastattelussa esille tuli myös se, mitä pahaa

turtumisessa oikeastaan on. Sinänsä kyse on selvästi oletusarvosta, jonka mukaisesti ihmisen tulisi suhtautua myötätuntoisesti toisen ihmisen kärsimykseen, joten ongelman täsmällinen määrittely ei varmastikaan ole helppoa kenellekään – koenhan sen itsekin hankalaksi. Sitäkin paremmin kaksi haastateltavaa kuitenkin tilannetta analysoi. Toinen heistä käsittelee turtumusta enemmänkin ihmisen eettisenä ongelmana.

M3: ... sit tulee vaan koko aika enemmän ja enemmän ja enemmän ja mitä enemmän tulee, niin tuntuu sitten, että et siitä turtuu ja täytyy tapahtua niinkun entistä järkyttävämpiä asioita, ennen kun ne vaikuttaa.

H: No mitä sellasesta ajattelet, onhan se aika...

M3: No se on aika vaarallista. Mut se on ihan sama kun hyvinvoinnin kasvaminen. Jos sä syöt hyvin aina niin sulla pitää entistä parempaa, että se täryttää tai sä katsot paljon elokuvia tai luet paljon kirjoja, niin jotta sieltä joku erottuu, siellä pitää olla jotakin erityistä.

H: Missä mielessä se on vaarallista?

M3: Se että nimenomaan se turtuminen, et ei tee enää vaikutusta.

H: Mihin se sellanen sitten vois johtaa.

M3: Tietynlaiseen niinkun tämmöseen niinkun välinpitämättömyyteen, että jos nyt ajatellaan vaikka et aijaa jossakin Afrikassa kaatu lautta, 60 ihmistä kuoli - jaa-a. Et se ei, sitä ei niinkun ajattele. Siellä sitä vaan ajattelee, et aijaa siel kaatu lautta ja 60 ihmistä kuoli ei rupee miettimään että mitä ois voinut mitä ois pitänyt tehdä tai että miten tuota se vaikuttaa niitten ihmisten elämään tai omaisten elämään tai et ei niinkun tunnetasolla ei ryhdy niitä asioita ajattelemaan.

Toinen haastateltavista puhuu myös vaikuttamisen mahdollisuuksista, mutta myös laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Hänen mukaansa se, että katsoja ei värähdä enää mistään, on jo hyvin pitkälle mennyttä välinpitämättömyyttä.

M1: ... silloin riski kasvaa, et yhä enemmän löytyy myös samanlaisia ja kohtahan täällä vaan menee kaikki sekasin hommat. Kuitenkin ne, joilla on mahdollisuus, ja onhan itelläkin, semmosia pieniä mahdollisuuksia, voihan sitä käydä äänestämässä kuitenkin jotakin semmosta, joka ehkä ajaa takaa sen. Mut en mä tiedä omalla esimerkillisellä toiminnalla voiko hirveesti nyt vaikuttaa ja minkälaisissa ympyröissä sitä voi vaikuttaa. Mut sitä mä niinkö todellakin tarkotin lähinnä, että pitemmän päälle ainahan se herättää jotakin, jossakin.

Haastateltavat, myös muut kuin edellä lainatut herrat, siis näkevät toisaalta jonkinlaiset empatian välähdykset positiivisina merkkeinä siitä, ettei toivoa ole täysin menetetty, vaan jotain on vielä tehtävissä – huolimatta ”ikuisuusotien” uutisoinnin tylsyyttävistä vaikutuksista.

8.3. Katastrofiuutisen kiinnostavuus

Katsojat kokevat osan katastrofi- ja sotauutisista turruttavina, mutta katastrofiuutiset myös kiehtovat ja niitä halutaan katsoa. Osittain haastateltavieni näkemykset siitä, minkälaiset katastrofiuutiset ovat kiinnostavia tai mikä niistä tekee kiinnostavia, perustuivat melko yleisiin ja lähes itsestään selviin käsityksiin. Poikkeuksia ja uutisointitavan kriittiseen valoon asettavia näkökantoja tuli kuitenkin myös esiin. Monista vastauksista löytyy käänteisesti ajateltuna myös syytä turtumukseen.

8.3.1. Laajuus ja läheisyys katastrofin mittareina

Haastateltavani nostivat kiinnostaviksi katastrofiuutisiksi etenkin paljon huomiota saaneet, lukuisia ihmisiä koskettavat tapahtumat. Näitä he kuvailivat esimerkiksi *merkittäviksi*, *laajoiksi* tai *vaikuttaviksi*. Katastrofiuutisten kiinnostavuutta sinänsä käsiteltiin haastatteluissa sekä verrattuna muuhun uutisaineistoon että verrattuna ei-kiinnostaviin katastrofiuutisiin, useimmiten siis sotauutisiin.

Perinteisesti tärkeänä uutiskriteerinäkin pidetty tapahtuman maantieteellinen tai muunlainen läheisyys oli myös haastateltaville olennainen katastrofiuutisen kiinnostavuutta nostava seikka. Lähes kaikki haastateltavat tunnustivat, että suomalaisten mukanaolo tekee katastrofiuutisesta kiehtovamman.

M1: Mut jos puhutaan esimerkiks tsunamista niin tietystikin siellä oli mitä lähempänä suomalaisia koskettaa niin hetihän sitä niinkö herkistyy kuuntelemaan etkun siellä on suomalaisia. Eihän meit oo kun viis miljoonaa kuitenkin. Pitää miettiä, että täähän on kuitenkin melkonen yhteiskunta et tää pitää tällästä systeemiä, että jokainenhan on sinänsä arvokas. Kyl se sillä lailla panee miettimään.

Aivan näin yksioikoista suhtautuminen ei kuitenkaan ole. Yksi katsojista totesi suomalaisten mukanaolon vaikuttavan, mutta toisaalta hän kyseenalaisti oman kansan etusijalle asettamisen.

NI: Joskus mä aina mietin sitä, että tuotannonin jotain uutisia sanotaan, niin sitten on niinko uutistenlukija lukee, että "mutta tietävästi siellä ei ollut suomalaisia" siellä ei ollut suomalaisia, no kuolihan siellä muita ihmisiä vaikka 130. Että onkse nyt se, että onkse niinko helpotus kaikille, että nyt siellä ei tällä kertaa mennyt niinku suomalaisia, samanlaisia ihmisiähän ne on vaikka missä muualla ne.

H: No onkse helpotus, sulle.

NI: No en mää, mää en nyt väittäis kyllä ihan että joka kerta se on niinku se. Ihan samanlaisia ihmisiä ne on muutkin, oli ne suomalaisia tai ei.

8.3.2. Omakohtaisuus

Katastrofi voi tulla lähelle myös muutoin kuin vain kansallisuuden vuoksi. Kahdelle haastateltavalle Thaimaan vuoden 2004 tsunamikatastrofista tuli läheltä piti-tilanne, sillä heidän piti lähteä perheensä kanssa Thaimaahan vain pari päivää sen jälkeen, kun hyökyaalto vyöryi lomakohteisiin. Yksi haastateltavista oli ollut aiemmin yhteydessä Konginkankaan bussiturmassa keväällä 2004 kuolleeseen matkanjärjestäjään ja yhdellä naisista oli sukulaisia tulossa Virossa, kun Estonia-laiva upposi syksyllä 1994. Oman elämän liippaaminen nousi jokaisessa haastattelussa merkittäväksi katastrofiuutisen kiinnostavuutta lisääväksi tekijäksi. Esimerkiksi uutiskimaran pätkä laivahaverista kirvoitti tällaisia ajatuksia.

M3 ... et jos ajatellaan vaikka sitä lautan kaatumista ja vertaa sitä vaikka johonkin diskopaloon tai vastaavaan, niin heti tietysti ajattelee omien lasten ikäkauden kautta sitä että... että tommoseen niinkun niiden vanhempien tuntemuksia ja niitten tuntemuksia ja niitten nuorten tuntemuksia. Et tietyllä tavalla niinku oman elämän kautta mun mielestä hyvin paljon niinkun peilaa kuitenkin uutisia tapahtu sitten missä tahansa mitä tahansa.

Tämän tutkimuksen aineistossa esille nousi usein myös matkailu. Paljon matkusteleville katastrofiuutisesta tulee ilmeisen helposti omakohtainen, vaikei paikan päällä koskaan olisi käytykään ja vaikei henkilökohtaista yhteyttä alueelle olisi. Tapahtumapaikalla ei ole edes suurta merkitystä, jos uutinen jollain tapaa edes tuo mieleen omat matkakokemukset. Aihe tuli pintaan keskusteluissa muutoinkin, mutta myös uutiskimaraan osui sattumalta yksi juttu, jossa selkeästi kävi ilmi, että mukana oli myös ulkomaisia turisteja. Myös Turkin bussiturma kirvoitti pohdintaa, vaikka tässä onnettomuudessa olleiden kansallisuudesta ei puhuttu.

M3: Sitten noi tietyllä tavalla juuri noi turismiin liittyvät kaks uutista, niin niissä tuli ajatuksena heti ensimmäisenä, et kuinka todella täytyypä kattoo taas seuraavan kerran kun mennään jonnekin, et rohkeneeko tai uskaltaako mennä laivaan tai lauttaan tai paikallisilla näillä turistibusseilla, elikä heti mielti sitä, et onkse niinkun turvattomampaa matkustaminen siellä paikallisliikenteessä. Eli se oli uutinen, mikä voi niinkun, jossa itse ois voinut olla kummassa tahansa niissä mukana. Ja sitten olitsä missäpäin maailmaa tahansa, sä voit tavallaan sattuman kautta joutua mukaan siihen.

8.3.3. Painoarvo ja tunteisiin vetoava aines

Kulttuurinen tai fyysinen etäisyys eivät siis ole ylitsepääsemättömiä esteitä uutisten kiinnostuksen herättämiselle. Omakohtaisuus ja turismi eivät kuitenkaan ole suinkaan ainoita uutisen ominaisuuksia, jotka pitävät välinpitämättömyyden loitolla. Esimerkiksi haastattelussa näytetty nälänhätäuutinen kosketti kaikkia haastateltavia huolimatta siitä, että Afrikka on melko kaukana meistä suomalaisista niin välissä olevien kulttuurierojen kuin kilometrienkin puolesta.

Nälänhätäuutisessa oli jotain sellaista, joka ylitti esimerkiksi omakohtaisuuden ja yllätysmomentin puuttumisen katastrofista sinänsä. Useimmat tutkimuksen katsojista osasivat myöskin analysoida melko kattavasti nälänhätäuutisen vaikuttavuutta lisääviä ominaisuuksia, vaikka muiden uutisten kohdalla tämä ei välttämättä olisi ollut itsestään selvää.

Haastateltavat kuvailivat nälänhätäjuttua jopa hätkähdyttäväksi, eikä sitä tarvinnut tuoda erikseen keskusteluun. Mielenkiintoista oli myös se, että nälkäkatastrofiuutista pidettiin selvästi tavallaan vanhana asiana, jo kuultuna ja tiedossa olevana seikkana. Katastrofin ”päättymättömyys” koettiin sotien tavoin turhauttavana ja väsyttävänä, mutta silti haastateltavat eivät tuntuneet kokevan nälänhätäuutista kyllästyttävänä. Nälänhätäuutisen herättämässä pohdinnassa vire oli tietyllä tavalla aktiivisempi, kuin esimerkiksi Irakin tilanteesta syntyneessä puheessa.

M3: ...siin tulee niinku... et mitä niinkun yksityinen ihminen voi sen hyväks tehdä, ei tietystikään syömällä itse vähemmän kuluttamalla itse vähemmän rahaa ravintolassa ruokaan. Mut mitä niinkun valtiot vois tehdä kohdentaakseen apua.

Nälkäkatastrofiuutista pohtineet mainitsivat lähes järjestään lapset, ja nälkäisten lasten katsomisen todettiin tekevän joka kerta häijyä. Yksi haastateltavista mietti vastaanottamansa tekstin muotoa muutoinkin.

N3: Ton tyyppinen aineisto on kyllä siis sellasta, et se niinkun kauhistuttaa ja se tekee täysin niinkun lamaantuneeks ja voimattomaks ja sillä tavalla niinkun... Et mitä ei kun tuntuu, ettei voi tehdä yhtään mitään. Et ja se kuva-aineisto tietysti tossakin, se on hyvin pysähdyttävää, ja aina kun kuvataan tontyyppisesti, niin must se on hyvin puhuttelevaa ja sitten tietysti lapsia kun näkee ja näin, niin siin on tämmönen tämmönen tota hirveesti tunteisiin vetoavaa ainesta.

Yksi naisista arveli nälkäkatastrofiuutisten olleen ”vanhasta teemastaan” huolimatta harvinaisempi tapaus uutisissa ja siksi myös huomiota herättävämpi. Turtumusta ei ole päässyt syntymään, koska nälänhätää annostellaan katsojille niukemmin.

N1: Mut toi nälänhätäuutinen, että se eniten ehkä tässä niinkö, sitä mä en ollut nähnyt niinnin se herätti tunteuksia, että ei näistä nyt niin kovin usein tää asia oo esillä, vaikka se taas mittakaavassa on niin iso juttu, että jää vähemmälle kun nämä jotkun Irakin uutiset...

N1: ...sit jos tulee joku tommonen harvinaisempi, niin kyllähän se nyt sitten vaikuttaa niinkun joku maanjäristyksen ja mikä oli se Iranissa tapahtunut ja varsinkin toi nälänhätäjuttu. Kyl sillä niinkun vaikuttavuutta on enemmän, kun sitä samaa asiaa ei pyöritetä päivittäin.

8.3.4. Läsnäolo, mitta ja reaaliaikaisuus

Uutisten esittämistapaan liittyviä, kiinnostusta lisääviä seikkoja ilmeni muitakin. Toisin kuin nälänhätäjuttu, esimerkiksi uutiskimarassa ollut sähkeutinen kohtalokkaista tulipaloista ei juuri haastateltavia hätkähdyttänyt. Näin kävi siitä huolimatta, että kyseessä oli kotimaan uutinen, jonka olisi voinut olettaa koskettavan suomalaiskatsojia. Enimmäkseen haastateltavat eivät juuri analysoineet, miksi tulipalouutinen ei herättänyt heissä sen kummempia tunteuksia. Yhdellä miehistä ja yhdellä naisista oli kuitenkin asialle selitys.

M1: Joo joo, eli tuohan oli hyvin tuota klininen uutisointi toi ne tulipalot. Naapuri ajoi ojaan tuota ja jatketaan sitten seuraavalla uutisella. En mä nyt tarkota sitä, että sen toimittajan pitää herkistyä

tai muuta vastaavaa, en mä sitä, itse kukinhan kattoo uutista sitten ja kokee sen millä tavalla kokee, mutta ei... se oli niinkö turhia.

H: Mikä siitä ehkä teki sit semmosen kliinisen?

M1: No sehän vain kerrottiin, että kolme tulipaloa tuota ja oli kartta selkeesti, missä on tapahtunut, ei sen syvällisemmin menty eikä muuta vastaavaa, se oli niinkö siirryttäessä seuraavaan uutiseen, helepompi ihmisten kattoo.

M2: No se oli aika pieni se tulipalo juttu ja siit vaan näytettiin kartalta, et näin oli tapahtunut, et ei ollut sieltä paikan päältä mitään lähikuvaa niinko näistä muista niin. Koska siinä ei ollut sitä filmipätkää niin se ei tunnu niin vaikuttavalta. Et kyllä tolla kuvalla on sitten aika merkittävä, ja sillä suoralla filmipätkällä niin sillä paljon merkittävämpi vaikutus.

On myös täysin mahdollista, että sähke oli kerta kaikkiaan liian lyhyt ehtiäkseen herättää edes ajatuksia saatikka nostaa esiin tunteita – nälänhätäuutinenhan oli sentään kokonainen juttu.

Yksi haastateltavista toi mielenkiintoa nostattavista tekijöistä esiin myös reaaliaikaisuuden, joka konkretisoitui monille television katsojille syksyn 2001 New Yorkin terrori-iskun muodossa. Haastateltava arvelee raadollisesti, että esimerkiksi sotauutiset saattaisivat kiinnostaa katsojia enemmän, jos lähetys olisi suora.

M2: Sillonhan se olis mielenkiintosa ku se nähtäis et se räjähtää justiin, se hetki, mut eihän semmosta ole mahdollista tämmösestä terrori-iskuissa et joku olis kuvaamassa sillon kun se räjähtää. Joskushan ne on tämmösiä, sillonhan ihmiset varttos, ne kävis kattomassa uutisia, että koska näkyy. Sama juttu niinkun on nää formula-ajotkin nää seuraa sitä lähtöä, että sattuuko siinä kolareita. Monta kertaa se on kaikkein jännin kohta siinä se, kuinka ne selviää siitä.

8.4. Kiinnostuksen ilmentymät

8.4.1. Tiedon himo

Itse kiinnostus uutiseen ilmenee monin tavoin. Moni haastateltavista käytti katastrofiuutisen kiehtovuutta kuvaillessaan käsitettä *uutisnälkä* tai *uutisjano*. Uutisnälkä iskee, kun onnettomuus on hyvin suuri, laaja ja hätkähdyttävä. Syntyntä tarvetta tyydytetään imemällä mahdollisimman

paljon uutta tietoa. Yksi haastateltava taas kuvaili vaikutuksen toimivan toisin päin siten, että jo turtumuskynnyksen ylittänyt uutinen ei herätä minkäänlaista himoa seuraamiseen. Tällainen himo syntyi esimerkiksi Thaimaan tsunamikatastrofin seuraajille.

M3: ...kun niinkun valkeni se mittakaava, kuinka laajalla alueella ja kuinka tuota mahdottomia asioita siellä oli tapahtunut, niin siinä sitä niinkun eli monta viikkoa, ja sille ei turtunut, et siinä säily niinkun mielenkiinto, ensin tietysti seurasi koko aika telkkarin kautta, , teksti-tv:n kautta sitten katto miten kansainväliset uutistoimistot sitä uutisoi, sitten rupes hakemaan netistä tietoa jopa niin, että onko thaimaalaiset sanomalehdet englanninkieliset, onko ne, miten ne sitä uutisoi, löytyyksi sieltä jotain materiaalia siitä ja sitten sen jälkeen sekä niinkun Aamulehden ja Helsingin Sanomien kautta mutta sitten myös halus, vaikka aika harvoin me ostetaan iltapäivälehtiä, mä katon kyl netistä aina mitä siellä kirjoitetaan, mutta et sillon niinkun halus myös sieltä, eli tuli sellanen tunne, että haluaa mahdottoman montaa kautta tietoonsa sitä.

Tsunamia muistelleet kertoivat kiinnostuksensa katastrofiin myöskin pysyneen yllä pitkään. Toisaalta tosiasia on, että tsunamista puhuttiin silti uutissa melko vähän aikaa, joskin määrällisesti paljon.

8.4.2. Tarinan tenho

Intoa seurata jostakin katastrofista kertovia uutisia tuntuisi haastattelujen perusteella lisäävän myös tarinallisuus. Kuten jo tulipalouutisen kohdalla ilmeni, pelkkä nopea välähdys aiheesta ei välttämättä imaise katsojaa mukaansa. Sen sijaan pitkään jatkuvassa uutisoinnissa alku, keskikohta ja loppu vaikuttavat haastattelujen perusteella tekevän aiheesta houkuttelevamman. Seuranta on tärkeää.

M2: No kyllä sit jos niitä jostain tulee niin sitä katastrofiuutistakin kattoo tai niinku haluaa katsoa, niin sen takia se just et jos sieltä tulis jotakin uutta ja lisää siitä. Niin, sen takia sitä katsoo. Niin että monta kertaa, kun se on, että sieltä tulee joku tämmönen ihan vaan, et se menee hetkessä ohitte. Nyttekin eiks tässä ollu tää Irakin juttukin (tarkoittaa Iranin) niin siitäkään niin varmaan siit maanjäristyksestä montakaan kertaa tullu juttua, minun mielestä ei ainakaan.

Toisaalta jotain muuta puisevaa aihetta jatkuvuus ei pelasta, katastrofissa on silti oma perusviejätyksensä.

H: Niin, suhtaudutko näihin katastrofiuutisiin samalla tavalla ku ihan tollasiin muihin, tavallisempiin uutisiin ehkä tai miten sen nyt sanois sitten.

N3: En mää usko, että mää suhtaudun ihan samalla tavalla, vaan siihen jää niin sanotusti koukkuun, eli seuraa sitä toisella tavalla kuin jotain esimerkiksi budjettineuvotteluja, vaikka niissäkin tää jatkumo on, mitä tänään on kukakin tuonut esille tai muuta, ja missä ministeriö minkä ministeriön hankkeita, mutta että kyllä niitä seuraa ihan toisella intensiteetillä, sitä tarinaa.

8.5. Palaute uutisten tekijöille

Osa haastateltavistani pyysin kertomaan myös suoraan, miten katastrofiuutiset – etenkin siis sotauutiset – voitaisiin heidän mielestään tehdä paremmin. Tässä vastaan tuli aiemmissa tutkimuksissa havaittu tapa suhtautua uutisiin: Uutiset tuntuivat näidenkin jututettavien mielestä olevan sen verran ”korkealla”, että suoran kritiikin antaminen oli heille vaikeaa. Jotain vaikutusta asiaan oli toki sillä, että he ehkä taustaani hieman tuntien tiedostivat puhuvansa suoraan myöskin toimittajalle. En kuitenkaan usko, että uutisten varovainen arviointi voi mennä pelkän kohteliaisuuden piikkiin, sillä tilanteet olivat melko rentoja ja keskustelu jotenkin avointa.

Palautekysymykseen vastanneet totesivat noin periaatteessa luottavansa melko paljon uutisiin ja uutisten tekijöihin. Yksi haastateltavista kuitenkin tuntuisi paljastavan sivulauseissaan ja sananvalinnoissaan, ettei luottamus ole täysin aukoton.

N2: ...mun mielestä ne on kuitenkin niinkun asiantuntijoitten tekemiä ja ne valinnat on kaikki mitä siellä taustalla on, niin kyl mä luotan Suomessa siihen tiedonvälitykseen ja tapaankin ja oon ihan kohtuullisen tyytyväinenkin siihen. Että en mä näkis, et olis mitään syytä muuttaa, koska meillä kuitenkin hyvin nopeasti ollaan aina tapahtumissa mukana ja hyvin nopeasti, ja kohtuullisen avoimesti varmaan niistä, ainakin mää haluan uskoon niin ja uskon, niin tulee tietoo ja tota monia näkökulmia, koska näitä eri ihmisiä, on ne sit pelastajia tai uhreja tai silminnäkijöitä tai mitä niin pyritään niinkun aika monesta näkökulmasta tuomaan esille, että se on sitten vastaanottajan vastuulla, minkälaisen kokonaiskuvan hän niistä, mut aineksia annetaan kyllä.

Kysymys tuotti aineistoon arvokkaita näkökulmia. Yksi pariskunnista oli keskenään samoilla linjoilla toivoessaan syvempää otetta ja lisää taustatietoja. Miehen vastauksessa kuuluu sanojen pienestä pehmentämisestä huolimatta vahva, sarkastinen kritiikki katastrofien uutiskäsittelyä kohtaan.

M1: ...eihän se kuulu siihen uutiseen muuta ku kerrotaan, mitä tapahtuu, mitä. Sitten jos ruetaan pitemmälle viemään ni sehän vaatii paljon enemmän työtä, sillohan sinne pitää olla jo tietynlaisia taustaselvityksiä huomattavasti enemmän. Mitäs sen parempi kun panna toimittaja jonnekin paikalle ja se kuvailoo vaan mitä se ympärillä näkee. Niin sehän nyt ei kovin paljon vaadi, kuka tahansa meiltä ossaa sanoa sitä tai mitä joku lausunnon anto, sehän on vaan toistamista, eihän se oo mun mielestä hirveen vaativaa työtä. Tai siis (naurua) onhan se vaativaa työtä, mut tarkotin että ei sillälaila niinkö vaadi paneutumista, että sä voit tehdä kaksikymmentä samanlaista niinkö viikon aikana...

Haastateltava toivoisi, että asiantuntijat saisivat olla nykyistä enemmän äänessä uutistoimittajien sijaan. Silti, siitä huolimatta, että palaute oli pyydettyä ja täysin perusteltua, haastateltava tuo esiin myös ymmäryksensä televisiouutisen muotoa kohtaan.

M1: Mut se on sitten taas, onko se sitten jo vähän liian pitkään kest... Meitä vois olla että jos kymmenen, tavallisesti kattos sitä niin niitä ei kattos kun kaks-kolme, joita loppujen lopuks kiinnostas se, jotka viittis käyttää aikaa siihen.

Hyväkin palaute on syytä ottaa katastrofiuutisia ajatellen huomioon. Yksi haastateltavista pitää arvossaan tv-uutisten nykyistä tapaa käsitellä kärsimystä.

M3: Kyl mä koen että ei niissä kuitenkaan niinkun... vaikka niitä kriittisesti seuraa ja katsoo niin ei ne oo niinkun sillätavalla sensaatiouutisina niitä ei paisutella, koska ne on jo sen luokan asioita, et niistä ei oo tarvetta eikä niinkun varmaan myös joka niinkun jossain iltapäivälehdissä taikka tuota kohdistaa ne niinkun, ryhtyä kertomaan jonkun yksilön tarinaa sieltä tai jonkun paikalla olleen yhden ihmisen näkökulmasta tai se, että on siinä joku julkitunnettu ihminen joko sitten meiltä tai muualta.

Haastattelussa ei tule esille se, missä raja ”iltapäivälehtijournalismin” ja miehen tarkoittaman uutisjournalismin välillä oikeastaan kulkee, mutta vinkki lienee syytä ottaa tarkasteluun tulosten pohdinnoissa.

9. Päätelmiä

Tämän tutkimuksen aineistoa tarkastellessa on vaikea löytää mitään selviä merkkejä myötätuntouupumuksesta. Haastateltavat eivät anna ymmärtää, että he eivät jaksaisi kokea television välityksellä heille näytettyjen katastrofien uhrien tuskaa. Päinvastoin, he pitävät tärkeänä, että uutisen vastaanottaminen kauheista tapahtumista ”tuntuu vielä jossakin”. Esimerkiksi haastattelujen virikeutinen Itä-Afrikan maita uhkaavasta nälkäkatastrofista osoitti, että katsoja herkistyy kyllä. Taustalla luonnollisesti vaikuttavat esimerkiksi käsitykset ideaalisesta uhrista ja kärsivä lapsi herättää tunteita, vaikka uutinen olisi kuultu moneen kertaan ja omat vaikutusmahdollisuudet tilanteeseen koettaisiin heikoiksi. Virikeutinen olikin siten hyvä esimerkki joko tarkoituksella tai sattumalta tehdyistä valinnoista, jotka ohjasivat varmasti katsojien ajattelua: Nälkäisen aikuisen miehen näyttäminen ei olisi välttämättä tuottanut samanlaista reaktiota, vaikka ihmisarvon noin periaatteessa voisi ajatella lapsella ja aikuisella olevan täysin sama.

Myötätuntouupumuksen käsite on antanut hyviä eväitä katsojien kokemusten tarkasteluun ja sen arvo piilee juuri siinä, että käsitteen ympärillä käyty keskustelu on ylipäättään tuonut esiin yleisön mahdollisen turtumisen. Etenkin sotauutisten kohdalla vaikuttaa näiden tutkimushaastattelujen perusteella olevan totta, että jotkut televisiouutisten katsojat todella kokevat turtumusta tai ainakin kyllästymistä tai turhautumista niitä katsellessaan.

Tästä huolimatta ei ole mahdollista sanoa suoraan, että yleisö olisi turtunut sotauutisiin. Kyllästymiseen tai reagoimattomuuteen on useita eri syitä, jotka varmasti vaihtelevat kunkin katsojan kohdalla yksilöittäin; kuka on luonteeltaankin kyynisempi, kuka taas herää vasta saatuaan syvällisemmän analyysin katastrofista. Sukupuolieroista ei tällä aineistolla voi tehdä suorita johtopäätöksiä, mutta näissä haastatteluissa mielestäni sekä miehet että naiset ilmaisivat kokevansa jonkin verran myötätuntoa myös kaukaisia katastrofien uhreja kohtaan.

On myöskin mahdollista, etteivät katsojat ole kyllästyneet sotauutisiin vaan niiden alkulähteenä oleviin sotiin ylipäättään. Kun tilanne junnaa paikallaan eikä itsellä ole siihen osaa eikä arpa, uutinen sodasta saatetaan päästään valumaan toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos. Tällöin kyse ei olekaan pelkästään siitä, jaksammeko myötäelää toisten ihmisten tuskaa.

Juuri Israelin ja Palestiinan sekä Irakin konfliktit nähtäneenkin Suomessa puhki kuluneina poliittisista syistä. Suomi ei ole ollut mukana Yhdysvaltojen vuoden 2003 hyökkäyksessä Irakiin, ja

jopa maamme presidentti arvosteli taannoin USA:n toimia. Saddam Husseinin hirmuvallasta ja hänen toimiensa tuomitsemisesta huolimatta maassamme on vallinnut melko vahvasti ilmapiiri, jonka mukaan 2000-luvun Irakin sota on ollut turha ja hyökkäystä on kritisoitu kovaankin ääneen. Mitään vaikutusta tällä kritiikillä ei ole kuitenkaan ollut, mikä voi siis hyvinkin selittää suhtautumista etenkin Irak-uutisointiin.

Israelin ja Palestiinan tilanteen suhteen asia on monimutkaisempi. Iskujen tekeminen puolin ja toisin kyllästymiseen asti on ymmärrettävästi sellaisenaankin turruttavaa. Rauhaa Lähi-idän kansojen välille toivotaan varmasti myös Suomessa, mutta tässäkin tapauksessa maallamme ei ole käytännössä mitään tekemistä asian kanssa. Vaikuttamisen mahdollisuudet jäävät edelleenkin yhteiskunnan tasolla heikoiksi. Yksilötasolla vaihtoehdoksi on tarjolla lähinnä israelilaisten avokadojen boikotointi.

On täysin mahdollista, että pommitusten uhreillekaan ei liikene turhautuneelta televisiouutisen katsojalta tunnetta, ei ehkäpä ajatustakaan. Eri asia on toki se, pitäisikö muiden sodissa tulleista haavoista ylipäätään kiinnostua. Haastateltavani korostavat kuitenkin, etteivät he haluaisi täysin turtua kärsimyksille. Jo pelkästään tämän vuoksi myös uutistuotannossa olisi hyvä pohtia, miten katsojia voitaisiin auttaa niin, etteivät he ajautuisi omantuntonsa vastaiseen tilaan jokaisen pommiuutisen kohdalla.

Haastattelujen perusteella esimerkiksi Israel-Palestiina-konfliktia on mahdollista seurata jonkinlaisena iänikuisena tennisotteluna. Vaikka tämäkin on eräänlainen kiinnostuksen muoto, moinen tapa vastaanottaa arkipäiväisiä katastrofiuutisia ei kuitenkaan tunnu journalististen tavoitteiden kannalta kovin ihanteelliselta - seuraamisen intensiteetti kun jää silloin hyvin, hyvin matalaksi. Uutisia voidaan toki tehdä ”muodon vuoksi”, mutta moinen ei ole palkitsevaa tekijöillensääkään. Tämä tuo esiin kysymyksen, onko näillä uutisilla katsojilleen lopulta mitään annettavaa.

Uutistoimittajan kannalta aineistossa oli myös paljon muuta antia kuin katastrofiuutisten kokeminen ylipäätään. Yksi haastatteluista noussut tärkeä huomio oli se, että perinteiset uutiskriteerit eivät enää välttämättä toimi uutistoimittajan työkaluina yhtä hyvin kuin ennen. Matkailu, yhä kansainvälisempi talous ja joko reaalisten tai virtuaalisten sosiaalisten verkostojen ulottuminen laajemmalle tekee melko arvaamattomaksi sen, milloin suomalaiset katsojat kokevat tapahtumien yhteydet itseensä olevan niin vahvat, että esimerkiksi jonkin onnettomuuden tulisi ylittää

uutiskynnys. Katsojien odotukset ja perinteiset uutiskriteerit eivät siis enää välttämättä kulje käsi kädessä, joten kriteerien syvällisempää pohdintaa uudelleen olisi syytä tehdä. Kuten joistakin haastatteluista kävi ilmi, tämä maailmalla liikkuva ja yhä kielitaitoisempi televisioyleisö saattaa myöskin milloin tahansa tehdä vertailua, jossa vastakkain ovat suomalaismedioiden tavat uutisoida katastrofia ja muunmaalaisten medioiden tekemät valinnat. Vielä lisää valinnanvaraa on internetissä.

Vaikka tämä joukko koki negatiivisen palautteen antamisen tv-uutisista hieman hankalaksi, keskusteluista löytyi ilahduttavan paljon huomioita myös katastrofiuutisten sisältöön ja muotoon liittyvistä ongelmista ja positiivisista seikoista. Katsojat antavat painoarvoa hyvälle kuvitukselle ja kunnolliselle taustoittamiselle. Varjopuolelle jääkin esittämistapojen kyseenalaistus; television katastrofiuutisista saattaa uupua sekä taustaa että elävää, puhuttelevaa kuvaa. Tutkimuksen haastattelutilanteessa tällaisiin seikkoihin kiinnitettiin luonnollisesti tavallista tarkempaa huomiota, mutta keskusteluista jäi sellainen tuntu, että katsojat olivat pohtineet näitä asioita jonkin verran jo muutoinkin. Voi hyvin olla, että esimerkiksi noin puolitoista vuotta ennen haastatteluja tapahtunut Aasian hyökyaaltokatastrofi kirvoitti sen verran laajaa keskustelua myös mediasta, että myös vastaanottajat ovat alkaneet muodostaa tarkempaa kuvaa siitä, mitä he katastrofiuutisoinnilta halusivat.

Aineistosta löytyi myös merkkejä siitä, että tietyissä tilanteissa uutisten kulutus ja tarve voi kasvaa hyvinkin suureksi. Näiden haastattelujen perusteella on kuitenkin vaikea sanoa, miten ns. uutisnälkä tarkalleen ottaen syntyy. Onko kyse vain siitä, että tapahtuma on hyvin hätkähdyttävä ja media alkaa tarjota aiheesta runsaasti materiaalia? Vai voiko uutisten himo iskeä myös arvaamattomissa tilanteissa? Tsunamin kohdalla kävi ehkäpä ensimmäisiä kertoja niin päin, että ensin oli tapahtuma ja sitten uutisnälkä – uutiset tulivat vasta perässä. Vyörähtääkö uutisnälkä liikkeelle helpommin esimerkiksi silloin, kun katsojat ovat lomalla ja heillä on aikaa seurata uutisointia sekä tilanteen kehittymistä, sitä ei tämä aineisto valitettavasti kerro.

Television uutistoimitusten kannalta on pidettävä myönteisenä sitä, että uutisiin ja niiden tekijöihin luotetaan melko vankasti, joskin pieniä kritiikin pistoksia esimerkiksi toimittajien asiantuntevuudesta työntyi keskustelun läpi. Liiallisesta viihteellisyydestä ei laatumedia saanut moitteita, saati sensaatiohakuisuudesta. Tämä taas tuo mielestäni yhä enemmän paineita kuulla yleisöä; journalistien on jo ammattikuntansa kunnian vuoksi pidettävä kiinni tästä luottamuksesta.

10. Pohdintaa

Katsojien kertomista ajatuksista ja tuntemuksista on siis mahdollista löytää monenlaisia ohjenuoria. Niistä osa on ehkäpä uutistoiminnassa itsestään selviäkin, mutta kokemuksesta tiedän, että näitä itsestään selviltä vaikuttavia keinoja ei välttämättä todellisuudessa käytetä tarpeeksi.

Haastatteluaineisto sisältää myös oppeja, jotka eivät ehkä ole nousseet ansaitsemaansa arvoon.

On varmasti täysin luonnollista, että etenkin paljon uutisia seuraavia toisto alkaa kyllästyttää. Se on siis journalismia tehdessä väistämätön vaara, ja siksi sen ehkäisemistä voidaan pitää hankalana, ehkä jopa mahdottomana. Uutistoimittajan on työssään hyväksyttävä se, ettei kaikkia voi miellyttää. Jos journalistit haluavat palvella ihmisten tarvetta saada tietää, mitä maailmassa tapahtuu, on esimerkiksi sotia vaikea rajata pois lähetyksistä.

Tällaisessa ajattelussa piilee kuitenkin mielestäni vaara. Ensinnäkin vielä nyt ”puoli yhdeksän uutisten sukupolvi” sietää uutislähetyksissä myös kyllästyttäviä tai jopa turruttavia jaksoja, koska he uskovat vakaasti siihen, että toimittajat tai jokin epämääräinen ”uutistehdas” tietävät, mitä katsojien tarvitsee tietää. On kuitenkin täysin mahdollista, ellei jopa todennäköistäkin, että nuoremmat televisiouutisten katsojat tekevät omat valintansa, kääntävät kanavaa ja hakeutuvat jonkin mielenkiintoisemman pariin, pois itselleen merkityksettömien uutisten ääreltä. Ei myöskään ole täysin mahdotonta, etteivätkö myös puoli yhdeksän uutisten katsojat huomaasi, että internetissä he voivat valita juuri itseään kiinnostavat sisällöt ja vieläpä halvalla tai jopa ilmaiseksi. Kokemuksestaan tsunamikatastrofin vastaanotosta kertoneet haastateltavani olivatkin jo huomanneet tämän mahdollisuuden ja hyödyntäneet sitä.

Yleisradion näkökulmasta katsojien turtumus on omalla tavallaan pulmallista. Edelleenkin; kaikkia ei voi miellyttää, mutta toisaalta Ylen pitäisi tietysti mielessä pystyä palvelemaan – jos nyt ei aivan kaikkia, niin ainakin mahdollisimman monia ja mahdollisimman hyvin. Esimerkiksi Tuusulan kouluampumistapauksen jälkimaininkien aikaan, marraskuussa 2007 julkaistussa kyselytutkimuksessa Yleisradion mitattiin olevan luotetuin uutismedia. Mitä hyötyä luotettavuudesta kuitenkin on enää silloin, jos ja kun yleisö ei jaksakaan seurata? Luottavuus voi olla Ylessäkin vaakalaudalla, jos yleisö alkaa haastateltavieni tapaan yhä enemmän vertailla uutisointia ja herätä siihen, että katastrofiuutisointi ei aina olekaan aukottoman totuuden toistamista.

Median toiminnasta käyty keskustelu ja samalla kasvanut journalistisen työn läpinäkyvyys onkin nähdäkseni vain hyväksi siinä mielessä, että vastaanottaja pystyy yhä paremmin punnitsemaan itse, mikä on hänen mielestään tärkeää ja mikä vähemmän tärkeää, kenen kohtalosta hän välittää ja kenen ei. Mielestäni on hieman arveluttavaa, että osa katsojista ylipäätään uskoo niin vankasti, että uutisten välittämisessä on taustalla jonkinlainen lähes taianomainen tietämys maailmasta. Katsoja ei tiedä, että vaikkapa bussionnettomuus Turkissa saatetaan uutisoida osin vain siksi, ettei mitään muutakaan ollut, lähetykseen tarvittiin jotakin lisää tai tilanteesta oli hyvää kuvaa. Toki myös uutiskriteereiden on joltain osin aina täytyttävä, mutta vielä vähemmän kukaan katsojista tietää, miten toisinpäin ajateltuna jokin uutinen saatettaisiin jättää kertomatta.

Katsojia on nyt siis ainakin tässä tutkimuksessa kuultu, mutta mitä televisiouutisten tuottajien sitten pitäisi tehdä turtumuksen ehkäisemiseksi? Pitäisikö joitakin tapahtumia jättää uutisoimatta vain siksi, että niiden toistoisuus syö katsojien huomiota? Suurin osa haastatelluista ei olisi kaikesta huolimatta toivonut uutisoimatta jättämistä, ilmeisesti tietyllä tapaa siinä pelossa, että jotain tärkeää jäisi kertomatta. Myös uutistoimituksissa ajatus herättää varmasti kielteisen reaktion, sillä tehtävä olisi vaikea. Miten torjutaan lähetyksestä uutinen, joka täyttää ainakin nykyisten käytäntöjen mukaiset uutiskriteerit ja ylittää uutiskynnyksen?

Ensin onkin syytä kysyä, mitä uutiselta oikeasti halutaan. Jos Israelissa on räjähtänyt autopommi, miksi se on uutisoitava? Onko syynä ”kyllin suuri” uhriluku, vai se, että aihe on tuttu tai mitään muutakaan ei juuri tuolloin ole saatavilla? En tiedä tarkkaan, mitä valintaperusteet esimerkiksi Ylen tv-uutisilla ovat, mutta uskallan väittää, ettei valintatilanteeseen ole olemassa mitään kaikenkattavaa ohjesääntöä ja että valinta vaihtelee myös sen mukaan, kuka sen tekee ja millainen tarjonta tuona päivänä on. Laajempia kaaria pohdittaneen melko vähän, sillä suurin osa tekijöiden ajasta ja energiasta menee televisiouutisissa tämän hetken ja tämän päivän hallinnoimiseen.

Uutispäälliköt tekevät varmasti suunnittelua hieman pidemmälläkin tähtäimellä, mutta pohditaankohan aiheiden käsittelyä esimerkiksi vuoden ajalla? Kukaan ei tietenkään voi ennustaa, mitä esimerkiksi Irakissa tapahtuu, mutta jonkinlainen suunnitelma tällaisten selvästikin pitkään jatkuvien kriisien seurannasta olisi varmasti hyvä olla. Jos sellainen jo on, hyödynnetäänkö sitä tarpeeksi? Ylen tekemien uutislähetysten määrä on huima ja niiden koordinoimisen voin kyllä uskoa olevan siten aika haastavaa.

Aineisto paljastaa myös toisen heikon kohdan, tapahtumien seurannan hiipumisen. Toisaalta siis esimerkiksi jotkin sodat pysyvät agendalla kaiken aikaa, mutta pikku maanjäristys jossain tuolla ”unohtuu” muutamassa tunnissa. Tämä voi aiheuttaa katsojassa epävarmuuden siitä, onko katastrofiuutien todellakin reagoimisen väärä, eikä uutisesta välttämättä ”uskalleta” kiinnostua. Vuoden 2004 Aasian hyökyaaltokatastrofin jälkeen näyttäisi myöskin siltä, että uutislähetyksissä reagoidaan pienempiinkin onnettomuuksiin alkuun isosti ikään kuin varmuuden vuoksi.

Tämä johtaa todennäköisesti yhä enemmän siihen, että kaikki eivät enää jaksa lotkauttaa korvaansa ensimmäisille uutisille tapahtumista, ne kun saattavat olla yhtä tyhjän kanssa. Voi toki olla, että tsunami on myös päinvastoin herättänyt osan yleisöstä kuuntelemaan etenkin luonnononnettomuuksista kertovia uutisia aiempaa tarkemmin, mutta sitäkin suuremmin he ovat vaarassa pettyä uutistoimitusten arviointikykyyn, jos uutinen vain häviää lähetyksistä.

Koska television uutislähetysten kesto on yleensä lyhyt, ja kuulo- sekä näköaistiin perustuvassa välineessä lyhyt ja ytimekäs ilmaisu on täysin perusteltua, pelkän seurannan vuoksi aiheiden roikottaminen lähetyksissä pitkin päivää ei ole järkevää, jos tapahtumalla ei siis enää ole kylliksi uutisarvoa. Jos katastrofista tulleen uuden tiedon mukaan tilanteesta selvittiinkin säikähdyksellä, saatetaan asia myöskin niin sanotusti kuitata seuraavassa lähetyksessä. Ongelma on vain se, etteivät kaikki ensimmäisen tiedon vastaanottajat välttämättä näe enää seuraavaa lähetystä.

Kaikeksi onneksi televisiollakin on nykyään jatkeensa internetissä. Netin uutissivuilla tilaa on teoriassa rajattomasti ja uutiset jäävät näkymään sinne joksikin aikaa, joten televisiossa vain kerran tai kaksi kerrottujen katastrofiuutisten seuranta voidaan myös viedä verkkoon. Jos katsojaa jää mietityttämään, miten kärkiuutisena kerrotussa maanjäristyksessä oikeastaan kävi, voi hän saada tiedon internetistä ja mikä ettei myös teksti-tv:stä. Tämäkin vaatii silti hallinnointia, jotta aiheet eivät unohtuisi ”matkan varrelle” myös nettiuutisia tehtäessä.

Myös taustatietojen nälkää voidaan lievittää netillä. Televisiouutisten muoto ei yksinkertaisesti mahdollista perusteellisten taustatietojen tarjoamista, mutta tätä nykyä aiemmin lehtien kilpailuetuna ollut ”ajaton” taustoittaminen on täysin mahdollista myös perinteiselle sähköiselle medialle. Yleisradio käyttääkin tätä mahdollisuutta melko kiitettävästi jo nyt: Esimerkiksi Jokelan syksyn 2007 kouluammuskelusta ja tapahtuneesta valmistuneesta tutkinnasta on julkaistu Yle Uutisten nettisivuilla runsaasti materiaalia. Myös keväällä 2008 Espanjassa tapahtuneesta bussionnettomuudesta tehtiin hyvin nopeasti erikoissivusto. Suuronnettomuuksien osalta läksy

opittiinkin jo vuoden 2004 tsunamikatastrofissa, mutta niin sanotusti arkisempien sotien, onnettomuuksien ja kriisien osalta samantyyppistä toimintatapaa voitaisiin mielestäni soveltaa nykyistäkin enemmän.

Ylellä suurin haaste lieneekin nyt ennemmin se, että myös niin sanottu puoli yhdeksän uutisten sukupolvi saadaan todellakin käyttämään internetiä. Yleisön pitäisi oppia seuraamaan televisiossa esitettyjen katastrofiuutisten jatkumoa toisessa välineessä, ja koska tämän jatkeen saattaa tarjota joku muukin, Yleisradiolla on täysi työ pitää kiinni asiakkaistaan. Vaarana on, että jos näin ei tehdä, jäljelle jää vain tyytymätön yleisö ja loput alkavat tehdä omat päätöksensä katastrofien tärkeysjärjestyksestä jossakin muualla kuin television ääressä.

Mitä sitten tulee esimerkiksi katastrofialueiden asukkaisiin, heidän suhteensa uutistoiminnan arviointi on melko mutkikasta. Onko journalistien tehtävä piitata heistä? Kuten jo tutkimuksen alkupuolella korostin, en voi tässä tutkimuksessa perehtyä tämänkaltaisiin kysymyksiin kovin syvällisesti. Mihinkään ei kuitenkaan poistu se tosiseikka, että taloudellisista intresseistä ja väistämättömästä oman viiteryhmän edelle laittamisesta huolimatta tietty globaali humanisuus on olemassa ja se on myös tarpeen. En pitäisi lainkaan huonona, että journalistit pysähtyisivät aina silloin tällöin pohtimaan, ovatko katastrofiuutisten arvioinnissa uutiskriteerit kohdallaan.

Maaailman Ruokaohjelma WFP käyttää sloganinaan käsitettä ”the silent tsunami”, hiljainen tsunami, syystäkin. Kun Espanjassa kuolee muutama suomalainen bussiturmassa, suhteellisuudentaju saattaa hämärtyä. Tämänkin tutkimuksen aineiston perusteella katsojat arvostavat sitä, että tällainen tapahtuma nostetaan uutisissa kunnolla näkyviin ja siihen tartutaan perusteellisesti, mutta varmasti osa myös pohtii, kuinka paljon painoarvoa tapahtumalla on kokonaisuuteen nähden.

Yleisradiolla suunta sinänsä vaikuttaa enemmänkin yleishumaanilta: Esimerkiksi toukokuussa 2008 Myanmarin iskenyttä hirmumyrskyä käsiteltäessä Ylen uutisissa on keskitytty myanmarilaisuhreihin, kun taas esimerkiksi iltapäivälehtiin revittiin alkuun tavalliseen malliin otsikot siitä, kuinka monta suomalaista myanmarissa on vielä hukassa. Myanmarin kohdalla on ehkäpä ollutkin havaittavissa jonkinlaista huonon omantunnon paikkailun makua. On myötätuntouupumusta koskeneessa keskustelussa väitetty mitä tahansa, journalistit eivät ehkä ole niin kylmäkiskoisia, etteivät he kantaisi jonkinlaista huolta siitä, miten tasaisesti maailmanlaajuinen myötätuntomme jakautuu. Hirmumyrskyn runteleman maan hätä on huomioitu tällä kertaa hyvin voimakkaasti, vaikka kulttuuriset, sosiaaliset ja poliittiset siteet valtioon ovat olemattomat.

Kyynisesti voi tietysti kysyä, saako Myanmar huomiota vain siksi, että maan viranomaisten ja auttajien välille syntyy mielenkiintoinen jännite tai siksi, että sotilasjuntan ikeen alla rauhanomaisesti demokratiaa vaativa kansanosaa on onnistunut aiemmin voittamaan sympatiamme. Ehkäpä uhrilukukin oli tässä tapauksessa jo niin suuri, ettei sitä voinut enää ohittaa. Tai sitten journalistejakin ehkä vain alkaisi jo hävettää, jos tämä katastrofi saisi pienemmän huomion, kuin yhdeksän suomalaisen hengen vaatinut, vain kuukausi-pari aiemmin Espanjassa tapahtunut bussiturma.

Nyt, hieman hirmumyrskyn jälkeen, Kiinassa korjailtaan tuhoisan maanjäristyksen jälkiä ja avustusjärjestöissä pohditaan, miten raha ja apu saadaan jaettua molemmille katastrofialueille. Mielenkiintoista onkin, jaksetaanko esimerkiksi Ylen tv-uutisissa seurata molempia katastrofeja rinnakkain, vai jääkö niistä toinen eli ensin Myanmarissa tapahtunut luonnonmullistus uuden katastrofin jalkoihin. Juuri tällaisissa tilanteissa yleisön uutisähkyä voitaisiin ehkäpä lääkittää keskittymällä uutisoinnin pitämiseen monipuolisena. Taustojen tuomisella päivittäisten uhrilukujen ohelle voidaan tyydyttää samalla myös katsojien mahdollista uutisnälkää. Tärkeintä kuitenkin olisi, että turruttamisen mahdollisuus kaikessa hötäkässä huomattaisiin – ennen kuin on jo liian myöhäistä.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Alasuutari, Pertti 1991: TV-ohjelmien arvohierarkia katsomistottumuksista kertovien puhetaiposten valossa. Teoksessa Kytömäki, Juha (toim.) (1991): Nykyajan sadut. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto. Gaudeamus & Yleisradio, Jyväskylä.

Aslama, Minna (1995): Katsojien arvioita televisiouutisten ihmiskuvasta. Raportti neljästä ryhmäkeskustelusta. Teoksessa Sana, Elina (toim.) (1995): Naiset, miehet ja uutiset. Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja, sarja A.

Biswas, Rahul, Riffe, Daniel & Zillmann, Dolf (1994): Mood Influence on the Appeal of Bad News. *Journalism Quarterly*, vol. 71 issue 3, 689-696.

Boltanski, Luc (1999): *Distant suffering: morality, media and politics*. Cambridge University Press.

El-Nawawy, Mohammed & Iskandar, Adel (2003): *Al-Jazeera. The Story of the Network That Is Rattling Governments and Redefining Modern Journalism*. Westview Press, Cambridge.

Galtung, Johan & Ruge, Mari Holmboe (1965): The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research*, vol. 2, 64-91.

Hagen, Ingunn (1992): *News Viewing Ideals and Everyday Practices: The Ambivalence of Watching Dagesrevyen*. Department of Mass Communication, University of Bergen.

Haskins, Jack B. (1981): The Trouble with Bad News. *Newspaper Research Journal* vol. 2 issue 2, 3-16.

Herman, Edward S. & Chomsky, Noam (1988): *Manufacturing consent: the political economy of the mass media*. Pantheon, New York.

- Höijer, Birgitta (2004): The discourse of global compassion: the audience and media reporting of human suffering. *Media, Culture & Society*, vol. 26(4), 513-531.
- Höijer, Birgitta (1996): The Dilemmas of Documentary Violence in Television. *Nordicom Review*, issue 1, 53-61.
- Höijer, Birgitta & Andén-Papadopoulus, Kari (1996): Våldsamma nyheter. Perspektiv på dokumentära våldskildingar i media. Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm.
- Jääsaari, Johanna (2005): Sivustakatsojan silmin. Suomalaisten näkemyksiä Aasian hyökyaaltokatastrofin käsittelystä mediassa. Tutkimustiedonanto. Yleisradion Yleisötutkimus.
- Kinnick, Katherine; Krugman, Dean & Cameron, Glen (1996): Compassion fatigue: communication and burnout towards social problems. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, vol. 73(3), 687-707.
- Kivikuru, Ullamaija (1992): Uutismylly pyörii: katsaus kolmen päivän uutis- ja ajankohtaistarjontaan Helsingissä. Helsingin yliopisto.
- Koski, Jussi T. (1998): Infoähky ja muita kirjoituksia oppimisesta, organisaatioista ja tietoyhteiskunnasta. Gummerus, Jyväskylä/Helsinki.
- Kunelius, Risto (1997): Viestinnän vallassa. WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva.
- Lindlof, Thomas & Taylor, B. (2002): *Qualitative communication research methods*. Thousand Oaks/Sage, California.
- Moeller, Susan D. (1999): *Compassion Fatigue: How the media sell disease, famine, war, and death*. Routledge, New York.
- Mustonen, Anu (1997): *Media Violence and Its Audience*. University of Jyväskylä.
- Mustonen, Anu (2000): *Mediapsykologia*. WSOY, Porvoo.

- Philo, Greg & Berry, Mike (2004): *Bad news from Israel*. Pluto Press, Lontoo/Sterling.
- Pietiläinen, Jukka (1998): *Ulkomailta Suomeen: määrällinen analyysi*. Teoksessa Kivikuru, Ulla-Maija ja Pietiläinen, Jukka (toim.) (1998): *Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 84-108.
- Raittila, Pentti (1996): *Uutinen Estonia*. Tampere University Press.
- Raittila, Pentti (2004): *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten toisina: tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä*. Tampere University Press.
- Ridell, Seija (1998): *Tolkullistamisen politiikkaa. Televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Tampereen yliopisto.
- Salste, Elisa (2000): *Tv-uutisten profiloituminen kilpailutilanteessa. TV1:n, MTV3:n ja Nelosen pääuutislähetysten tarkastelua*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Solovjew, Anna (2007): *Informaatiosta tunteisiin? Tv-uutisten tunteellistuminen vuodesta 1987 vuoteen 2007*. Viestinnän pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta.
- Sznaider, Natan (1998): *The Sociology of Compassion: A study in the Sociology of Morals*. *Cultural Values* vol. 2(1), 117-139.
- Tester, Keith (2001): *Compassion, Morality and the Media*. Open University Press, Buckingham.
- Toivonen, Klaus (1991): *Persianlahden sota, joukkotiedotus ja peruskoululaisten ahdistuneisuus*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja, Rovaniemi.
- Uskali, Turo (2007): *Ulkomaanuutisten uusi maailma*. Vastapaino, Tampere.
- Vanhanen, Hannu (1991): *Kuoleman kuvat*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja. Tampereen yliopisto.
- Vettenranta, Soilikki (2005): *De unge og katastrofenyheter*. Abstragt forlag, Oslo.

Verkkolähteet

MOT, Kielitoimiston sanakirja (2006 ja 2008)

Punaisen Ristin verkkohistoriikki

http://www.redcross.fi/ext/vuosien_varrelta/html/1960/index.html (2.5.2008)

Punaisen Ristin uutinen 6.7.2007, Biafrasta 40 vuotta, verkkoaineisto

http://www.redcross.fi/ajankohtaista/uutiset/fi_FI/biafra40/ (2.5.2008)

Yleisradion vuosikertomus 2007

www.yle.fi/yleista/kuvat/2007vuosikertomus.pdf (14.5.2008)

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko

Henkilötiedot

Sukupuoli:

Syntymävuosi:

Koulutus:

Ammatti:

Siviilisääty:

Lapsia:

Käyttö

Kuinka usein katsot televisiouutisia? Monenako päivänä viikossa?

Montako uutislähetystä katsot päivässä?

Mihin aikaan päivästä katsot useimmiten televisiouutisia?

Katsotko uutislähetykset kokonaan? Katsotko uutislähetystyksiä keskittyneesti? Montako?

Minkä kanavan uutisia katsot?

Katsotko uutisia yleensä jonkun kanssa vai yksin? Kenen?

Saatko uutisia myös muista tiedotusvälineistä kuin televisiosta? Mistä (lehti - radio - teksti-tv - netti)? Mistä eniten? Paljonko seuraat uutisia televisiosta verrattuna muihin tiedotusvälineisiin?

Mikä on sinulle suurin syy seurata uutisia?

(Lisätty tähän: Miksi katsot televisiouutisia niin harvoin?)

Mitä katastrofiuutisella tarkoitetaan?

Tässä tutkimuksessa:

uutiset ihmisiin kohdistuvista onnettomuuksista ja luonnononnettomuuksista,
sotauutiset

(väkivallanteot, murhat)

Miten itse käsität katastrofiuutisen?

Väsyttävätkö katastrofiuutiset?

Tuleeko televisiosta mielestäsi paljon vai vähän katastrofiuutisia verrattuna muihin uutisiin?

Seuraatko myös katastrofiuutisia?

Miksi/miksi et?

Suhtaudutko katastrofiuutisiin samalla tavoin kuin muihin uutisiin?

Ilmeneekö se jotenkin käytännössä ja jos ilmenee, niin miten?

Miltä katastrofiuutisten katsominen tuntuu?

Millaisia ajatuksia ne herättävät?

Mitä teet, kun televisiosta tulee katastrofiuutinen?

Utiskimara (n. 10 min)

Kerro, minkälaisia ajatuksia äsken nähdyt uutiset herättivät sinussa.

Kuvailisitko, millaisia tunteita uutisten katsominen herätti?

Millainen yleisvaikutelma sinulle jäi näistä uutisista?

Millainen olo sinulle jäi uutisten katsomisesta?

Jäikö jokin uutisista erityisesti mieleen? Miksi?

Olisiko reaktiosi samanlainen, jos kaikki uutiset olisivatkin kotimaan uutisia?

Mieleenjäävät tapahtumat

Millaiset katastrofiuutiset herättävät mielenkiintosi?

Onko mitään ikäviä tapahtumia, joiden uutisointi televisiossa olisi jääneet erityisesti mieleesi?
(Esim. Tshernobyl, Estonia, vuoden 2004 tsunami?)

Kuvailisitko jotain niistä tilanteista, kun olet nähnyt sellaisia uutisia?

Jäätkö koskaan pohtimaan katselemiasi uutisia?

Motiivit katastrofiuutisoinnin seuraamisessa

Palvelevatko katastrofiuutiset mielestäsi sitä tarkoitusta, minkä vuoksi katsot televisiouutisia?

(Miksi kaikesta huolimatta seuraat televisiouutisia?)

Palaute

Voisiko uutisia muuttaa jotenkin siten, että haluaisit katsoa niitä useammin? Mikä saisi sinut katsomaan enemmän televisiouutisia?

Tarvitsisiko uutisia mielestäsi muuttaa mitenkään? Entä katastrofiuutisia?

Miksi?

Miten? Millaisia uutisia toivoisit televisiosta tulevan?

Lisäkysymykset

Miten luonnehtisit itseäsi uutisten katsojana?

Liite 2: Uutiskimaran sisältö

uutinen			
1	Maanjäristys Iranissa		
2	Laivaonnettomuus Bahrainissa		
3	Pommi-isku Israelissa		
4	Tulipaloja eri puolella Suomea		
5	Irakissa väkivaltaisuuksia		
6	Itä-Afrikkaa uhkaa nälkätastrofi		
7	Irakissa kuolonuhreja pommi-iskusta		
8	Euroopan tulvat		
9	Turkin bussionnettomuus		
(uutislähetys) uutinen	juonto/speak	haastattelu	kuva
			Uutistunnus, uutistenlukija studiossa.
(TV1 31.3.2006 klo 9:00) Leadit.	Hyvää huomenta uutisista.		
	Iranin länsiosia on vavisuttanut voimakas maanjäristys.		Karttagrafiikka Iranista. Tapahtumapaikka Lorestan korostettu.
	Bahrainin edustalla Persianlahdella on sattunut vakava matkustajalaivaonnettomuus.		Kyjelleen kaatunut laiva ja pelastusalus pimeällä merellä.
	Sadealueita kulkee viikonlopun aikana Suomen yli pohjoiseen. Väiillä aurinkokin pilkahtaa.		Sääkartta Skandinaviasta.
Maanjäristys Iranissa	Iranin länsiosassa on sattunut voimakas maanjäristys.		Uutistenlukija.

	<p>Ainakin 38:n ihmisen on raportoitu kuolleen. Alueen viranomaisten mukaan loukkaantuneita on 700. Lorestanin maakuntaa vavisutti varhain aamulla kolme järjestystä, joista voimakkain oli kuusi richterian asteikolla. Lukuisten kylien kerrotaan vahingoittuneen ja ihmiset ovat lähteneet kodeistaan jälkijärjestyksen pelossa.</p>		<p>Karttagrafiikka Iranista, otsikkona Maanjäristys. Tapahtumapaikka Lorestan korostettu.</p>
<p>Laivaonnettomuus Persianlahdella</p>	<p>Bahrainin rannikolla Persianlahdella on sattunut vakava laivaonnettomuus. Turistikierroksella ollut matkustajalaiva kaatui kyljelleen myöhään eilen lähellä Bahrainin pääkaupunkia Manamaa. Aluksella oli noin 130 matkustajaa, joista ainakin 48 hukkui. Mukana oli myös länsimaalaisia turisteja.</p>		<p>Uutistenlukija.</p>
	<p>Noin 139 turistiin iltaristeily Persianlahdella päätyi järkyttävästi myöhään eilen illalla, kun heitä kuljettanut lautta kaatui aivan Bahrainin rannikon tuntumassa. Arviot onnettomuuden uhrien määräästä vaihtelevat viidenkymmenen molemmin puolin. Maan rannikkovartioston johtajan mukaan tiedot ovat epätarkkoja siksi, että osa illaristeilylle ilmoittautuneista jäi maihin lautan lähtiessä.</p>		<p>(Kuvassa myös kuvaa lähettäneen televisiokanavan tunnukset ja tekstigrafiikka) Matkustajia ohjataan laituria pitkin rantaan. Pelastajat auttavat ensin paidatonta keski-ikäistä miestä ja sitten muita miehiä alas pelastuslautalta. Yksi ihminen lasketaan paareille. Viitteihin kiedottuja pelastettuja, enimmäkseen miehiä, istuu pyörien ääressä salissa, poliisit ja pelastustyöntekijät jututtavat osaa heistä.</p>
	<p>Laiva kaatui puolentoista kilometrin päässä rannasta lähellä siitaa, joka yhdistää Bahrainin pääkaupungin Manaman ja läheisen Al Muharraqin saaren.</p>		<p>Karttagrafiikka, otsikko Laivaonnettomuus. Ylhäällä pieni kartta, josta rajattu isomman kartan kuvaama alue. Isossa kartassa Bahrain keskellä kuvaa korostettuna keitaisella värillä vihreän Saudi-Arabian ja Qatarin välissä. Paikoista merkitty Al Muharraq ja Manama.</p>

			(käännösteksti) Lautta kääntyi yösalaisin heti Khalifa Bin Salmanin Sillan jälkeen. Se oli kallellaan oikealle alusta asti. Olin itse lautan yläkannella.		T-paitaan pukeutunutta, aiemmin laivasta pelastetun näköistä miestä kohti on ojennettu useita toimittajien käsiä, joissa on nauhureita. Miestä haastatellaan selkää seinää vasten.
		Onnettomuuden syy on vielä epävarma, mutta lautan omistajat arvioivat Bahrainin television haastattelussa, että synnä oli yllästä. Alus oli tarkoitettu enintään sadalle matkustajalle.			Pimeässä merestä näkyy yösalaisiin kääntyneen laivan pohja. Laivan ympärillä on pelastusaluksia.
		Pelastuneiden määräksi on ilmoitettu 63, joista 12 on loukkaantunut. Pelastuneet on toimitettu sairaalahoitoon.			Miehiltä näyttäviä pelastettuja istuu kumiveneissä pelastusliivit yllään.
		Viranomaisten mukaan suurin osa matkustajista oli aasialaisia, mutta joukossa oli myös eurooppalaisia, enimmäkseen brittituristeja.			Seinän vieressä istuville pelastetuille, joukossa yksi nainen, annetaan suojaksi lakana. Itkevälle, länsimaalaisen näköiselle miehelle kaadetaan lasiin vettä. Lähikuva itkevästä miehestä.
		Pelastustyöt turmapaikalla jatkuvat, ja paikalle on saapunut apuun muun muassa alueella olleita Yhdisvaltain laivaston sukeltajia ja aluksia.			Ulkona seisovia ja neuvottelevia pelastajia. Pelastajat kantavat yhtä uhria paareilla ramppia pitkin rannalle. Suuri pelastuslautta laiturissa.
Pommi-isku Israelissa		Israelissa, Länsirannalla neljä ihmistä on kuollut palestiinalaisten tekemässä itsemurhaiskussa.			Uutistenlukija.
		Isku oli isoin pariin kuukauteen. Tekijäksi ilmoitettiin Al-Aksan marttyyrien prikaati, joka on presidentti Mahmud Abbasin Fatah-puolueen väkivaltainen siipi. Pommi-isku tehtiin päivä sen jälkeen, kun Hamasin johtama hallitus astui virkaan. Israel vastasi heti viime yönä tekemällä ilmaiskuja Gazan kaistalle.			Palomiehet sammuttavat savuavaa ja romuttunutta autoa. Pelastusajoneuvojen valot välkyvät ympärillä. Kuvia muista savuavista autonromuista. Pelastusajoneuvoja ja viranomaisia.

(TV1 4.2.2006 klo 9:00) Tulipaloja eri puolilla Suomea	Yön aikana on sattunut useita rakennuspaloja.		Uutistenlukija.
	Toijalassa Pirkannalla keski-ikäinen mies kuoli omakotitalon rajussa palossa. Parikkalassa Eteia-Karjalassa tuli tuhosi vanhan puurakenteisen koulun, jonka asukas kuoli palossa. Alavudella paloi viiden asunnon rivitalo. Asukkaat saatiin evakuoitua ajoissa huoneistoista. Sammutustöitä on vaikeuttanut kaikkialla kireä pakkaneen.		Karttagrafiikka, otsikko Tulipalot. Kartalle merkittynä Alavus, Parikkala ja Toijala. Paikkojen nimien vieressä liekin kuva.
(TV2 9.3.2006 klo 18:00) Irakissa väkivaltaisuuksia	Irakissa ovat jatkuneet erilaiset väkivaltaisuudet.		Uutistenlukija.
	Bagdadissa poliisi on löytänyt kaikkiaan 24 surmattua miestä. 18 heistä oli samassa pikkubussissa. Pommii-iskuissa Bagdadissa ja Falludsassa on kuollut ainakin kahdeksan ihmistä. Bagdadissa poliiseiksi pukeutunut joukko sieppasi vangikseen noin 50 yksityisen turvapaivelun työntekijää. Kahden viikon aikana on Irakissa surmattu yli 500 ihmistä.		Aseistautuneet maastopukuiset sotilaat kävelevät kohti räjähtänyttä autoa. Lähikuva jalkakäytävän reunalla olevasta verestä, vieressä piikkilankaa ja tunnistamatonta romua. Sivukuva räjähtäneestä autosta kuljettajan paikan kohdalta. Etualalla hajonnutta maata, taka-alalla paikalla seisoo poliisi tai muu aseistautunut mies. Maassa olevaa verta, räjähtänyt auto ja sotilaita tai poliiseja. Autosaaattue, lähikuva auton katolla olevasta arkusta. Rintamana kulkevia, laulavia miehiä, keskellä mahdollisesti imaameja.
(TV1 5.3.2006 klo 9:00) Itä-Afrikkaa uhkaa nälkätastrofi	Itä-Afrikan maita uhkaa nälkätastrofi. Satoja ihmisiä ja kymmeniä tuhansia karjaeläimiä on jo kuollut nälkään ja janoon aluetta riivaavan kuivuuden takia. YK:n ruokaohjelma varoittaa, että seuraukset ovat vielä paljon tuhoisammat, elleivät ulkomaat lähetä uhreille apua lähipäivinä.		Uutistenlukija.

	<p>Ensimmäiset vetoomukset kuultiin jo viikkoja sitten, mutta apua on tullut tähän mennessä vasta kymmenesosa. YK:n mukaan ruoka Afrikan sarvessa loppuu viimeistään huhtikuussa, ellei kansainvälinen yhteisö toimita hätäapua kymmenen päivän sisällä.</p>		<p>Kuolleiden nautojen raatoja hiekka-aavikolla. Nääntyneen näköisen afrikkalaisnaisen kasvot. Makaavan, aliravitun lapsen luisevat kasvot, joku putsaa lapsen silmiä. Afrikkalaisnainen ja pieni kapearaajainen ja pyöreävaatsainen lapsi istuvat sängyllä.</p>
		<p>(käännösteksti) Nyt täytyy pelastaa ihmishenkkiä. Ihmisen keho ei kestä tällaista shokkitilaa, kun ei ole ruokaa ja vettä.</p>	<p>TG James Morris, YK:n ruokaohjelman johtaja. Valkoinen pyylevähkö mies antaa haastattelua, taustalla seisoo afrikkalaismiehiä.</p>
	<p>Nälkään uhkaa menehtyä jopa 11 miljoonaa ihmistä. Pahiten kuivuus riivaa Keniaa, Etiopiaa ja Somaliaa. Myös eritrealaiset ja djiboutilaiset ovat vaarassa. Humanitaarisen katastrofin synynä on se, ettei alueella ole satanut juuri lainkaan kahteen peräkkäiseen sadekauteen. Kuivuuden ennustetaan jatkuvan ainakin huhtikuun alkuun.</p>		<p>Karttagrafiikka, otsikko Nälänhätä. Karttakuva Afrikan sarvesta, keltaisella korostettu Eritrea, Djibouti, Etiopia, Kenia ja Somalia. Vaaleanvihreällä merkitty myös naapurit Sudan ja Tansania. Muut kartalle jäävät maat vihreitä, ei nimetty. (toimittajan TG Sari Hänninen) Syylästä rinnoillaan kantava nainen kävelee kuvaan isohkoa tankkia kantaen. Nainen menee kahden miehen luo, miehistä toinen on valkoinen. Miehet kaatavat auton edustalla vettä naisen tankkiin. Nainen katsoo miehiä lapsi sylissään.</p>
	<p>Jopa 70 prosenttia alueen karjasta on kuollut. Tilanne on mennyt niin pahaksi, että joissain Kenian osissa perheet ovat joutuneet syömään hyönteisiä henkensä pitimiksi.</p>		<p>Autosta otettua kuvaa hiekkaisesta maasta ja kuivista puista sekä karjaeläinten raadoista. Tarkempia kuvia hiekassa lojuvista kuolleista lehmistä, joiden vierestä kävelee nainen.</p>
		<p>(käännösteksti) Useimmat lapset painavat hälyyttävän vähän pituuteensa nähden.</p>	<p>TG Ibrahim Yunis, lääkäri, El Wakin sairaala, Kenia. Nuorehko, ei-valkoinen mies katsoo takanaan huutavia lapsia. Ikkunasta näkyy kurkistamassa kaksi afrikkalaismiestä tai poikaa.</p>

	<p>Viimeksi loppuvuonna länsiafrikkalaisen Nigerin näinähätä sai yityä valtaviin mittoihin, ennen kuin maailma reagoi. Hiijaisuudesta huolimatta tilanne on edelleen vakava. YK:n ruokaohjelman mukaan Länsi-Afrikkaan apua on vahvistettu tähän mennessä kahdeksan prosenttia pyydetystä.</p>		<p>Pieni, kapearaajainen ja pulleavatsainen lapsi istuu sängyllä kaulassaan jokin merkki ja ranteessaan sairaalan ranneke. Lähikuva saman lapsen suurista kasvoista, kylkiluista ja vatsasta. Kärpänen lentelee lapsen polvella. Hieman isompi lapsi makaamassa sängyllä apaattisen näköisenä sairaalan ranneke ranteessaan. Kärpänen lentää lapsen kädelle. Kaksi naista valuttaa vettä kuorma-autosta tulevasta putkesta pieneen saaviin tai ämpäriin. Vesipisaroita tippuu harvakseltaan saaviin.</p>
<p>(TV1 12.3.2006 klo 20:30) Irakissa kuolonuhreja autopommeista</p>	<p>Irakin pääkaupungissa Bagdadissa nelisenkymmentä ihmistä on kuollut pommi-iskuissa.</p>		<p>Uutistenlukija.</p>
	<p>Kolme autopommia räjähti lähes samanaikaisesti kahdella markkinapaikalla shiiojen asuinalueella. Poliisi onnistui purkamaan neljännen autopommin. Samaan aikaan Irakissa on neuvoteltu maan poliittisesta tulevaisuudesta. Joulukuussa valitti uusi parlamentti kokoontuu ensimmäisen kerran torstaina.</p>		<p>Vapisevassa kuvassa ihmisiä, enimmäkseen miehiä, liikkuu sikin sokin toria muistuttavalla alueella. Taustalla näkyy palavia autoja, maassa on tuhkaa. Lähikuva palavasta autosta, sivusta näkyy jonkun käsi, jossa on kännykkä. Liekehtiviä autonkappaleita. Päämäärättömästi liikkuvia ihmisiä. Ohitse kiitävä auto, jonka lavalla kyydissä yksi uhri ja muutama saattomies (sireenin ääni mahdollisesti lisätty).</p>
<p>(TV1 4.4.2006 klo 8:30) Euroopan tulvat</p>	<p>Itäisessä Saksassa odotetaan tänään tulvahuippua.</p>		<p>Uutistenlukija.</p>
	<p>Saksan ja Tshekin rajalla Elbe-joen pinta on noussut paikoin viisi metriä normaalia korkeammalle. Keski-Euroopan tulvat joet ovat koetelleet pahimmin Tshekkiä, jossa monille alueille on julistettu hätätila. Tuhansia ihmisiä on evakuoitu Tshekissä, Itävallassa, Unkarissa ja Saksassa.</p>		<p>Pimeässä näkyy ilmeisesti joenranta, joka on vuorattu hiekkasäkeillä. Kaksi miestä rakentaa säikeistä ja heinistä maahan uutta valliä. Mies lastaa toiselle miehelle ja naiselle säkkejä auton lavalta. Säkkejä on siirtämässä pitkä ihmisten keiju. Poliisi ja muut ihmiset pönkittävät tulvavallia.</p>
<p>(YLE24 9.3.2006 klo 22:00) Turkin bussionnettomuus</p>	<p>Turkissa ainakin 13 ihmistä on kuollut bussin syöksyttyä jokeen.</p>		

Onnettomuus tapahtui Keski-Turkissa Togatin maakunnassa. Istanbulista Vanin kaupunkiin matkalla olleessa bussissa oli 38 matkustajaa. Bussi suistui jokeen kolmen aikoihin yöllä. Kaikkia bussissa matkustaneita ei ole vielä löydetty. Osan pelätään kuolleen ja huuhtoutuneen joen alajuoksulle.

Rinteet, joiden keskellä virtaa joki. Miehiä seisoo rannalla. Palomiehet odottavat rannalla, kun yksi miehistä menee tikkaita pitkin joessa kyjellään makaavan bussin ikkunalle. Sairaanhoitaja vie itkevää naista pyörätuolissa sairaalan käytävää pitkin. Sängyssä makaava, hieman peiton alta pilkottava nainen. Sairaalan käytävässä itkee kaksi naista. Bussin kyljen päällä seisovat pelastajat pitävät kiinni veden vallassa olevasta bussista pilkottavasta kankaasta ja viittoilevat rannalle.